

+91.99-8

Ա-82

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱՐԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Բարեփոխումը և ձեռնարկը

Մ. Ե. ԿՐԹԱԳՐԱՐԱՆ

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐՈՍԻ

Տպարան Ե. Մ. Մալխուհյանի

1908

ԿԻՆԸ 30 ԿՈՊԵԿ

491.542-82

Q-82

16201

UroFUS302

U33661

II surh

1006
29333

20 FEB 2013

ՅՈՒՀ. ԵՐԵՐՈՋԵԱՆ

49/59-8

h.-82 48

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

(Պատկերներով եւ ֆերականական զարժարիւններով գրաւոր աշխատարիւնների համար)

1006
29333

Допущена Попечительским Советом Кавказского Ученого Округа къ употребленію въ училищахъ.

ԳԻՆԸ 30 40914

ԱԵԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԱԼԵԿՍԱՆԴՐԵՊՈՒ
Տպարան Ե. Մ. Մալխանյանի

1908

Մ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Լ Ե Ձ Ո Ի

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1. ԾՈՅԼ ԱՇԱԿԵՐՏԸ

«Այսօր չեմ ուզում դասի գնալ. լաւ է՝
գնամ խաղալու,—վճռեց մի փոքրիկ մանուկ
և վազեց դէպի դաշտ:

Բայց շուտով նա մենակ ձանձրացաւ:

Չորս կողմը նայեց և տեսաւ, որ մեղուն թռչ-
կոտում է ծաղկից ծաղիկ:

—Մեղուն, մեղուն,—կանչեց մանուկը,—արի, մի քիչ խաղանք:

—Չէ,—պատասխանեց մեղուն.—ես քեզ նման ծոյլ չեմ, որ
գործս թողած, խաղն սկսեմ. խաղա՛ մենակ:

Դրանից յետոյ մանուկը տեսաւ մի փոքրիկ թռչուն, որ կը-
տուցով խոտ էր կրում իւր բունը:

—Սիրուն թռչնակ,—ասաց նրան երեխան.—մի քիչ չխաղանք:

—Ի՞նչ ես ասում, ծոյլ տղայ,—բարկացաւ թռչնակը.—ես ժա-
մանակ ունիմ խաղալու. ես դեռ պէտք է մժեղներ որսամ՝ ձագե-
րիս կերակրեմ, բուրդ, փետուր հաւաքեմ՝ բունս փափկացնեմ:

Մանուկը մտածմունքի մէջ ընկաւ: Մտածեց, մտածեց և
վազեց դպրոց:

Ի՞նչ մտածեց մանուկը:

2. ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՆԱՅ

Երբոր ծագեցաւ պայծառ արեգակ,
Աբլուր, աղանի, հաւ ու ծիծեռնակ,
Ձի, ոչխար, գառնուկ, այծ, ուլ, հորթ ու կով
Գնացին իրանց գործին շտապով:

Միայն ծոյլ տղան չգնաց դպրոց,
Գիրքը չպահեց ու փախաւ փողոց.
Իրիկուն ամենք յետ դաձան ուրախ,
Միայն տղան էր տրտում, գլխակախ:

3. ԶԱՆԱՍԷՐ ՄԱՆՈՒԿԸ

Ա.

Ջանասէր մանուկը՝ լուսամտի առաջ նստած՝ իւր դասերն էր սովորում, իսկ փայլուն արեւը նրան դուրս էր հրաւիրում, աւելով.
— Սիրուն երեխայ, բաւական չէ կարգաս, դուրս արի, մի քիչ խաղա:

— Ո՛չ, պայծառ արեւ, ես դեռ չեմ կարող խաղալ, պէտք է դասերս պատրաստեմ:

Բ.

Մանուկը կարգում ու գրում էր. յանկարծ մի փոքրիկ էլրուշնակ թրթռալով եկաւ, լուսամտի առաջ նստեց և ծիծաղելով ասաց.

— Սիրուն երեխայ, հերիք է, որքան գրեցիր, դուրս արի, խաղա, ուրախացիր:

— Ո՛չ, սիրուն թռչնակ, — պատասխանեց մանուկը, — ես դեռ չեմ կարող խաղալ. պէտք է դասերս լաւ պատրաստեմ:

Գ.

Մանուկը շարունակում էր գրել ու կարդալ, իսկ պարտիզի միջից կարմիր կեռասը կարծես ասում էր նրան.

— Սիրուն մանկիկ, բաւական չէ աշխատես. դուրս արի, հասած պտուղներս կեր, կշտացիր:

Իսկ մանուկը մտածում է. «Ի՞նչ անորժակով կեռաս ուտեմ, քանի որ դասերս դեռ չեմ սովորել»:

Դ.

Մանուկը գործը վերջացրեց, գրքերը հաւաքեց, ուրախ-ուրախ դուրս վազեց և համարձակ կանչեց.

— Այն ո՞վ էր ինձ հրաւիրում. եկէք, ես պատրաստ եմ:

Այժմ արեւը նրա համար աւելի պայծառ էր փայլում, թրուշնակն աւելի քաղցր էր երգում, իսկ կեռասը նրան անչափ համեղ էր թւում:

Ինչո՞ւ

4. ԺՐԱՋԱՆ ՏՂԱՅ

Տղան սիրում է ձեզ շատ, արեգակ,
Դաշտ ու պարտիզում ճովրդող թռչնակ,
Ճիւղերից կախ-կախ պտուղներ հասուն,
Բայց ձեզնից աւել պիտ սիրէ ուտում:

Ուրեմն թողէք, նա դպրոց երթայ,
Ընկերների հետ դասերը նա տայ,
Եւ երբ որ իւր սուրբ պարտքը կատարէ,
Որքան որ ուզէ, թող նա ձեզ սիրէ:

Այնուհետև ցոլա՛, պայծառ արեգակ,
Այնուհետև երգէ՛ դու, նախշուն թռչնակ.
Եւ անուշ համը հասուն պտուղին
Թող լինի վարձը ժրաջան տղին:

Գ Ր Ը Ւ Ո Ր Վ Ե Ր Փ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ե Ր

1. Գրեցէք բոլոր այն առարկաների անունները, որոնք դուք տեսնում
էք դասարանի մէջ: Իւրաքանչիւր բառից յետոյ վերջակէտ դրէք: Սկզբը և
վերջակէտից յետոյ գլխատառ գրեցէք:

Օրինակ: — Սեղան: Աթոռ: Գիրք...

2. Արտագրեցէք «Տ խ ու ը ե ռ ե խ ա յ» ոտանաւորից բոլոր շնչաւոր
առարկաների անուններն իրանց սկզբնական ձևով:

Օրինակ: — Աքլար: Աղանի: Հաւ...

3. Արտագրեցէք «Չ ա ն ա ս է ը մ ա ն ու լ ը» յօդուածից բոլոր ան-
շունչ առարկաների անուններն իրանց սկզբնական ձևով:

Օրինակ: — Դուաւուտ: Դաս: Արև...

4. Գրեցէք առանձին-առանձին շնչաւոր և անշունչ առարկա-
ների անունները:

Թողուն: Բու: Բալ: Թաշկինակ: Բար: Կատու: Զի: Բաղ:
Թել: Կով: Գիւղ: Գայլ: Ծանձ: Թուղթ: Կոռնկ: Հաւ: Սեղան:
Շուն: Գիրք: Բանալի: Պատուհան: Սենեակ: Գետ: Աշակերտ:
Աթոռ: Կարաս: Մաա: Գլուխ: Գիւղացի: Բաղաքացի:

5. ՀԱՅՐԸ ԵՒ ՈՐԴԻՔԸ

Մի հայր երեք որդի ունէր—մեծը տասներկու տարեկան էր,
խակ փոքրը՝ տասը: Մի անգամ հարևաններն ասացին, թէ նրա
որդիքը ծիծաղել են մի պառաւ կնոջ վրայ: Հայրը խիստ յանդի-
մանեց նրանց և երեխաները խոստացան ուղղուել: Բայց մի քա-
նի ժամանակից յետոյ մանուկները մոռացան իրանց խոստումը
և, մի ծերունու պատահելով, սկսեցին ծաղրել նրան: Այս բանն
էլ հօր ականջին հասաւ:

Միւս օրը հօր տօնն էր: Որդիքը եկան շնորհաւորելու և
երկար կիանք մաղթեցին նրան:

— Զաւակներս,—ասաց հայրը,—ես չեմ ցանկանում երկար
ապրել. վախենում եմ, որ երբ ծերանամ, չար մանուկները ծի-
ծաղեն ինձ վրայ:

Երեխաները հասկացան, թէ ինչ է ուզում ասել հայրը և
սաստիկ ամօթից չզիտէին, ինչ անեն: Այն օրից նրանք այլևս
չէին ծիծաղում ծերունիների վրայ:

3. Գ Ի Ի Ղ Ի Գ Ր Ա Գ Է Տ Ը

Իւր որդուց մայրը
Նամակ ստացաւ,
Կարօտած սիրտը
Վեր ու վար եղաւ:

Որդին հեռու էր,
Օտար քաղաքում,
Ծառայում մի տան,
Դպրոցում սովորում:

Նայում է թղթին,
Սիրուն նշաններ,
Բայց այդ գրերի,
Միտքը չգիտէր:

Տղան ի՞նչ է գրել,
Պէտք է իմանար,
Բայց նրա տանն էլ
Կարդացող չկար:

Դուրս եկաւ փողոց,
Մի քարի նստեց,
Գիւղի տէրտէրի,
Որդուն հանգիպեց:

Եւ նրան կանչեց.
— Տէրտէրի տղայ,
«Մօտս եկ, ապրես,
«Այս թուղթը կարդա»:

7. Ե Ղ Բ Ա Յ Ր Ն Ե Ր

Գիւղացին եօթը որդի ունէր: Հայրը միշտ պատուիրում էր
նրանց, որ հաշտ ապրեն միմեանց հետ, բայց եղբայրները չէին
կատարում հօր պատուէրը և իրանց օրը կոռուով էին անցկացնում:

Մի անգամ էլ հայրը հրամայեց մի ցախաւել բերել և ասաց
որդոցը:

— Զեղանից ով որ կոտորէ այս ցախաւելը, հաղիւր մանէթ կըստանայ ինձանից:

Եղբայրները շատ չարչարուեցին, բայց չկարողացան կոտորել: Այն ժամանակ հայրը քանդեց ցախաւելի կապերը և բոլոր ճիւղոտները ջուկ-ջուկ կոտորաւ:

— Տեսէք, — ասաց նա որդոցը. — Թող այս ցախաւելը ձեզ օրինակ լինի. եթէ դուք հաշտ ապրէք, ձեզ ոչ ոք չի կարողանայ յաղթել. իսկ եթէ իրար հետ կռուէք և միմեանց հակառակ լինիք, ձեզ ամեն մարդ էլ հեշտութեամբ ջուկ-ջուկ կըռնչնացնէ:

8. ՈՐԲԻ ՊԱՀԱՆՁԸ

Որք եմ անտուն, անպաշտպան,
Տուէք, խնդրեմ, ապաստան,
Տուէք, անունդ և քսուսմ,
Ես մարդ դառնալ եմ ուզում:

Ձեմ ցանկանում շրջել զուր,
Անգործ ընկնել զոնէ-զոն,
Ձրի մուրալ ու ապրել,
Ողորմութեան սովորել:

Առէք ձեզ մօտ որդեգիր,
Տուէք ձեռքս արհեստ, զիր,
Լինիմ խելօք ու ապնիւ,
Վայելեմ միշտ սէր, պատիւ:

ԳՐԱԴԱՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

5. Արտագրեցէք հետեւեալ բառերը և դասակարգէ թուով:
Հաւ—հաւեր: Օր—օրեր: Գործ—գործեր...: Դաշտ—դաշտ...
Քար—քար...: Դոյն—գոյն...: Քոյր—քոյր...: Սար—սար...: Բաղ—
բաղ...: Խոտ—խոտ...: Յանց—ցանց...: Խաչ—խաչ...: Գիւղ—
գիւղ...: Ամպ—ամպ...: Գունդ—գնդեր...: Թուղթ—...: Տուն—...:
Գիրք—...: Միրգ...: Մանուկ—մանուկներ: Թռչուն—թռչուն...:
Բերան—բերան...: Մեղու—մեղու...: Ժողով—ծաղիկ...:

6. Արտագրեցէք «Հայրը և որդիք» յօդուածից բոլոր գոյները և անուններն իրանց սկզբնական ձևով:
Օրինակ: — Հայր: Որդի: Մարդ:

7. Արտագրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և փակագծերի մէջ հարցեր աւելացրէք: Հարցերի տակ գեծ քաշեցէք:

Կովը (ո՞վ) քառաշում է: Արևը (ի՞նչը) ծագեց: Աշակերտը (...) խաղում է: Անձրեւը (...) գալիս է: Սաղը (...) լողում է: Արծիւը (...) թռչում է: Սոխակը (...) երգում է: Օձը (...) սողում է: Ծառը (...) ծաղկեց:

9. Մ Ա Յ Ր Ի Կ Ս

Ո՞վ կերակրեց ինձ, տալով ծիծ անուշ,
Ո՞վ առաւ իւր գիրկը, որ ննջեմ մոռ-մոռ,
Իմ վարդ երեսիս ծաղիկներ թափեց.
Մայրիկս:

Երբ աչքերից քունը փախաւ, գնաց,
Ո՞վ ինձ անուշիկ օրօրներ ասաց
Եւ թևերի մէջ օրօրեց, որ չլամ.
Մայրիկս:

Ո՞վ գլխիս վերև նստեց ու հսկեց,
Երբ քաղցր քնում էի օրօրոցիս մէջ,
Եւ սիրոյ քաղցրիկ արցունքներ թափեց.
Մայրիկս:

Երբ սաստիկ ցաւով լալիս էի միշտ,
Ո՞վ աչքս սրբեց, թեթևացրեց իմ վիշտ,
Ահ ու դող զգաց, որ ես չմեռնեմ.
Մայրիկս:

Ո՞վ վազեց օգնել, երբ ես ընկայ վար,
Եւ պատմեց ինձ վէպ, որ լինի ինձ ճար,
Համբուրեց ցաւած տեղը՝ ինձ քնքշաբար.
Մայրիկս:

Ո՞վ աղօթք սովորեցրեց բերնիս քնքոյշ,
Որ պաշտեմ Աստուած, լինիմ միշտ զգոյշ,

Եւ խելքով-շնորհքով կեանքս անցկացնեմ:

Մայրիկ:

Եւ կարող եմ ես մոռանալ քեզ, հոգիս,

Քեզ, որ սիրեցիր և ինձ հոգացիր,

Ու անշափ ցաւեր ոչինչ համարեցիր,

Մայրիկս:

Ո՛հ, այդպիսի բան մտքովս չի անցնիլ:

Եւ դու, ո՞վ Աստուած, իմ արև պահիր,

Որ ես վարձատրեմ քո անշափ հոգսեր,

Մայրիկս:

Իսկ երբ կըզառնաս տկար պառաւակ,

Իմ հօր բազուկ կըլինի քեզ նեցուկ,

Ես պէտք է սփոփեմ քո բոլոր ցաւեր,

Մայրիկս:

Եւ երբ որ տեսնեմ՝ գլուխդ ծռի,

Ես պէտք է հսկեմ մօտ քո սնարի

Եւ սրտիս խորքից պիտ արցունք թափեմ,

Մայրիկս:

10. Վ Ա Տ Ը Ն Կ Ե Ր

Հայրը տեսաւ, որ իւր որդին վատ ընկերների հետ է ման գալիս:

— Զաւակս, — ասաց նրան, — հեռու կաց զբանցից. դրանք քեզ կըփչացնեն:

— Ո՛հ, հայրիկ, — պատասխանեց մանուկը, — ճիշտ է, իմ ընկերները վատ են, բայց ես կաշխատեմ նրանց ուղղել:

Հայրը վեր առաւ մի կողով, որտեղ միքանի փչացած խնձորներ կային և նրանց մէջ մի գեղեցիկ կարմիր խնձոր և մի մաքուր քար դնելով, ասաց որդուն.

— Թող սրանք մնան այստեղ, տեսնենք՝ ինչ կըլինի:

Երեք օրից յետոյ հայրը որդուն բերեց կողովի մօտ: Նայե-

ցին և ինչ տեսան: Գեղեցիկ կարմիր խնձորն էլ արդէն սկսել էր նեխուել, փշանալ, իսկ քարն, իհարկէ, ամենևին չէր փոխուել:

— Տեսնո՞ւմ ես, — ասաց հայրը որդուն, — եթէ դու էլ այս քարի նման պինդ ես, ես քեզ չեմ արգելիլ վատ մարդկանց հետ ընկնել. իսկ եթէ թոյլ ես, ինչպէս այս խնձորը, այն ժամանակ ինքզ էլ կըփչանաս վատ ընկերների մէջ:

11. Գ Ի Ր

Կարդա՛, այ իմ խելօք մանուկ,

Կարդա՛, գրի՛ր դու ամեն օր.

Գիր կարդողի խելքն է կտրուկ,

Միտքը — պայծառ ու լուսաւոր:

Գու կիմանաս, ինչո՞ւ մարդիկ Պէտք է ապրեն իրար համար.

Ի՞նչ է մարդկանց ցաւն ու կարիք,

Ի՞նչ է լոյսը, ինչ է խաւար:

Գիր կարդալով՝ դու աշխարհիս

Կըճանաչես չարն ու բարին.

Ո՞վ է խնդում, ո՞վ է լալիս,

Ո՞վ է զրկում խեղճ թշուառին:

Կարդա՛, դու իմ խելօք մանուկ,

Կարդա՛, գրի՛ր դու ամեն օր.

Գիր կարդողի խելքն է կտրուկ,

Միտքը — պայծառ ու լուսաւոր:

12. Ո Ր Դ Ի Ա Կ Ա Ն Ս Է Ր

Մի երեխայ, փողոցի միջով վազելիս, ընկաւ կառքի տակ. անիւն անցաւ նրա ոտի վրայով և ջարդեց: Խեղճ երեխային վերցրին և տուն տարան: Նրա մայրը տանը հիւանդ պարկած էր և, հէնց որ լսեց որդու լացուկոծը, վախից ուշաթափուեց:

Երեխան իսկոյն կտրեց ձայնը և, մինչդեռ ուղղում ու կապում էին ոտը, նա ամենևին ձայն չհանեց:

— Միթէ դու ցաւ չես զգում, — հարցրեց նրան վերջապէս բժիշկը:

— Օ՛հ, սաստիկ, — հառաչեց մանուկը, — բայց ես չեմ ուզում, որ մայրիկս իմանայ այդ. նա շատ կըվշտանայ:

13. Օ Ր Օ Ր Ո Յ Ի Ե Ր Գ

Արի, իմ սոխակ, թող պարտէզ, մէրին,
Տաղերով քուն բեր տղիս աչերին.
Բայց նա լալիս է, դու, սոխակ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ տիրացու դառնալ:

Ե՛կ, արեղածագ, թող արտ ու արօտ,
Օրօրէ տղիս, քնի է կարօտ.
Բայց նա լալիս է, դու, ձագճուկ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ արեղայ դառնալ:

Թող դու, տատրակիկ, քո ձագն ու բունը,
Վուվուլով տղիս բեր անուշ քունը.
Բայց նա լալիս է, տատրակիկ, մի գալ.
Իմ որդին չուզէ սգաւոր դառնալ:

Կաշաղակ ճարպիկ, գող, արծաթասէր,
Շահի զրուցով որդուս քունը բեր.
Բայց նա լալիս է, կաշաղակ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ սովազար դառնալ:

Թող որսդ, արի, քաջասիրտ բազէ,
Քո երգը գուցէ իմ որդին կուզէ:
Բազէն որ եկաւ, որդիս լռեցաւ,
Ռազմի երգերի ձայնով քնեցաւ:

ԳՐԸԻՈՐ ՎԵՐՓՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

8. Արտագրեցէք «Վա տ ընկեր» յօդուածից թէ շնչաւոր և թէ անշունչ առարկաների անունները եզակի և յօգնակի թուով:

Օրինակ:—Եզակի թ.—Ընկեր: Հայր: Որդի:

Յոգնակի թ.—Ընկերներ: Հայրեր: Որդիներ:

9. Գրեցէք ձեզանից մի քանի փոքրիկ նախադասութիւններ եզակի թուով: Իւրաքանչիւր նախադասութիւնից յետոյ վերջակէտ դրէք: Վերջակէտից յետոյ գլխատառ գրեցէք:

Օրինակ:—Ընկերս նկատ: Ժիտը ծըլւելում է:

10. Արտագրեցէք միւսները յօգնակի թուով:

Օրինակ:—Ընկերներս նկան:

Արտագրեցէք և հարցերն յարմար բառեր աւելացրէք:

Մանուկը (ո՛ւ) պատասխանեց: Աստղը (ը՛նչը) փայլում է:

.... (ո՛ւ) նկատ: ... (ը՛նչը) ընկաւ: ... (ո՛ւ) սովորեցնում է:

.... (ո՛ւ) նրզում է: ... (ը՛նչը) պայծառ է: ... (ո՛ւ) վերադարձաւ:

.... (ո՛ւ) կծում է: (ը՛նչը) մաքուր է:

14. Ե Ր Զ Ա Ն Ի Կ Մ Ա Ր Դ Ը

Մի թագաւոր սաստիկ հիւանդացաւ և, ժողովելով իւր իմաստուն մարդկանց, խոստացաւ, որ ո՛վ հնար կըզանի իրան բժշկելու, իւր թագաւորութեան կէսը նրան կըտայ: Իմաստուններն սկսեցին առանձին առանձին մտածել և յետոյ միասին խորհրդակցել. բայց ո՛չ մի միջոց չէին կարողանում գտնել: Վերջը նրանցից մէկը ասաց.—«Եթէ թագաւորին հազցնենք որ և է երջանիկ մարդու շապիկ, նա կառողջանայ»:

Այս բանի վրայ թագաւորը սաստիկ ուրախացաւ և մարդիկ ուղարկեց մի երջանիկ մարդ գտնելու: Թագաւորի խնդրակները երկար ժամանակ ման եկան նրա տէրութեան մէջ, բայց երջանիկ մարդ չէին կարողանում գտնել: Ո՛ւմ որ երջանիկ էին համարում, նա մի որ և է պատճառով թշուառ էր դուրս գալիս: Մէկը հարուստ էր, բայց առողջ չէր. միւսը քաջառողջ էր, սակայն աղքատ. երրորդը հարուստ էլ էր, առողջ էլ, բայց անխել:

էր: Մի խօսքով ամեն մարդ մի բանից դժգոհ էր, ամեն մարդ մի պակասութիւն ունէր:

Մի անգամ, երեկոյեան, թագաւորի որդին անց է կենում մի խրճիթի մօտով և լսում է. — «Էհ, փառք Աստուծոյ, աշխատեցի, կերայ, կշտացայ. հիմա պառկեմ, հանգիստ քնեմ. էլ ինչս է պակաս»: Թագաւորի որդին ուրախացաւ, որ վերջապէս գտաւ մի կատարեալ երջանիկ մարդ. հրամայեց, որ հանեն նրա շապիկը և նրա փոխարէն տան նրան՝ ինչ որ կամենայ: Բայց բանից դուրս եկաւ, որ այն երջանիկ մարդը շապիկ էլ չունէր:

15. Մ Օ Ր Օ Ր Օ Ր Ը

Լայ-լայ, սիրուն իմ Նազիկ,
Լայ-լայ, սիրուն իմ մանկիկ,
Մատաղ լինիմ աչերիդ,
Մատաղ կարմիր ունքերիդ:

Պաշիկ կրտամ ճակատիդ,
Պաշիկ փափլիկ թշերիդ.
Իմ կեանք, իմ սէր ու իմ շունչ,
Մատաղ լինիմ արևիդ:

Լայ-լայ, սիրուն իմ Նազիկ,
Լայ-լայ, սիրուն իմ մանկիկ:

Ահա քնեց Նազիկս,
Նախշուն աչերը խուփ արաւ.
Դէհ, այժմ արի, հրեշտակ,
Որ պահպանես թեւերիդ տակ:

16. Մ Ե Շ Ե Ր Ե Ի Փ Ո Ք Ր Ե Ր

Գարեգինը, պատուհանի առաջ կանգնած, նայում էր դէպի փողոց, որտեղ պառկած էր նրանց զամբուր—Բօղարը և տաքանում էր արեգակի տակ:

Յանկարծ Բօղարին մօտեցաւ մի փոքրիկ քոթոթ և սկսեց սաստիկ անհանգստացնել նրան—յարձակուում էր վրան, հաչում էր և կծոտում նրա ահագին թաթերն ու դունչը:

—Սպասիր,—ասաց Գարեգինը,—նա քեզ խրատ կըտայ:

Քոթոթը շարունակում էր իւր չարութիւնները, իսկ Բօղարն ամենևին չէր բարկանում նրա վրայ և տեղից չէր շարժւում:

—Տեսնո՞ւմ ես,—ասաց հայրը Գարեգինին.—Բօղարը քեզանից բարեսիրտ է. նա իրանից փոքրին չի դիպչում: Իսկ երբ քո փոքր եղբայրներն սկսեն քեզ հետ խաղալ, այն ժամանակ անշուշտ ձեր խաղը կըվերջանայ նրանով, որ դու նրանցից մէկին կամ միւսին մի զրկանք կըհասցնես:

17. Ա Ր Դ Ա Ր Վ Ճ Ի Ռ

Երկու փոքրիկ տղայ խաղում էին ընկուզենու տակ: Նրանցից մէկի անունը Խաժակ էր, իսկ միւսինը Մացակ:

Քամին ծառից մի ընկուզ է վայր գցում:

Այդ բանը առաջինը նկատում է Խաժակը և վազում դէպի ընկուզը, որ վերցնի. բայց Մացակն աւելի մօտ լինելով, վրայ է ընկնում ու ինքը վեր թռցնում—շուտով վերցնում:

—Ինձ տո՛ւր,—ասում է Խաժակը,—այդ իմն է:

—Ինչի եմ տալիս,—նկատում է Մացակը,—ինչո՞ւ է քոնր:

—Նրա համար, որ առաջին անգամ ես տեսայ ծառից վայր ընկնելը. ինձ տո՛ւր, ասում եմ:

—Ո՛հ, կրնե՞րես, չեմ տալ,—ասում է Մացակը.—այս ընկուզը իմն է, որովհետեւ առաջին անգամ ես վերցրի զետեղից:

Նա—հա, սա չէ, նո՞ւ—հա, սա—չէ, վերջը նրանք, մի հատ ընկուզի համար մոռանալով իրանց սիրով ընկերութիւնը, դեռ իրար խեթում են, աչքերով իրար ուտում, իրար վրայ խոժոռւում, ապա միմեանց զրգում, քաշքշում:

Եւ շատ կարելի է, թէ բանը շատ վատ վերջանար, տուր ու դմբոց վեր կենար, եթէ նրանց ընկեր Սահակը վրայ չհասնէր:

—Ահա Սահակը,—ասում է Խաժակը,—թող սա ասէ, թէ մեզանից որի կողմն է արդարութիւնը:

—Չատ լաւ, թող ասէ,—համաձայնում է Մացակը:

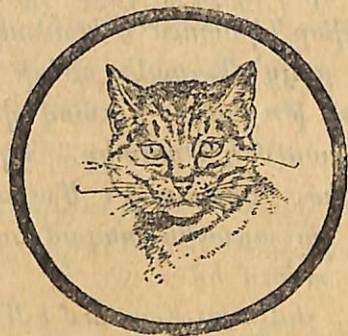
Մահակը, երբ իմանում է բանի էութիւնը—երկու սիրով ընկերների կողապատճառը, քմծիծաղ տալով առնում է Մացակի ձեռքից ընկոյզը, զգուշութեամբ կոտրում այնպէս, որ կճեպը երկու հաւասար կէս է լինում:

—Այս մի կէսը քեզ է պատկանում, Խաժակ, որովհետեւ առաջին անգամ դու ես նկատել ծառից վայր ընկնելը: այս կէսն էլ քեզ է պատկանում, Մացակ, որովհետեւ առաջին անգամ դու ես վերցրել գետնից: Իսկ միջուկը պատկանում է ինձ՝ որպէս վարձատրութիւն իմ այս աշխատանքիս:

Այդ ասելուն պէս՝ Մահակը բերանն է զցում միջուկը և ծամելով ու ծիծաղելով հեռանում:

Խաժակն ու Մացակը մնում են ամօթով:

Նրանք նոր են զլխի ընկնում, հասկանում իրանց սխալը, բայց ինչ կարող էին անել. արդէն բանը բանից անցել, պրծել էր:

18. ՇՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

Ա.

Ժամանակով կատուն ձօն՝ էր,
Շունն էլ գլխին գտակ չունէր.
Միայն, գիտեմ ոչ՝ որտիանց-որտի՝
ձանկել էր մի գառան մորթի:

¹ ձօն—գերձակ, ² Որտիանց որտի—որտեղից-որտեղ:

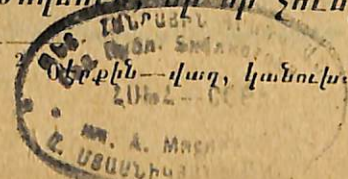
Եկաւ մի օր, ձմրոնամտին,
Կատուի կուշար տարաւ մորթին.
—Բար՛ յաջողում. ուստա՛ Փիսօ,
«Գլուխս մըսեց, ի սէր Աստոյ,
«Ա՛ն էս մորթին ու ինձ համար
«Մի գտակ կարի գլխիս յարմար:
«Վարձդ կըտամ, միամիտ մնա,
«Միայն խնդրում եմ, շատ չուշանայ»:
—Աչքիս վրայ, քեռի Քուչի,
«Մի գտակ ա, խու մի քուրք չի.
«Քու թանկագին խաթեր համար
«Ուրբաթ օրը համեցէք տար.
«Փողի մասին աւելորդ ա.
«Մեր մէջ խօսարն էլ ամօթ ա.
«Ի՞նչ վենձ՝ բան ա. տօ հէք օխնած,
«Հա՛, հա՛, հա՛... մի գգակի վարձ...»:

Բ.

Ուրբաթ ծէգին քեռի Քուչին
Ուստից ծէրքին¹, բաց բաց կուճին³
Թափ թափ տալով, ծանդրը ու մեծ
Ուստա կատուի շէմքում կանգնեց,
—Ուստէն ուր ա... փափախս ուր ա...
—Մի քիչ կացի, հրէս կերևայ:
Ուստէն եկաւ քուրքը հագին,
Շանը տեսաւ, բեղի տակին
Իրան-իրան քիչ փնփնթաց
Ու մուշտարու վրայ թնդաց.
—Ցրտատա՛ր էլար... վահ, տնաշէն,
Չէս թողնու՛մ, որ մի չունչ քաշեն.

¹ վենձ—մեծ, ² ծէրքին—վաղ, կանուխ, ³ կուճին—գլուխը:

1006
29333

«Սահաթ¹ խուլ չի՞, դեռ հլա նոր եմ
«Յրցամ² տուել, թէ որ կարեմ»:
— Դէ, հէր օխնած, էտենց³ ասա,
«էդ բարկանալդ էլ ինչիս ա.
«Փող եմ տուել, շուտով կարի,
«Թէ չէ ասա, էգուց արի...»
Ասաւ Քուշին ու նեղացած
Վերադարձաւ գլուխը բաց:

Գ.

Մին էլ եկաւ, դարձեալ չկար.
էս անգամը գիպան իրար.
էլ անպատիւ, պետուր⁴ խօսքեր.
էլ հին ու նոր, էլ հէրն ու մէր,
էլ գող Փիսօ, էլ քաջալ Շուն...
Բանը հասաւ գիւանբաշուն⁵:
Մինչև շունը գնաց— եկաւ,
Ուստա կատուն կոտորէն ընկաւ⁶,
Գլուխն առաւ ու մի գիշեր
Հանտէ, կորաւ. էն գնալն էր:

Գ.

Էն օրուանից մինչև օրս էլ
Շունն էս բանը չի մոռացել.
Մտքում հլա դեռ պահում ա.
Որտեղ կատուին պատահում ա,
Վրայ ա վազում, մորթուց քաշում,
Իրան մորթին ետ ա ուզում.

¹ Սհաթ—ժամացոյց: ² Յրցամ տաւ—ջուր սրկել: ³ Էտենց—այժմէս:
⁴ Պետուր—անպատիւ: ⁵ Գիւանբաշի—դատաւոր: ⁶ Կոտորէն ընկաւ—սխալ
կացաւ:

Իսկ սներես կատուն յանկարծ
Ետ ա դառնում ու բարկացած
Փշտացնում ա, մորթամ¹ նոր եմ
Յրցամ տուել, թէ որ կարեմ:

ԳՐԱԴԱՐ ՎԱՐՓՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

12. Արտագրեցէր հետեալ գոյական ածուները եղակի թուով:
Տներ: Աչքեր: Բաղաքներ: Մարդիկ: Դէզեր: Երեկոներ: Մա-
զեր: Օղակներ: Մայրեր: Տնոներ: Աթոռներ: Եզներ: Առիւծներ:
Բզէզներ: Շղթաներ: Պոզեր: Լորեր: Կանաչք: Չուաններ:
Օր ի ն ա կ.—Տներ:—տուն: Աչքեր—աչք:
13. Արտագրեցէր հետեալ նախդասութիւնները և ենթակաների
տակ գէծ քաշեցէք:
«Բոթոթը խաղում է: Եղբայրս տաքանում է: Կատուն չանկոնց:
Պապը ծերացել էր: Որդին քարկացաւ: Չուկը լողում է: Աղախինը
հառաչում է: Հիւանդն առողջացաւ: Ամանը կոտորուցաւ:
14. Արտագրեցէր նոյնը յոգնակի թուով:
Օր ի ն ա կ.—Բոթոթները խաղում են...

19. ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ՃՆՃՂՈՒԿՐ

Մի անգամ ճնճղուկը կամեցաւ զօռով տիրել ծիծեռնակի
բնին և այնտեղ բնակուել: Բնից արտաքսուած ծիծեռնակն

¹ Մըթամ—իրը թէ:

աղաղակ բարձրացրեց, որի վրայ խակոյն հաւաքուեցան նրա ընկերներն և սկսեցին յետ ու առաջ անել բնի մօտ. նրանք մտիկ էին տալիս ներս, աղաղակում էին, կարծես այգալիսով կամենում էին թշնամուն դուրս անել բնից: Բայց կամակոր ճնճողկը ներս էր քաշուել բնի խորքը և դուրս դալու միտք չուներ: Վերջապէս տեսնելով որ ոչինչ չի օգնում, ծիծեռնակները բոլորը միասին յանկարծ անհետացան: Նրանք թռան-գնացին մօտիկ ճահիճը, կրտուցներով մի-մի փոքրիկ կտոր ցեխ առան, եկան, միքանի ըոպէի մէջ ծածկեցին բնի մուտքը: Այսպէս մեր յանդուգն ճնճողկը բնի մէջ փակուած մնաց և սովամահ եղաւ:

20. ԾԻԾԵՌՆԱԿԻ ՊԱՀԱՆՁԸ

Մեզնից շատ առաջ մի օձ երևեց
Եւ ողջ աշխարհին ահ, սարսափ բերեց.
Անուն կենդանի, շարժուն— շնչաւոր
Պէտք է չթողնէր օձը ահաւոր:
Բայց դեռ չսկսած ահռելի գործը,
Խորամանկութեան դիմեց չար օձը՝
Կանչեց մոծակին, պատուիրեց նրան,
Որ մի օբուայ մէջ գայ, ասէ իրան,
Թէ ինչ շնչաւոր, թռչուն, կենդանի,
Համեղ և անուշ միս, արիւն ունի:
Թուաւ մոծակը, պարտքը կատարեց
Եւ միայն մարդու արիւնը ընտրեց:
Դարձաւ, որ պատմէ արքայ վիշապին,
Բայց նա պատահեց իւր եկած ճամբին

Ծիծեռնակին, որ հարց ու փորձ արեց,
Թէ ուր էր եկել և ի՞նչ կատարեց:
Մոծակը մէկ-մէկ ամենը պատմեց
Եւ վերջն էլ մարդին «թշուառ» անուանեց:
— Ինչո՞վ իմացար, սիրելի մոծակ,
Որ քաղցրը մարդու արիւնն է միակ:
— Ահա թէ ինչով, — լեզուն նա հանեց,
Իսկ ծիծեռնակը, կտրեց, փախցրեց:
Գնաց մոծակը, կանգնեց օձի դէմ,
Չկարաց խօսել, լռուել էր արդէն.
Արիւն էր գնում նրա բերանից,
Լեզուն պոկուել էր իրա արմատից:
Օձը հասկացաւ — թէ արիւն սիրէ,
Ինքն էլ իւր լեզուն պէտք է զոհ բերէ,
Ուստի չար միտքը թողեց, հեռացաւ,
Քաշուեց քարափը, այնտեղ թաք կացաւ.
Մոծակն էլ քաղցր արեան ծարաւի
Մարդին կծելով անլեզու կապրի.
Իսկ ծիծեռնակը, երբ մարդ է տեսնում,
Բաց դաշտի միջին առաջն է կտրում,
Վրայ է վազում, շուրջը պտըտում,
Օձից փրկելու իւր վարձն է ուզում:

21. ԾԻԾԵՌՆԱԿԸ ՊԱՀԱՊԱՆ

Մեծ ուրախութիւն և ցնծութիւն է բախում ու պարտէզում:
Ճնճողակները ծըվըլում են, կաշաղակները զըվըրվում,
թուխսրկանը կըշկըշում է, կարծես ախ ու վախ է քաշում, որ
զիժ ճուտերը իրան չեն լսում, ցաք ու ցըիւ են եղել, էլ չի կա-
րողանում նրանց հաւարել:

Մէկ էլ՝ լսուեց ծիծեռնակի սուր ծըվփոցը: Իսկոյն ամեն բան
փոխուեց:

Ճնճողակները դէս ու դէն փըռուացին. որը թփերի մէջ թաք
կացաւ, որը կաուրի տակ, ոչն էլ մտաւ կանեփների մէջ ու տապ
արեց:

Ճուտիկները լեղապատառ վազեցին, կուշ եկան թուխսրկա-
նի թևերի տակ, սուս կացան:

Մի ակնթարթում ամեն տեղ լուծիւն տիրեց: Միայն ծի-
ծեռնակն էր, որ սուր-սուր ձայնով անդադար ծըվծըվում էր:

Չափարի յետեից ահա վեր սլացաւ աւազակ բազէն՝ լայն
թևերը ծանր թափահարելով: Նա դեղին աչքերը ման էր ածում
բազի ու պարտէզի ամեն քունջ ու պուճախը: Թուխսրկանը՝ փե-
տուրները ուղղրած՝ թևերը տարածել էր ճուտիկների վրայ, եր-
կարացրել էր վիզը, կատաղութիւնից դողդողում, կռուի էր պատ-
րաստում:

Բազէն պտտւում էր բակի գլխին և աւելի ու աւելի ներքե
իջնում: Թուխսրկանը յուսահատ օգնութիւն էր կանչում: Իսկ ծի-
ծեռնակներն աւելի են ծըվփում, աւելի են ականջ ծակում իրանց
ձայներով ու ամեն կողմից թռչում են աւազակի վրայ, կարծես
ուզում են մաս-մաս անել նրան:

Չուտով դուրս վազեց տանից տատը թռռնիկի հետ և սկսեց
քշել բազէին: Բազէն տեսաւ, որ այստեղ իւր ձեռքը ոչինչ չի
ընկնիլ, թռաւ, հեռացաւ դէպի խիտ անտառը:

Իսկ տատը խրատում է չարաճճի թռռնիկին.

— Տես, ձեռք չտառ, Օննիկ, ծիծեռնակի բնին, նա մեր ճու-
տերի պահապանն է:

22. ԾԻԾԵՌՆԱԿԻ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծիծեռնակը բուն էր շինում,
Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
Առաջուան բունն էր յիշում:

Մէկ անգամ էր նա բուն շինել
եւ շատ անգամ կարկատել,
Բայց այս անգամ, վերադարձին,
Բունն աւերակ էր գտել:

Այժմ նորից բուն էր շինում,
Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
Առաջուան բունն էր յիշում:

Նա յիշում էր անցած տարին
Իւր սնուցած ձագերին,
Որոնց ճամբին յափշտակեց
Արիւնարբու թշնամին:

Բայց նա կրկին բուն էր շինում,
Ե՛ւ շինում էր, և՛ երգում,
Ամեն մի շիւղ կպցնելիս՝
Առաջուան բուն էր յիշում:

23. ԱՌԻԻԾԸ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Առիւծը քնած էր: Մի մուկը վազեց,
անցաւ նրա վրայով: Առիւծը զարթնեց և
բռնեց նրան: Մուկը սկսեց խնդրել, որ
արձակէ իրան:

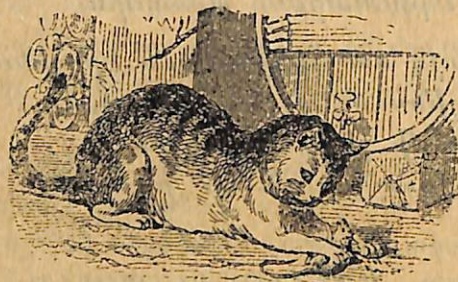
— Թող ինձ, — ասաց նա, — զրա փոխա-
րէն ես քեզ լաւութիւն կանեմ:

Առիւծը ծիծաղեց այդ խօսքերի վրայ,

բայց էլի աձակեց մկանր:

Միքանի ժամանակից յետոյ առիւծը որսորդների ցանցի մէջ ընկաւ: Նա զարհուրելի կերպով մոնչում էր և քաշքշում ցանցի թփերը, բայց աւելի խրճրճում էր նրա մէջ: Մուկը լսեց առիւծի մոնչոցը. նա հաւաքեց իւր ընկերներին, որոնք եկան, իրանց սուր առամներով կըրծեցին, կտրատեցին ցանցի թփերը և առիւծին ազատեցին թակարդից:

— Յիշում ես, — ասաց այն ժամանակ մուկն առիւծին, — որ դու ծիծաղում էիր ինձ վրայ և չէիր կարծում, թէ ես քեզ լաւութիւն կարող եմ անել: Այժմ տեսնում ես, որ մկնից էլ կարելի է լաւութիւն սպասել:

24. ՄՈՒԿՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

— Ընկել եմ ճանկդ, դէհ, ուտում ես, կեր, «էլ ի՞նչ ես խառնում իմ դառը ցաւեր. «Գիտեմ, որ իմ վերջս այսօր հասել է, «Խեղճ ձագս բնում անտէր մնացել է»:

Ասաց մի խեղճ մուկ քնիւրաւ կատուին, Որ ճանկել նրան, դրել էր տակին:

— Մի՞թէ ուտելն է մենակ իմ ուղած, — Պատասխան տուեց կատուն բարկացած: — Ամեն մի ձայնդ, քաղցը ծըվծըվոցդ «Որ աղանջս է ընկնում, ու այդ թուլանալդ «Տեսնելիս՝ սիրտս այնպէս է ցնծում, «Որ կարծում եմ, թէ նոր կեանք եմ ստանում»:

ԳՐԸԻՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

15. Արտագրեցէք հետեւալ յատուկ գոյական անունները:

Աստուած: Յիսուս: Աննա: Վարդան: Վահան: Տփխիս: Արարատ: Արագած: Արաքս: Ծիրակ: Երեւան: Էջմիածին: Ռուսաստան: Հայաստան: Փրանսիա:

16. Արտագրեցէք «Առիւծը և մուկը» յօդուածից բոլոր հասարակ գոյական անունները:

Օրինակ: — Առիւծ: Մուկն:

17. Արտագրեցէք և ենթականեր աւելացրէք:

Զին (ո՞վ) խրխնջում է: (ո՞վ) թռչում է: (ո՞վ) գրում է: (ի՞նչը) դառն է: (ի՞նչը) կաթկաթում է: (ո՞վ) հագնուեց: ... (ո՞վ) վարում է: ... (ո՞վ) նստած է: (ո՞վ) թռչում է: (ի՞նչը) քանդուեց:

18. Գրեցէք ձեզանից մի քանի յատուկ գոյական անուններ:

25. ՈՐՍՈՐԴՆ ՈՒ ԿԱՔԱԻԸ

Մի անգամ կաքան անտառից դէպի դաշտ թռչելիս՝ պատահեց որսորդին:

— Միրելի որսորդ, — ասաց նա. — Աստուած սիրես, ձագերիս չսպանես. նրանք այս անտառի բոլոր թռչուններից ամենասիրուններն են:

— Զատ բարի, կաքանիկ, — պատասխանեց որսորդը. — Եթէ այդ սիրուն ձագերդ պատահեն ինձ, ես նրանց կըխնայեմ, ձեռք չեմ տալ:

Կարաւր հանգիստ սրտով թռաւ-գնաց իւր գործին: Բայց երեկոյեան, տուն վերադառնալիս, ինչ տեսնի խեղճ մայրը: Որսորդը մաղախի մէջ դրած՝ տանում էր փոքրիկ կարաւնիին, նրա սիրտունն ձագերին:

— Ախ, անխիղճ որսորդ, — մոր մօրած սրտով ասաց մայրը. — չէ որ դու խոստացար խնայել ձագուկներին. ինչո՞ւ խօսքդ չպահեցիր. ինչո՞ւ սպանեցիր խեղճ ձագուկներին. ամօթ քեզ, ստախօս մարդ:

— Բայց չէ որ դու ինձ ասացիր, թէ քո ձագերն այս անտառի ամենասիրուն թռչուններն են, այն ինչ իմ քսպանածները, ինչպէս դու էլ տեսնում ես, ահա այս մոխրագոյն թռչնակներն են, — պատասխանեց որսորդը:

— Ախ, — բացազանչեց որդեկորոյս մայրը, — միթէ դու չըգիտես, որ ամեն մի մօր համար ամենասիրունն ու ամենազուրկանը իւր հարազատ զաւակն է:

26. ԹՈՒԹԱԿՆ ՈՒ ՍՈՒՍԱԿԸ

Մի թուխակ տան մէջ այնքան ճրդղաց, շրվաղաց, որ տան տէրը նրան տանից դուրս անել տուեց:

Թուխակի ինքնասիրութեանը դիպաւ այս րանը և նա սկսեց գանգատուել սոխակին, որ եկել էր նրան տեսնելու:

— Աչքիս լոյս, — ասաց թուխակը սոխակին. — ես լսել եմ, որ դու լաւ վարպետ ես երաժշտութեան մէջ. խնդրեմ՝ լսես իմ երգերը և ասես ինձ, թէ ինչ պակասութիւն կայ նրանց մէջ, որ իմ տիրոջը դիր չեն գալիս:

— Զատ լաւ, — ասաց սոխակը. — երգիր, տեսնեմ:

ինչպէս ես երգում: Ես ուրախութեամբ կըլսեմ քեզ պէս սիրուն թռչունի երգը:

Թուխակն սկսեց իւր բոլոր ճարտարութիւնը թափել. հաւի պէս կըշկըշաց, շան պէս հաչեց, կատուի պէս մրաւեց, մի խօսքով՝ կըկնեց իւր բերան արած բոլոր բառերն ու երգերը:

— Այժմ, սիրելիս, — ասաց նա սոխակին. — խնդրեմ՝ ասես, դու լսած կոս մի այդպիսի բան երբեք:

— Սիրուն թուխակ, — պատասխանեց սոխակը. — դու ինձ կընկնես, եթէ քեզ մի նկատողութիւն անեմ: Դու երգում ես ուրիշների ձայնով, ուրիշների երգեր ես երգում: Եթէ ունենաս քո սեպհական երգը, էլ քեզ տանից դուրս չեն անիլ:

27. ԳԵՐԻ ԹՈՒԹԱԿ

Իմ տիկինը կերակրում է
ինձ նշերով, շաքարով,
Իմ վանդակը զարդարում է
Իւր քնքշիկ ձեռներով:

Բայց գէթ մի ժամ ուրախ լինել,
Ես չեմ կարող իմ կեանքում,
Երբ յիշում եմ, թէ գերի եմ
Այս նեղ, փակուած վանդակում:

28. ԹՈՒԹԱԿՆ ՈՒ ՀԱՐՈՒՍԸ

Մարդու մէկը մի թուխակ ունէր, որին նա սովորեցրել էր այս խօսքերն արտասանելու. «Դրան կասկած չկայ»: Զատ ան-

դամ, ամբողջ օրը, թուլթակն այս խօսքերն էր կրկնում անդադար և ամեն հարցմունքի նոյն պատասխանն էր տալիս:

Մի օր տէրն առաւ նրան և շուկայ տարաւ վաճառելու: «Գնեցէք իմ թուլթակը, — կանչում էր նա, — քսան ոսկի արժէ սա»:

Մի հարուստ մարդ քսան ոսկու անունը լսելով, զարմացաւ, և, թուլթակին դառնալով՝ հարցրեց.

— Պապկա, մի՞թէ դու քսան ոսկի արժես:

— Դրան կասկած չկայ, — պատասխանեց թուլթակը:

Հարստին այնքան դիւր եկան այդ խօսքերը, որ նա գնեց թուլունը և տուն տարաւ:

Կարճ ժամանակից յետոյ նա զղջաց իւր արածի վրայ և մի օր՝ վանդակի առաջ կանգնած՝ բարձր ձայնով ասաց ինքն իրան.

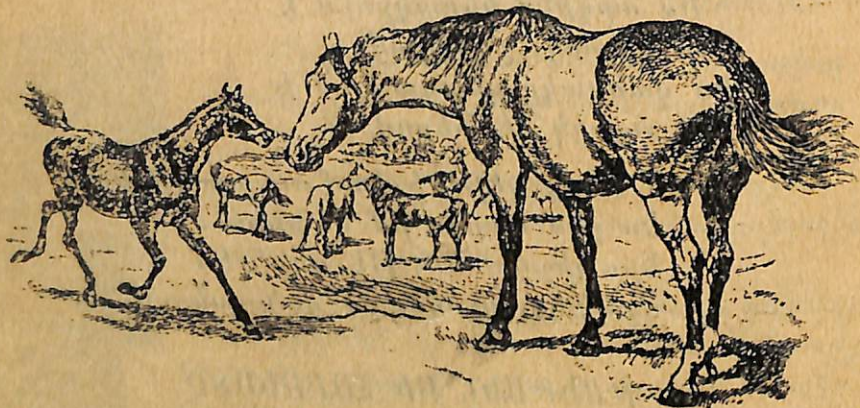
— Յիմար չէի, որ սրա համար այսքան փող ջուրը ձգեցի:

— Դրան կասկած չկայ, — գոչեց թուլթակը:

Եւ այս անգամ թուլթակն իրաւունք ունէր այդ ասելու:

29. ԱՄԵՆ ԲԱՆ ԻՒՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ

Փորրիկ քուռակը դաշտում վազվզում էր մօր չորս կողմը, պլուխը թափ տալիս, պոչը շարժում, ուրախ-ուրախ խրխնջում,

իսկ նրա մայրը հանդարտ արածում էր և ուշի-ուշով նայում, թէ չլինի մէկը գիպչի նրան, մի շարիք հասցնի:

— Ինչո՞ւ դու էլ ինձ հետ չես վազում, չես խաղում, — նեղացաւ քուռակը մօր վրայ:

— Զաւակս, — ասաց պառաւ ձին իւր ձագուկին, — դու խաղաս և զուարճացիր, քանի դեռ փոքր ես. բայց դու էլ երբ մեծանաս և սկսես աշխատել — ամբողջ օրը ծանրութիւններ կրել, շարշարուել, այն ժամանակ այդ յիմարութիւնները մոքովդ էլ չեն անցնիլ: Իսկ երբ քեզ նման մի շարածնի էլ կունենաս, այն ժամանակ արդէն դու էլ ինձ նման կրհետնես, թէ չլինի նրան մի փորձանք պատահի:

ԳՐԵԻՈՐ ՎՇՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

19. Արտագրեցէք «Թուլթակն ու սոխակը» յօդուածից բոլոր հասարակ գոյական անունները:

20. Արտագրեցէք հետեւեալ հաւաքակաՆ գոյական անունները: Հօտ: Գունտ: Անտառ: Զօկ: Զօրք: Երամ: Վրճմակ: Հորան: Ամբոխ: Ժողովուրդ:

21. Արտագրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և փակագծերի մէջ հարցեր աւելացրէք: Հարցերի տակ գիծ քաշեցէք:

Քահանան (ի՞նչ է անում) աղօթում է: Աստուած (ի՞նչպէս է:) ողորմած է: Վարդը (ի՞նչ է) ծաղիկ է: Մարդը (...) մտածում է: Ոչխարը (...) մայրւմ է: Արծաթը (...) մետաղ է: Աշակերտը (...) աշխատում է: Երկիրը (...) կըրք է: Օրը (...) քացունցաւ: Կրակը (...) հանգաւ:

30. ԶԻՆ ԵՒ ԷՇԸ

Մի բեռնաւորուած էշ և մի պարապ ձի միասին ճանապարհ էին գնում: Խեղճ էշը տնքում էր իւր ծանր բեռան տակ:

— Աղաչում եմ քեզ, — խնդրեց նա ձիուն, — օգնիր ինձ, բեռիցս մի քիչ դու վեր առ:

Ձին ականջ չդրեց իւր ընկերոջ աղաչանքին: Ճանապարհին էշը վայր ընկաւ և շունչը փչեց: Տէրը վեր առաւ իշի բեռը, նրա կաշին էլ քերթեց և ձիուն բեռնեց:

—Վայ ինձ,—հառաչեց ձին.—եթէ ես օգնէի խեղճ իշին,
նա կենդանի կըմնար և իմ բռնն էլ այսքան ծանր չէր լինի:

31. ԷՇՆ ԱՌԻԻԾԻ ՄՈՐԹՈՎ

Մի անգամ էշը մի առիւծի մորթի գտաւ:

—Օ, սա ինձ պէտք կըգայ,—ասաց նա,—վեր առաւ, փա-
թաթուեց նրա մէջ և սկսեց հպարտ-հպարտ ման գալ դաշտում,
հէնց իմանաւ՝ առիւծ լինէր: Իրաւ, դաշ-
տում եղած բոլոր կենդանիները — եզր,
ձին, նապաստակը, գորտը, մողէսը և մին-
չև անգամ օձը նրան առիւծի տեղ ընդու-
նեցին և ահ ու սարսափով այս ու այն
կողմ փախան:

Էշը չափազանց ուրախացաւ:

—Տեսնում ես,—ասաց նա աղուէսին,
որն այդ ժամանակ անցնում էր նրա մօ-
տով.—ինչպէս բոլոր կենդանիները վախե-
նում են ինձանից և փախչում. լաւ կըլինի,
որ դու էլ զգուշանաս:

Բայց խորամանկ աղուէսը առիւծի
մորթի տակից նկատեց իշու մոտթը, ծի-
ծաղեց և ասաց.

—Յիմար աւանակ, այդ քեզանից չէ,
որ վախենում են, այլ առիւծից: Եթէ ճա-
նաչեն, որ առիւծ չես, էլ ոչ ոք չի վա-
խենալ և այն ժամանակ փայ քո գլխին:
Լաւ չէ ուրիշի անունով վախեցնելը:

Էշը վախեցաւ, վայր գցեց առիւծի
մորթը և փախաւ տիրոջ տունը:

32. ԿԹՈՒԻ ԿՈՎ

Մարդու մէկը մի կով ունէր: Նա օրեկան մի կճուճ կաթն
էր տալիս իւր տիրոջը: Մի անգամ այդ մարդու մօտ հիւրեր
պէտք է գային. նրան շատ կաթն էր հարկաւոր. այդ պատճա-
ռով նա տասն օր չկթեց իւր կովը, կարծելով, թէ տասներորդ
օրը կովը տասը կճուճ կաթ միանգամից կտայ: Բայց իրաւն
զարմացաւ խեղճ մարդը, երբ վերջին օրը կովն առաջուանից բիշ
կաթ տուեց, որովհետեւ երկար ժամանակ չկթելուց նրա կաթը
ցամաքել էր:

33. ԿԹԵԼ ՈՒ ՀԱՐԵԼ

—Ասա, տեսնեմ, մեր գիւղերում
Կովերն ինչպէս են կթում:

—Ահա այսպէս են կթում:

Հորթը կապում մօր ծնկից,

Ծիծը խլում գաւակից,

Կովկիթն իրան ձեռքն առնում,

Ապա կողքին կրկըզում—

Փը՛շշ, բը՛ժժ...

Փը՛շշ, բը՛ժժ...

Ահա այսպէս են կթում,

Փոքրիկ հորթին լացացնում:

—Ո՞նց են հարում խնոցին.

Հէնց այսօր էլ հարեցին:

—Ահա այսպէս հարեցին.

Թոկը ծառից կապեցին,

Հաստ խնոցին կախեցին,

Երկու օրուայ հաւաքսը

Նրա մէջը ածեցին,

Տաք ու հով ջուր խառնեցին

Եւ ծայրերից բռնելով,

Տարան, բերին, շարժեցին՝
 Թը՛րխկ, չը՛րխկ...
 Թը՛րխկ, չը՛րխկ...

Ահա այսպէս հարեցին,
 Դեղին կարագ հանեցին:

Գ Բ Ե Ի Ո Ր Վ Ե Ր Փ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ի Ր

22. Արտագրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և ստորագեալ-
 ներէ տակ գիծ քաշեցէք:

Կովը որո՞նում է: Ձին վազում է: Խոտը չորացաւ: Ոգնին
 կենդանի է: Թիթերը միջատ է: Պատկերը գեղեցիկ է: Երկինքը
 ամպամած է: Հիւրերը կըգան: Գետը ցամաքեց: Մարդը զարմա-
 ցաւ: Դիւղացին հնձում է:

23. Արտագրեցէք նոյնը յոգնակի թուով: Ստորագեալներէ տակ դար-
 ձեալ գիծ քաշեցէք:

Օրինակ: — Կովերը որո՞նում են:

24. Արտագրեցէք առանձին-առանձին յատուկ, հասարակ և հաւա-
 քական գոյական անունները:

Յարութիւն: Երկաթ: Կամար: Զօլ: Մարդարիտ: Եղան: Ան-
 տառ: Ոսկի: Մարմին: Հրաշնայ: Հեղինէ: Մատիտ: Հրանոյշ:
 Գունդ: Զօրք: Հայկունի: Արամ: Թուղթ: Նկեղեցի: Մոսկոսա:
 Կուր: Մասիս: Սար: Գետ: Աստղ:

34. ԳԱՌԸ ԳԱՅԼԻ ՄՈՐԹՈՎ

Մի օր մէկ գառը, չգիտեմ՝ ինչ էր,
 Խելքին ինչ տեսակ քամի էր փչել,
 Գցեց իւր վրայ մի գայլի մորթի,
 Գնաց, խառնուեցաւ հետը իւր հօտի:

Իայց երբ շների աչքովն ընկաւ,
 Ասին՝ անտառից ահա գայլ եկաւ:

Գոռում-գոչումով վրայ վազեցին,
 Բերաններն առան ու գրգրեցին:

Հաւ էր, որ շուտով հովիւը տեսաւ,
 Փայտ ու մահակով նոյն տեղը հասաւ,
 Ու խեղճ գառնուկը կատղած շների
 Սուր ատամներից հազիւ փրկուեցաւ:

Եւ մեր գառը հազիւ-հազ,
 Արիւնաթաթախ ու նուազ,
 Թոյլ ոտները քաշ տալով՝
 Հասաւ գոմը մի կերպով:

35. Ա Գ Ռ Ա Ի

Ագռաւը տեսաւ, որ սիրամարգները շատ գեղեցիկ են, փե-
 տուրներն այնպէս փայլուն, գոյնզգոյն, որ կարծես թագա-
 ւորի ծիրանի լինին:

— Ինչո՞ւ եմ ես այս սե ու յիմար ագռաւների շարքն ըն-
 կել,— մտածեց նա,— արի, ես էլ այդպիսի սիրուն փետուրներով
 զարդարուեմ. սիրամարգներն ինձ սիրով կընդունեն իրանց մէջ,
 իսկ անճոռնի ագռաւներն, ինձ նայելով, զարմացած, հիացած
 կըմնան:

Եւ սիրամարդի սիրուն փետուրներ ճարելով՝ զուգուեց-զար-
զարուեց ու գնաց սիրամարդ-
ների հետ խառնուեցաւ: Բայց
այնտեղ նրան շուտով ճանա-
չեցին. սիրամարդները վրայ
թափուեցան, կոցահարեցին,
կեղծ փետուրների հետ խ-
կականներն էլ պոկեցին և
իրանց միջից դուրս արին:

Անարգուած, փետուրնե-
րից զրկուած ագռաւը գնաց իւր ազգականների մօտ, բայց նրանք
էլ երես դարձրին և շրնդունեցին նրան:

36. Փ Ի Ղ

Հնդկացին մի փիղ ունէր: Տէրը նրան շատ վատ էր կերա-
կրում և շարունակ գործ անել էր տալիս: Մի օր փիղը բար-
կացաւ և իւր տիրոջը ոտնատակ տուեց, սպանեց: Հնդկացու
կինը արտասուքն աչքերին բերեց իւր որդոցը, զցեց փղի ոտնե-
րի տակ ու ասաց.

—Փիղ, դու սպանեցիր հօրը, սրանց էլ սպանիր:

Փիղը նայեց մանուկներին, յետոյ ամենից մեծին կնճիթով
վեր առաւ, զրեց իւր պարանոցի վրայ և այնուհետեւ սկսեց նրան
հնազանդուել և աշխատել նրա համար:

37. ՓԻՂՆ ՈՒ ՔՈԹՈԹԸ

Մէկ փիղ առած ման կածէին
Փողոցներից անցընելով,
Յանկարծ բոթոթ մի կռուասէր
Վրայ վազեց խիստ հաչելով:

—Ձայնդ կտրիր, զրացի եղբայր,
Ասաց զամբօր մեր բոթոթին.—
«Ձեռ տեսնու՞մ, որ ծաղր եղար
«Բոլոր շների դու առաջին:

«Դ՞նւ ով ես և փիղը ո՞վ.
«Ահա քո հեքդ է բռնուում;
«Իսկ նա հանդարտ և անխռով
«Հաչելուդ էլ ուշ չի դնում»:
—Հա-հա հա-հա, դու չիմացար,—
Պատասխանեց մեր քոթոթը,—
«Ու իմ միտքը չհասկացար.
«Հեռուից կանչեմ, կուռեմ հետը,
«Որ մեծ բանի մէջ երևամ,
«Ուրիշներին էլ ասել տամ.
—Տեսէք, քոթոթն ինչպէս քաջ է,
«Որ փղի դէմ էլ կըհաչէ»:

38. Ա Ն Զ Ա Ի Ա Կ Ե Ղ Ն Ի Կ Ը

Անտառին մօտիկ, այրի մէջ, մի սիրուն եղնիկ իրան համար
բուն էր շինել և իւր ձագուկների հետ երջանիկ ապրում էր: Բայց
երկար չտևեց նրա երջանկութիւնը: Նրա փոքրիկ, սիրունիկ ձա-
գերը հիւանդացան և մեռան. մայրը, կսկծից համարեա խելա-
զարուած, թողեց բունը և իւր վիշտը մոռանալու համար, սկսեց
թափառել սար ու ձոր: Մի օր նա տեսաւ, որ մի որջում երկու
դայլի նորածին լակոտ քաղցածութիւնից նուազած՝ ընկած էին.
ո՞վ չգիտէ, ինչ էր պատահել նրանց մօրը—թակարգն էր ընկել,
թէ՛ ոչխար փախցնելիս հովուի շներն էին զգզզել նրան: Գթա-
սիրտ եղնիկը խղճաց թշուառ ձագերի վրայ:

—Արի,—մտածեց նա,—վեր առնեմ այս խեղճ, անտէր ձագե-
րին և կաթնովս կերակրեմ, մեծացնեմ:

Ինչպէս որ մտածեց, այնպէս էլ արաւ:

Անտառից ոչ հեռու ապրում էր մի ճգնաւոր. նա մի օր նկատեց,
թէ՛ ինչպէս եղնիկը կերակրում է զայլի ձագերին և ասաց նրան.

—Է՛յ, անխելք եղնիկ, ես շատ զարմանում եմ, թէ՛ դու
ինչպէս ես սնուցանում այդ դայլի լակոտներին. միթէ չգիտես,
որ զրանք կըմեծանան, դայլ կըղառնան և զուցէ առաջինը քո
արիւնը խմեն:

—Այդ բանը ես չեմ էլ մտածում. ես ուզում եմ միայն բարիք գործել,—պատասխանեց եղնիկը:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

25. Արտագրեցէք հետեւեալ ն իւթ ա կ ա ն առարկաների անունները:
Աղ: Բամբակ: Շաքար: Գնդակ: Սրինգ: Մեխակ: Մարդ: Փետուր: Ժիրան: Արօր: Երկիր: Կացին: Սանձ: Փայտ:
26. Արտագրեցէք հետեւեալ մ տ ա ո ռ առարկաների անունները:
Հոգի: Հրեշտակ: Եռանդ: Քսիզութիւն: Ապրուստ: Իմաստութիւն: Ժուլութիւն: Կամք: Երջանկութիւն: Սէր: Ատելութիւն:
27. Արտագրեցէք և հարցերին համաձայն ստորագեալներ աւելացրէք:
Ժիծեռնակը (ի՞նչ է անում) ծըլվըլում է: Գորտն (ի՞նչ է անում) Մշակը (ի՞նչ կանէ) Ագռարը (ի՞նչ է) Կօշկակարը (ի՞նչ արտ) Հունձը (ի՞նչ եղաւ) Ծովը (ի՞նչպէս է) Մեղըը (ի՞նչպէս է)

39 ՈՉԽԱՐՆԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԵՐԸ

Մի անգամ գայլերն ասացին ոչխարներին.

—Մեղքերս ի՞նչ թագցնենք — մենք ձեզ հետ շատ վատ ենք վարւում և անմեղ տեղը ձեր արիւնը թափում. դուք էլ, իհարկէ, մեզանից վախենում էք և խիստ ատում էք մեզ: Բայց գիտէ՞ք զրանում ով է մեղաւոր—ձեր չար շները. նրանք միշտ աշխատում են մեզ ջնջել, կոտորել, էհ, մենք էլ մեր վրէժը ձեզանից ենք հանում: Նկէք, լսեցէք մեզ, այդ շներից թողէք, հեռացէք. մենք ձեզ միշտ կը պաշտպանենք:

Յիմար ոչխարները հաւատացին նրանց և ծածուկ հեռացան շներից: Գայլերն էլ հէնց այդ էին ուզում. նրանք վրայ թափուեցան, անպաշտպան ոչխարներին խեղդեցին ու կերան:

40. ԱՂՈՒՔՄՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Խորամանկ աղուէսը, քաղցած-ծարաւ, փորը վեց-վեց անելով, ման էր գալիս: Նա տեսաւ, որ մի տեղ թակարդ է դրած և նրա վրայ էլ մի մեծ կտոր պանիր անցկացրած: Խորամանկն ուզում էր պանիրը ձեռք ձգել, բայց թակարդից էր վախում:

Աղուէսի բանն յաջողուեց: Հեռուից մի գայլ էր գալիս: Աղուէսն ինքն իրան ասաց.

—Այս շատ լաւ եղաւ. թակարդի գորութիւնը այս յիմար գայլի վրայ կը փորձեմ:

Գայլը, մօտենալով աղուէսին և պանիրը տեսնելով, զարմացած հարցրեց.

—Աղուէս եղբայր, ի՞նչպէս է, որ պանիրը չես կերել:

—Այսօր մեզ պատ է—օրը ուրբաթ է, չեմ ուզում մեր պապական օրէնքը խախտել. եթէ ուզում ես, գայլ եղբայր, դու ա՛նուշ արա:

Գայլը՝ պանիրն մօտենալուն պէս՝ ընկաւ թակարդը, իսկ պանիրը մի կողմ թռաւ: Աղուէսն իսկոյն խլեց պանիրը և սկսեց հանգիստ անուշ անել:

—Տօ, անիրաւ աղուէս,—ասաց գայլը,—հապա ատում էիր, թէ պատ է, օրը ուրբաթ է:

—Է՛, բան չունիս, գայլ եղբայր, ուրբաթը քո գլխին եկաւ, ինձ համար այժմ շաբաթ է,—ասաց աղուէսն ու հեռացաւ:

41. ԿԱՔԱԼՆ ՈՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

«Կա-կա-քալ, կա-քալ, կա-կա-քալ, կա-քալ»...

Ձայն տուաւ ծառից մի սիրուն կաքալ.

Իսկ ծառի տակին, մի փոքր դէսը՝

Թուքը կուլ տուաւ սոված աղուէսը:

— Պահ, տունդ շինուի, — գոչեց զարմացած, —

Իսկ ես այնպէս եմ եղել համոզուած,

Որ կոկորդով ես դու միշտ ձայն հանում,

Բայց սխալուած եմ եղել այդ բանում.

Եւ ո՞վ է կարող անց կացնել մտքով,

Որ դու, կաքալիկ, երգում ես աչքով»:

— Ո՛հ, սխալուում ես, խորամանկ աղուէս:

— Ա՛խ, ի՞նչ ես ասում, աչքով տեսայ ես:

Լաւ, թէ այդպէս է, այդ ծառից վեր եկ,

Ասածս ճշտեմ, հաստատեմ մէկ-մէկ.

Վեր եկ, աչքերդ փակեմ իմ թաթով,

Տեսնեմ՝ կարո՞ղ ես երգել կոկորդով:

— Է՛հ, էլ ինչ վեր գամ, քանի որ սուտ ես.

Ուզում եմ՝ վեր գամ, որ դու ինձ ուտես:

— Օ՛, ես էլ երբէք կաքալ չեմ ուտում,

Երգուել եմ արդէն ու տուել խոստում.

Եթէ սրբազան երգումս քանդեմ,

Ու երթամ տուած խոստումիս ընդդէմ,

Էլ այն ժամանակ փրկութիւն չկայ,

Կրմեռնեմ իսկոյն, Աստուած է վկայ:

Աղուէսի խօսքին կաքալն հաւատաց,

Թեկերը բացեց, թռաւ դէպի ցած:

Նենգ աղուէսն իսկոյն բացաւ իւր բերան,

Հօփ արաւ յանկարծ ու բռնեց նրան:

— Ա՛յ յիմար կաքալ, խելքիդ ան անեմ,

Միտդ վայելեմ, երթամ խանդ անեմ:

— Սմայլ, աղուէս ջան, չո՛ղջն ուղղան:

— Էլ ու՛չ է արդէն, պե՛տել է քո բան:

Կաքալը տեսաւ, որ էլ հնար չկայ,

Եւ մահը շուտով, ուր որ է կրգայ,

— Ուզում եմ, ասաց, ի՞նչու չլշատակ,

Քանի չեմ եղել անմեղ նահատակ,

Սովորեցնել մի գեղեցիկ բան,

Որ չմոռանաս դու ինձ յաւիտեան.

Նախ քան ինձ կուտես, երեսդ շուռ տուր

Դէսի արևելք, չոքած մտիկ տուր

Ու լարձր երգիր, իբրեւ մի գուսան.

«Աստուած, տուր ինձ ոյժ համբերութեան»:

Ապա դու հանգիստ վայելիր իմ միտ

Ու էլ չես քաղցիլ ամբողջ վեց ամիս:

Շուռ գալ ու երգել հեշտ է ու յարմար,

Այդ փ մեծ բան չէ աղուէսի համար.

Ուտերւ համար գոնէ կէս տարի

Էլ գլխի չի տալ նա սար ու քարի:

Եւ հէնց որ շրջուեց, բերանը բացաւ,

Կաքալ յանկարծ թռաւ, հեռացաւ.

Աղուէս խաբուած, ապշած ու շուար,

Նայեց լէս ու դէն, էլ կաքալ չկար:

— Ա՛յ, լիւիդ դիպչի քո սովորեցրած

Գեղեցի բանը, — ասաց զայրացած,

Ախ ու խի արաւ ու քաղցած փորով

Հեռացաւ, գնաց մօտակայ ձորով:

42. ՊԱՌԱՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

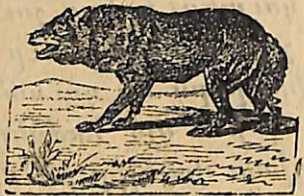
Քաղցած զզր ուրսի էր ման գալիս: Գիւղի մօտով անցնելիս՝ յանկարծ լեց, որ մի խրճիթում երեխան լաց է լինում, իսկ պառաւ տան ասում էր նրան.

— Չայնդ կտրիր, թէ չէ քեզ գայլին կրտամ:

Գայլը կանգ առաւ և այլևս չհեռացաւ խրճիթի մօտից: Նա սպասում էր, որ պառաւը երեխային իրան տայ: Սպասեց, սպասեց և յանկարծ նրա ականջին հասաւ պառաւի ձայնը, որ այս անգամ ասում էր.

— Մի լար, գառնուկս, էս քեզ գայլին չեմ տալ. նա գայլ թէ չէ, իսկոյն կըստանենք:

«Ինչպէս երեւում է, այստեղ ինչ որ ասում են, նրա հակառակն են կատարում», — մտածեց գայլը և թողեց, հեռացաւ գիւղից:

43. ԾԵՐԱՅԱԾ ԳԱՅԼԸ

Չար գայլը ծերացել էր. այս պատճառով մարումը դրեց հաշտուել հովիւների հետ: Ամենից առաջ նա գնացելը որջի մօտերը բնակուող հովուի մօտ:

— Պարոն հովիւ, — ասաց նա մեղմ ձայնով. — դու ինձ անուանում ես արիւնարբու կենդանի. երգւում եմ ստեղծողիս անունով, որ ես շատ բարեխիղճ եմ: Այո, երբեմն ընկնում եմ հօտերի մէջ, բայց այդ բաղցածութիւնիցս է: Դու ինձ կերակրիր, հաւատացնում եմ, միշտ շնորհակալ կըլինիս. կուշտ ամանակս ես շատ հանդարտ կենդանի եմ:

— Ի՞նչպէս հաւատամ, քեզ նոր չեմ ճանաչում: Դու երբ կուշտ կըլինես, քանի որ սաստիկ ազահ ես, — պատասխանեց հովիւը. — ուրիշ դուռ բաղխիր:

Գայլը գնաց մի ուրիշ հովուի մօտ:

— Դիտես, հովիւ եղբայր. իմ հաշուիս նայելով տարին ամե-

նաքիշը տասը կարող էի թռցնել քո հօտից: Իհարկէ, դու գրանով շատ անհանգիստ կըլինիս: Եթէ կամենում ես հանգիստ ու խաղաղ քնել տանդ, մինչև անգամ առանց շուն պահելու, կարծեմ ուրախութեամբ կըհամաձայնես տարին միայն վեց գառը տալ ինձ:

— Վեց գառը վեց ոչխար է, — պատասխանեց հովիւը. — ասա, ամբողջ հօտն ես ուզում, էլ ի՞նչ...

— Հնդով էլ կըբաւականանամ, — ասաց գայլը հառաչելով:

— Ծաղրում ես, — վրայ բերեց հովիւը. — հինգ ոչխար, ասելը շատ հեշտ է...

— Չորսն էլ չես տայ, — հարցրեց գայլը վիզը ծռելով:

— Ինչեր ես խօսում, — ասաց հովիւը, մէկն էլ չեմ տայ. յիմար եմ, ինչ եմ, որ հարկ տամ թշնամուս:

Գայլը գնաց երրորդ հովուի մօտ:

— Բարեկամ, — ասաց, — դուք ինձ շատ վատ աչքով էք նայում. ինձ ձեր թշնամին էք համարում: Զատ լաւ, ասե՛նք թէ թշնամի եմ. ինչ կարող էք անել ինձ դուք, չար հովիւներ: Եթէ չես ուզում ամբողջ հօտդ ոչնչացնեմ, տարին միայն մի ոչխար տուր ինձ: Հովիւը ժպտաց:

— Ասա, խնդրեմ, ինչո՞ւ ես ծիծաղում, — ասաց գայլը:

— Ո՛չինչ, այնպէս. բայց ասա, տեսնեմ՝ քանի տարեկան ես, — հարցրեց հովիւը կատակի ձևով:

— Ի՞նչ կարիք կայ իմ տարիքն իմանալու, — ասաց գայլը. — ինչ է, ուժս ես ուզում չափել: Մի վախենալ, դեռ այնքան ոյժ ունիմ, որ հեշտութեամբ կարող եմ ընկնել հօտիդ մէջ, խեղդոտել գառնուկներիդ ու փախցնել:

— Գնա, գնա, լաւ, — պատասխանեց հովիւը ժպտալով, — բանեցրո՛ւ ուժդ՝ որտեղ կամենաս. քո ատամներիդ կերակուր չկայ այստեղ:

Նա գնաց չորրորդ հովուի մօտ:

— Ա՛յ հովիւ, ձայն տուեց գայլը համարձակ, — լսել եմ, որ պահպան շունդ չարդ տարել է: Պահիր ինձ քեզ մօտ շանդ փոխա-

Նաև և կարող ես բոլորովին ապահով լինել, որ այն ժամանակ մեր ցեղից ոչ ոք չի համարձակուի խելթ աչքով նայել ոչխարների վրայ:

— Զատ ես սխալում, — պատասխանեց հովիւր. — Որ լիմարը կրհամաձայնուի գողին իւր տան մէջ պահել. շատ լաւ կանես, որ գլուխդ ողջ հեռանաս այստեղից:

— Ախ, ծերութիւն, — բացազանչեց գայլը՝ քթից մուխ հանելով, — այս օրտան էլ արժանացայ: — Այսպէս խօսելով՝ նա գնաց մի այլ հովուի մօտ, որ կաթն էր կթում:

— Արդեօր ճանաչում ես ինձ, — հարցրեց նրան:

— Քեզ թէ չեմ ճանաչում, քեզ պէս շատերին ճանաչում եմ, — պատասխանեց հովիւր՝ ոտքի կանգնելով և կնճռելով իւր լայն ճակատը:

— Ինձպէսներին, սխալում ես, — ասաց գայլը. — ես բոլորովին ուրիշ տեսակ գայլ եմ. կապրեմ բարեկամաբար ոչ միայն քեզ հետ, այլ և ամբողջ հօտիդ. ոչ մի ոչխար ոչ կըրօնեմ, ոչ կուտեմ. լաւ է:

— Ամենալաւ լուծիւնն է, — ասաց հովիւր խոժոռած զէմքով:

— Անգութ աշխարհ, չար մարդիկ, — ասաց ինքն իրան գայլը հեռանալով, — ամեն կողմից ուզում են մեր ցեղը բնաջինջ անել, ոչնչացնել: Բայց մեր ո՞ր մեղքերի համար, ումն ինչ վնաս ենք հասցնում. միթէ մեզ ապրուստ չէ հարկաւոր: Ո՞ւր գնամ, ումից օգնութիւն խնդրեմ. մնում է միանգամից շունչս փչել. ինչ բանի կարող եմ պէտք գալ, երբ տեղիցս էլ չեմ կարող շարժուել:

— Այսպէս մտածելով՝ նա գնաց վերջին փորձն անելու:

— Բարի հովիւ, — ասաց գայլը ցաւալի ձայնով, — խղճա ինձ վրայ, մի կտոր միս տուր, ահա քաղցից մեռնում եմ:

— Ախ, գու փուշ կենդանի, — ասաց հովիւր բարեկացած: — Մոռացել ես, որ իմ գառը տաբար անտառը՝ անուշ արիւր, պատճառ բերելով՝ իբր թէ այն խղճուկը քո ջուրը պղտորում էր:

Ահա քեզ մսի կտոր, — ասաց ու իւր ահագին դադանակը հասցրեց գայլի մէջքին: Թշուառ գայլը յանկարծ մի ճիշ արձակեց, ոտքերը ձգեց ու շունչը տուեց...

ԳՐԱԴՈՐ ՎԱՐԺՈՒԹԻՆՆԵՐ

28. Արտագրեցէք առանձին-առանձին նկութական և մտաւոր առարկաների անունները:

Միտք: Կարագ: Նդունգ: Զանասիրութիւն: Բժշկութիւն: Ժողով, Հող: Զուր: Հրեշտակ: Նոանդ: Վէճ: Մանգաղ: Արօր: Գութան: Գարուն: Ոյժ: Աշուն: Զութակ: Դուր: Մաստակ: Տակառ: Ժիծաղ: Հանգստութիւն: Հատիկ:

29. Արտագրեցէք «Ոչխարներն ու գայլերը» յօդուածը եզակի թուով:

30. Հետեւեալ նախադասութիւններից արտագրեցէք ստորագեղները և ցուցուցի՞ բառերի հետ: Ստորագեղի և ցուցուցի բառի մէջ հարցեր աւելացրէք:

Նդրայրս սպասում է ընկերոջը: Սաթնիկը ջուր բերեց նդրօրը: Որսորդը հրացանով արջին սպանեց: Աշակերտը սովորում է դասը: Ուսուցիչը պատժեց աշակերտին: Դարբինը մուրճով երկաթ է ծեծում: Հայրս ինձ խաղալիք գնեց:

Օրինակ: — Սպասում է (ո՞ւմ) ընկերոջը, Բերեց (ի՞նչ) ջուր (ո՞ւմ) նդրօրը:

44. Ա Ր Ա Գ Ի Լ

Ա.

Արագիւնները կանգնած էին իրանց բնի վրայ, գլուխները մէկ երկինք էին բարձրացնում, մէկ երկիր խոնարհում, երգում, կրկնաւորում:

— Այդ ինձ են բարե տալիս, — ասում է Մարիամը:

— Զէ, ինձ, — հակառակում է Արսէնը:

— Երուսիդ էլ են բարեում, ամբողջ գիւղին էլ, — ասաց տատը և նրանց վէճը վերջացրեց:

—Տես, տատի, ծտերն ինչպէս ուրախացել են,—ասաց Արսէնը,—ինչպէս քաղցր ծըլվելում են:

—Ուրախացել են, անուշիկս, ուրախացել են. չէ՞ր տեսնում, քանի հազար ծտեր արագիլի բնի ցախերի արանքումն են իրանց համար բուն շինել: Ծտերը լաւ գիտեն, որ արագիլի ահից ոչ ուրուր, ոչ կատու և ոչ մի ուրիշ թշնամի չի կարող նրանց բռնին մօտենալ, նրանց ձուերը խմել կամ ճուտերն ուտել: Հէնց դրա համար է, որ արագիլների գալով պատիկ ծտերն այնպէս ուրախանում են:

Բ.

—Տատի,—հարցրեց մի օր Մարիամը պառաւին.—մեր գիւղը արագիլներով լիքն է, այդքան կերակուր դրանք ուրտեղից են գտնում:

—Մեր դաշտերը, հոգիս, լիքն են օձերով. ճահիճների գորտերն իրանց կրուկուռոցով գլուխ են տանում, արտերի մէջ անպիտան մկները հազար տեղ ծակեր են բաց արել. եթէ արագիլը չլինէր, մենք ցորենի երես չէինք տեսնիլ:

—Բա օձն արագիլին չի կծում:

—Ձատ էլ ուզում է, շատ էլ հետը կուռի բռնւում, բայց միշտ յաղթւում է:

—Ի՞նչպէս:

—Արագիլը թռչելիս վերեւից տեսնում է օձին և իջնում, նրա գլխին կտուցով խփում է: Օձը փշշացնում է, վրայ պրծնում, աշխատում է արագիլի բաց ոտը կծել: Արագիլը իւր թևի ծայրն է օձի բերանին մօտեցնում ու անդադար նրա գլխին կտցում: Կտցում է, կտցում, այնքան կրտկրտալով խփում է, մինչև նրա գլուխը ցրւում է: Օձը երկար ու ձիգ փուռում է դաշտի վրայ: Յետոյ արագիլն օձի մէջտեղից բռնում է և բերում բունը, բաժին-բաժին է անում, ձագերին ուտացնում, ինքն էլ կշտանում:

45. „ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ“

Վաղճւց, երբ մօտ էր երկրին երկինքը
Ու լսում էր մարդկանց դեռ Տէրն-Ինքը,
էն լաւ ժամանակ երկու մանուկներ
Ունէին մի չար, մի անսիրտ խորթ մէր:

—Կորէք, գնացէք, աշխատանք արէք.

Աշխատանք արէք ու եկէք, կերէք.

Ի՞նչ էք վեր թափել անգործ ու անբան,
Հասած տղերք էք հինգ-վեց տարեկան...

Այսպէս բարկացաւ մի օր խորթ մէրը,
Ճիպոտներ տուաւ, զրկեց հորթերը:

Անհանգիստ հորթեր, ամառուան շոգ օր.
Կէտ արին, փախան, ընկան սար ու ձոր:

Նրանց յետեից՝ լալով, հեալով,

Փոքրիկ որբերը՝ քարէքար գալով՝

Վազ էին տալիս անտառի միջում,

Վազ էին տալիս ու իրար կանչում.

—Պօղոս, գտա՛ր:

—Չէէ:

—Պետրոս, գտա՛ր:

—Չէէ:

—Վայ-վայ, վույ-վույ,

Վայ-վայ, վույ-վույ...

Շատ որ ման եկան, խեղճերն յոգնեցին,
Եկան՝ խորթ մօրը լալով պատմեցին.

—Նանի, այ նանի, կորան հորթերը....

—Վայ, գետինն անցնէք, ճշաց խորթ մէրը,
Թող դուք կորչէիք հորթերի տեղակ

Անտակ ձորի մէջ, անժաժ քարի տակ:

Մի արջ պատահէր, մի գազան, մի գէլ,

Որ չէի տեսել ձեր շուքը մէկ էլ...
Դէ, յետ գնացէք, գնացէք, կորէք,
Մինչև չգտնէք հորթերը, բերէք՝
Աչքիս չերևաք, այ աչքիս փշեր,
Թէ չէ կրօպանեմ ես ձեզ էս գիշեր...

Ու ճիպոտն էլ յետ իրանց թաթերին,
Յոգնած ու սոված, արցունքն այտերին,
Փոքրիկ որբերը՝ անտառի միջում
Գիշերուայ կիսին լալիս են, կանչում.

— Պողոս, գտա՛ր:

— Չէ՛ք:

— Պետրոս, գտա՛ր:

— Չէ՛ք:

— Վայ-վայ վույ-վույ,

Վայ-վայ, վույ-վույ:

Անտէր հորթերը չկան ու չկան:
Ճարները կտրած՝ խեղճերը եկան,
Լալով չոքեցին.

— Տէր Աստուած, ասին,

Ի՛նչ կըլինի գթաս՝

Գոնէ թևեր տաս,

Թևեր տաս՝ թռչենք,

Թռչենք ու կորչենք,

Որ էլ չտեսնի մեզ մեր խորթ մէրը,

Մինչև որ գտնենք կորած հորթերը...

Հէնց ասին-չասին անմեղ բերանով,
Աստուած որոտաց իւր գլխով.

— Ահա ձեզ թևեր, սիրուն երեխէք,

Թռչուններ զառէք, թռած ման եկէք,

Որ էլ չտեսնի ձեզ ձեր խորթ մէրը,

Մինչև որ գտնէք կորած հորթերը:

Գիշերը քնեցէք ծառերի ճիւղին,
Ծեղն ու ծղօտը արէք անկողին,
Ապրուստ էլ կերէք իմ լի սեղանից,
Երբ որ դատարկուն եղաք ձեր տանից...

Այսպէս վերևից հէնց կանչեց Աստուած,
Փոքրիկ որբերը փոխուեցին յանկարծ
Ու թևեր առան

Թռչուններ դառան:

Ու թևեր առած,

Թռչուններ դառած

Դեռ մինչև էս օր,

Ընկած սար ու ձոր,

Ծրվում են, մնչում,

Մէկ մէկու կանչում.

— Պողոս, գտա՛ր:

— Չէ՛ք:

— Պետրոս, գտա՛ր:

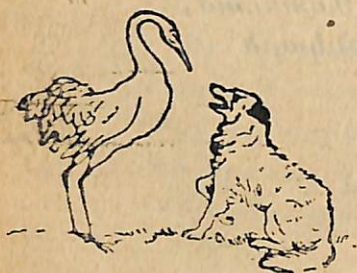
— Չէ՛ք:

— Վայ-վայ, վույ-վույ,

Վայ-վայ, վույ-վույ:

46. ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԱՐԱԳԻԼԸ

Գայլ մի ոչխար էր փախցրել և ազահ-ազահ լափում էր: Յանկարծ ոսկորի մի կտոր ցցուեց նրա կոկորդի մէջ և քիչ էր մնում, խեղդէր նրան: Նրա բաղդից, մի արագիւ էր թռչում մօտով. գայլը գլխով ոտքով մի կերպ հասկացրեց նրան թէ՛ «Կաց, արի, քեզ բան ունիմ ասելու»: Արագիւն իջաւ, մօտեցաւ գայլին:

— Արագիւ, սիրելիս, խնդրում եմ՝ կտուցովդ հանիր այս անիւրաւ ոսկորը կոկորդիցս. այդ լաւութեանդ փոխարէն ինչ որ ուզես, միամիտ կաց, կրտսանաս ինձանից:

Եւ նա բաց արաւ բերանը. արագիւ իւր երկար կտուցը ներս տարաւ և ոսկորը հանեց:

— Դէհ, այժմ ինչով պէտք է վարձատրես ինձ, — հարցրեց նա գայլին:

Գայլը բարկութիւնից կատաղեց և դռաց արագիւի վրայ:

— Ա՛խ, դու, անախտան թռչուն, դեռ վարձատրութիւն էլ ես խնդրում. չէ որ ես կարող էի ատամներովս այդ յիմար գլուխդ պոկել մարմնիցդ, սակայն այդ չարի: Ել ուրիշ ինչ ես ուզում ինձանից: Ես քեզ խորհուրդ եմ տալիս, որ իսկոյն հեռանաս այստեղից, թէ չէ յետոյ կըփռշմանես...

47. ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՊԱՏԱՆՈՒ ԵՐԳԸ

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՛ւր, ինձ ասա,
Թռչում ես այդպէս արագ:

— Ա՛խ, թռիւ, ծիծեռնակ,
Ծնած տեղս — Աշտարակ.
Անդ շինիր քո բունը,
Հայրենի կտուրի տակ:

Անդ հեռու ալետր,
Հայր ունիմ սգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն
Սպասում է օրէցօր:

Երբ տեսնես դու նրան,
Ինձնից շատ բարե արա՛.
Ասա, թող նստի լայ
Իւր անբաղդ որդու վրայ:

Դու պատմէ, թէ ինչպէս
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով,
Կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ինձ համար ցերեկը
Մութ է շրջում արեգը.
Դիշերը թաց աչքիս
Քունը մօտ չի գալիս:

Չուտով սառ հողի տակ
Կըպառկեմ այստեղ մենակ,
Թողնելով հօրս սրտում
Միշտ ցաւալի յիշատակ:

Դէհ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացիր, թռիւ արագ
Դէպի Հայոց երկիրը,
Ծնած տեղս — Աշտարակ:

48. ԳԱՅԼԸ ԵՒ ՇՈՒՆԸ

Նիհար, քաղցած գայլը՝ գիւղի մօտով անցնելիս՝ պատահեց մի գեր շան և հարցրեց նրան.

— Ա՛յ շուն, ասա, խնդրեմ, դուք ձեր կերակուրը սրտեղից էք ճարում:

— Մարդիկ են տալիս, — պատասխանեց շունը:

— Երեւի դուք զփուար ծառայութիւն էք անում նրանց:

— Ո՛չ, — պատասխանեց շունը. — մեր գործը զփուար չէ: Մենք միայն գիշերները նրանց տունն ենք պահպանում:

— Ուրեմն միայն դրա համար են ձեզ կերակրում, — ասաց գայլը: — Զի՛ լինիլ, որ ես էլ գամ մարդկանց մօտ ծառայելու. թէ չէ մենք մեծ զփուարութեամբ ենք կերակուր ձեռք բերում:

—Ինչո՞ւ չէ, գնանք,—ասաց շունը.—իմ տէրը քեզ էլ կրկե-
րակրէ:

Գայլը ուրախ-ուրախ վագեց շան յետևից: Բայց գոռն մօտ
նա նկատեց, որ շան պարանոցի մազերը պոկուած են:

—Այդ ինչից է,—հարցրեց նա:

—Է՛հ, այնպէս,—պատասխանեց շունը:

—Ի՞նչպէս թէ այնպէս:

—Այնպէս, էլի, շղթայից է: Դու չգիտես, որ ցերեկները
ինձ շղթայով կապում են:

—Կապում են,—ասաց գայլն ու կանգ առաւ:—Դէ՛հ, ուրեմն
մնաս բարով: Աւելի լաւ է՝ ես միշտ նիհար, բայց ազատ լինիմ,
քանթէ փորիս համար ուրիշներին գերի դառնամ:

49. Լ Ո Ւ Ս Ն Ա Ն Ա Չ

—Հայրիկ, ինչո՞ւ մեր Բօղարը

Միշտ հաչում է լուսնի վրան.

Մի՞թէ պայծառ լուսնեակը

Մէկ վնաս է տալիս նրան:

—Ո՛հ, որդեակ իմ, ո՛չ թէ վնաս,

Այլ լոյս, միայն լոյս է տալիս.

Իսկ շանն, իբրև գայլի ցեղի

Լոյս գիշերը գիւր չի գալիս:

Բայց լուսինը խօս՝ չգիտէ,

Որ իւր վրայ հաչողներ կան.

Նա լուռ ու մունջ, բազ բոլորած,

Շարունակում է իւր ճամբան:

Մենք էլ, որդեակ, լուսնի նման

Պէտք է լոյս տանք մութ աշխարհին

Եւ համարենք, թէ չենք լսում

Մեզ վրայ գուր հաչողներին:

ԳՐԵԻՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

31. Էտեռալ հախաղասութիւնների մէջ հարցերէն համապատասխան
լրացուցիչ բառեր աւելացրէք:

Դիւղացին վարում է (ի՞նչը) ինչո՞վ Կինը աւելեց
(ի՞նչը) (ինչո՞վ) Հօրեղբայրս (ո՞ւմ) ընծայեց (ի՞նչ)
Արտաշէսը զրօսնում է (ո՞ւմ հետ) Շուշանիկը նամակ ստացաւ
(ո՞ւմնից) Ատաղծագործը սեղան է շինում (ինչի՞ց) Շունը
հաչում է (ո՞ւմ վրայ) Մենք խօսում ենք (ո՞ւմ մասին)
հաշում է (ո՞ւմ վրայ) Մենք խօսում ենք (ո՞ւմ մասին)

32. Արտագրեցէք և ուր որ հարկաւոր է ենթակայ, ստորագրէք և
լրացուցիչ բառեր աւելացրէք:

Հաւր է ածում: քշում է սայլը: Տատը հեքիաթ
.... քոյն է շինում: ներկում է տունը: Հացթուխը է
թխում: ժամացոյց է շինում: Շունը տունը: Աշակերտը
գրում է

33. Արտագրեցէք «Գայլը և շունը» յօդուածը յոգնակի թուով:

50. Գ Ա Յ Լ Ե Ի Ս Կ Ի Ի Ռ

Սկիւռը ծառի վրայ թռչկոտելիս յանկարծ վայր ընկաւ մի
գայլի վրայ, որ քնած էր ծառի տակին:

Գայլը վեր թռաւ, բռնեց
նրան և ուզում էր ուտել: Սկիւռն
սկսեց աղաչել.

—Թող ինձ:

—Լաւ,—ասաց գայլը,—ես
քեզ կըթողնեմ, եթէ միայն ինձ
ասես, թէ պատճառն ինչ է, որ

ես միշտ տխուր-տրտում եմ, իսկ դուք, սկիւռներդ, այդպէս ու-
րախ էք և շարունակ թռչկոտում ու խաղում էք ծառերի վրայ:

—Առաջ թող ինձ բարձրանամ ծառը,—ասաց սկիւռը,—
այնտեղից կըտամ քո պատասխանը. թէ չէ ես վախենում եմ
քեզանից:

Գայլը բաց թողեց: Սկիւռը ծառը բարձրացաւ և այնտեղից ասաց.

—Քո տխրութիւնը նրանից է, որ դու չար ես: Չարերը ուրախութիւն չունին: Իսկ մենք ուրախ ենք նրան համար, որ բարի ենք և ոչ ոքի վատութիւն չենք անում:

51. Ա. Գ. Ա. Հ. Ա. Ղ. ՈՒ Է Ս Ը

Մի անգամ, ձմեռը, երեկոյեան դէմ, քաղցած աղուէսն անյաջող որսորդութիւնից տուն էր վերադառնում: Նրա փօրը վեց-վեց էր անում, ուտել էր ուզում. ամբողջ օրը մի մուկը, մի քնաթաթախ ագռաւ անգամ չկարողացաւ բռնել: Մի հին պարսպի մօտով անցնելիս՝ յանկարծ տեսաւ, որ պարսպի յետեր երկու չաղլիկ նապաստակ նստած են ձիւների վրայ:

—Այ լաւ բաղդ, — մտածեց աղուէսն ինքն իրան և թաք կացաւ պարսպի յետեր: — Այժմ էլ քաղցած փորով տուն չեմ գնայ: Եւ նա սկսեց ընտրել:

—Սրանցից որին ուտեմ: Չախ կողմինը մեծ է, աջինը — հաստիկ: Չախինը մօալի է երևում, աջինը կարծես նրանից աւելի չաղլիկ է, նրան բռնելն էլ հեշտ է: Այդ այդպէս է, բայց եթէ այժմ այս հաստին բռնեմ, այն մեծին ուրիշ անգամ չեմ կարող ձեռք ձգել: Չէ, այս մեծից սկսեմ, իսկ հաստին միշտ էլ կարող եմ բռնել:

Այս ասելով՝ աղուէսն արդէն վճռել էր մեծ նապաստակի վրայ յարձակուել, բայց յանկարծ աչքն ընկաւ հաստիկին ու կրկին սկսեց մտածել.

—Ահ, այս հաստիկը պէտք է որ համ մօալի լինի, համ քնքոյշ: չէ, սրան բռնեմ:

Հէնց այդ ժամանակ նապաստակները տեսան աղուէսին:

—Աղուէսը, աղուէսը, — ձայն տուին իրար և քամու պէս այս ու այն կողմ փախան:

—Ախ, անիրաւներ, — վշտացած գոչեց աղուէսը, — ես պէտք է այն մեծին ընտրած լինէի: — Եւ նա փախչող նապաստակների յետից շրթունքները լիզեց ու քաղցած տուն դարձաւ:

52. ՊԱՀՊԱՆԵՑԷՔ ԶԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԻՆ

Փրանսիայում, դաշտերի և անտառների մէջ, սիւներ են տնկած և այդ սիւների վրայ կպցրած են տախտակներ, որտեղ գրուած է.

«Ողնին կերակրւում է մկներով, խխուջներով և որդերով: Չսպանէք ողնիներին»:

«Խլուրդը միշտ զանազան վնասակար միջատներով, որդերով ու թրթուրներով է կերակրւում: Նրա ստամոքսում երբէք բուսեղէն կերակուր չէ գտնուած»:

«Թրթուրները մեծ վնաս են հասցնում ժողովրդին: Թռչունները չափազանց մեծ քանակութեամբ թրթուրներ են ոչնչացնում: Մանուկներ, ձուեր և ձագեր չհանէք թռչունների բներից: Չաւերէք նրանց բները»:

53. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ԱՐՁԸ

Անտառի խորքում մեղուն իւր համար
Ծառի փշակում, գետնից ոչ բարձր,

Մի բուն էր շինել,

Մէջը ձագ հանել

Եւ անուշ մեղրով

Բճիճը լցրել:

Չգիտեմ ինչպէս, մի օր արջուկը

Առաւ այդ մեղրի անուշիկ հոտը.

Մըթմըթաց, փնթփնթաց,

Ծառն ի վեր կանգնեց

Եւ երկու թաթեր

Բնի մեջ կոխեց:

Մեղուն տըզտըզաց, տըզզացին ձագեր,
Բայց արջը չբաշեց իւր բրդոտ թաթեր.
Քանդեց ողջ բունը,

Ջարդեց խեղճ ձագեր,
Հանեց բճիճը,
Հափեց անհամբեր:

Մեղուն՝ երբ տեսաւ իրան ձագուններ
Այս անգութ արջի ոտքի տակ ճգմուած՝
Դուրդուաց տխուր,
Խայթեց նրա աչք
Եւ ինքն էլ անշունչ
Ընկաւ ծառի տակ:

ԳՐԵՒՈՐ ՎՇՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

34. Արտազրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և լրացուցիչ բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Ոգնին կերակրում է մկներով, խխունջներով եւ որդերով:
Խլուրդն ուտում է որդեր եւ թրթուրներ: Թրթուրները վնաս են հասցնում ժողովրդին: Թռչունների թրթուրներին ոչնչացնում են:

35. Հետեւեալ գոյական անունների մօտ օրակսութիւն ցոյց տուող բառեր (ածական անուններ) աւելացրէք:

Բարձր (ի՞նչպիսի) տուն: Խելօք (ի՞նչպիսի) երեխայ
(ի՞նչպիսի) թռչուն: (ի՞նչպիսի) աշակերտ: (ի՞նչպիսի) մեղու:
(ի՞նչպիսի) վարդ: (ի՞նչպիսի) գիշեր: (ի՞նչպիսի) գիրք:
(ի՞նչպիսի) ժամացոյց: (ի՞նչպիսի) շուն:

36. Արտազրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և օրօշի (յատկացուցիչ) բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Պայծառ արեւը տաքացնում է երկիրը: Մենք մի հաւատարիմ շուն ունինք: Կոյր աղքատը ողորմութիւն է խնդրում: Փոքրիկ երեխան յալիս է: Ուտոցիչը պատժում է չար աշակերտներին: Ես մի գեղեցիկ պատկերազարդ գիրք գնեցի: Ձին ընտանի խոտակեր կենդանի է: Մանուշակը գեղեցիկ հոտաւետ ծաղիկ է: Աղամանողը թակագին քար է:

54. ՍԱՐԴՆ ՈՒ ՇԵՐԱՄԸ

Չերամբ մետաքս էր շինում և գոյնգոյն կոկոնները կախտում կաղնու թարմ ճղներից կապած խուրճի վրայ, իսկ սարդը, տան մի անկիւնում քաշուած, իւր ցանցն էր հիւսում և ծիծաղում էր շերամի վրայ:

— Չերամբ եղբայր, — ասում էր նա, — դու շատ դանդաղ ես տանում քո գործը և շինածդ էլ մի բանի նման չէ. իսկ ես, նայի՛ր, տես, ինչ գեղեցիկ բան եմ շինել և տես, ինչքան երկար են իմ թիւերը:

Չերամբ պատասխանեց.

— Սարդ եղբայր, դու գիտես, ի՞նչ է նշանակում բարութիւն:

— Ո՛չ, չգիտեմ:

— Այդ նրանից է, որ դու չար ես, և քո գործն էլ չարութեան գործ է: Դու քո երկար թիւերով մի թակարդ ես ցանցում, որ անմիտ ճանճերին որսատու ծծես նրանց արիւնը, իսկ իմ գործը բոլորովին ուրիշ բան է, քո բնութիւնից և խելքից վեր բան է:

55. ՇԵՐԱՄԻ ՈՐԴԸ

Գարնան սկզբին, հէնց որ թթենիք Բացում են իրանց տերևներ մանրիկ, Շերամի ձուից ելնում է որդը, Մի որդ աննշան, սևագոյն, փոքրիկ: Նայում ես նրան ու չես հաւատում,

Որ նա էլ ունի իրան նպատակ,
 Նա էլ է ուզում աշխարհում ապրել,
 Կեանքի քաղցր ու դառն օրերը տեսնել:

Եւ ահա ընկած տերեւի վրայ՝
 Ուտում է, խժռում գիշեր ու ցերեկ.
 Չորս անգամ թմրում, իւր մորթը փոխում,
 Երեսուն օրուայ մէջ ձգւում, մեծանում:
 Երեսուն օրից էլ նա չի ուտում,
 Շուռ-մուռ է գալիս, մի անկիւն գտնում,
 Կերած տերեւից ամբարած հիւթը
 Բարակ թելի պէս բերանից թափում:

Երեք օր-գիշեր նա այդ թելերից
 Գործում է իրան մի ամուր տնակ,
 Փակւում նրա մէջ, թմրում ու քնում,
 Տասնևութ օրից թիթեռի փոխուած
 Բերնի շողինքով տնակը ծակում,
 Ճերմակ թևերով լոյս աշխարհ թռչում.
 Եւ այդ թիթեռը երեք օրուայ մէջ
 Հազարից աւել ձուաններ թողած՝
 Ընկնում է անշունչ, մեռնում ու կորչում՝
 Իրան երկրաւոր պարտքը կատարած:

Բայց ինչ են լինում տնակներ,
 Ճերմակ ու դեղին սիրուն բոժոժներ:
 Մարդիկ շատ վաղուց նրանց տաք ջրով
 Փափկացնում են, թելի ծայր գտնում,
 Ճախարակներով բանում ու մանում,
 Ու այդ մանածից գործարաններում
 Հազար մի տեսակ, թէ հաստ, թէ բարակ
 Մետաքսի ճոթեր գործում, ծախ հանում:
 Այդ իսկ ճոթերով պճնւում են միշտ
 Մեր հարուստ տիկնայք և օրիորդներ,
 Բայց երբէք նրանց մտքով չեն անցնում
 Այդ մետաքս շինող շերամի որդեր:

56. Մ Ր Ձ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Մի օր Արմենակը իրանց պատշգամբի սիւնի վրայ անթիւ,
 անհամար մրջիւններ տեսաւ: Նրանցից շատերը սիւնի գլխից ա-
 րագ արագ իրար յետեւից ներքեւ էին շտապում, շատերն էլ ներ-
 քեւից վերեւ էին բարձրանում: Նա երկար, ուշի ուշով դիտեց և
 նկատեց, որ երկու կողմից եկողները իրար հանդիպելիս մի փո-
 քրը կանգ էին առնում, գլուխ գլխի տալիս և յետոյ միասին իս-
 կոյն ներքեւ էին վերադառնում:

— Էս ինչ բան է, — մտածեց Արմենակը, — թէ վերեւ են գնում,
 էլ ինչո՞ւ են վերադառնում:

Հատ մտածեց, բայց ոչինչ չհասկացաւ: Հարցրեց հայրիկից:

— Նրանք իրանց կամքով չեն վերադառնում, — ասաց հայրի-
 կը, — այլ վերեւից եկող ընկներներն են նրանց վերադարձնում:

— Ի՞նչպէս, — հարցրեց Արմենակը:

— Դու տեսնո՞ւմ ես, որ հանդիպելիս գլուխ գլխի են տալիս:

— Այո, տեսնում եմ և շատ զարմանում: Ինչո՞ւ են այդպէս
 անում, հայրիկ:

— Նրանք խօսում են:

— Խօսո՞ւմ են:

— Այո, իմ սիրելիս. ներքեւից գնացողը հարցնում է վերեւից
 իջնողին՝ վերևում հօ վտանգ չկայ: Վերեւից եկողն էլ պատաս-
 խանում է՝ այո, կայ: Այս է պատճառը, որ վերեւ գնացողները
 ճանապարհը չեն շարունակում ու վերադառնում են:

Դժուար հաւատաց Արմենակը և ուղեց անպատճառ իմա-
 նալ, թէ ինչ վտանգ կայ վերևում: Բարձրացաւ կտուրը, մօտե-
 ցաւ այն սիւնի գլխին, որտեղից մրջիւնները ներքեւ էին իջնում,
 և ինչ տեսնի: Սիւնի վերևում սարդը ցանց էր հիւսել, ինքն էլ
 մի կողմում կուշ եկել, այնտեղից շուտ-շուտ յարձակւում էր
 իջնող մրջիւնների վրայ, նրանց բռնում, իւր ցանցը քաշ տալիս,
 վրաներն ընկնում ու ծծում:

Արմենակը մտածեց մի փորձ անել: Մարդի հիւսած ցանցը
 քանդեց, սարդին փախցրեց, ներքեւ իջաւ, էլի կանգնեց սիւնի
 առաջ ու դիտեց:

Մի քիչ յետոյ նա նկատեց, որ վերև գնացող մրջյունները թէև էլի գլուխ էին տալիս իջնողների հետ, բայց էլ չէին վերադառնում, այլ շարունակում էին իրանց ճանապարհը դէպի վեր։

Արմենակը շտապով վազեց հայրիկի մօտ, կանչելով.

— Հայրիկ, հայրիկ, ճիշտ որ՝ ինչ խելօք են եղել այս փոքրիկ մրջյունները։

Եւ հայրիկը նրան շատ ուրիշ զարմանալի բաներ պատմեց մրջյունների խելքի մասին։

57. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ԱՐԾԻԻԸ

— Զատ ողորմելի ես դու, — ասաց մի օր հպարտ արծիւը համեստ մեղունին. — չնայելով որ ամբողջ կեանքումդ տանջւում

եւ, բայց եւ այնպէս քեզ ոչ որ չի ճանաչում, որովհետեւ դուք մի փոքրիկ մեղրախորիսի վրայ հազար հոգով էք աշխատում։ Ո՞վ կարող է որոշել, թէ որ մասն է քո շինածը։

— Ինչիս է հարկաւոր այդ, — համեստութեամբ պատասխանեց մեղուն. — Ինչ օ-

գուտ, եթէ ճանաչեն ինձ։ Բաւական է, որ ճանաչում ու սիրում են մեր մեղրը եւ ես ինձ բազմաւոր եմ զգում, որ մեղրախորիսի մէջ մի կաթիլ էլ իմ մեղրից կայ։

— Հապա մէկ նայիր ինձ, — ասաց արծիւը. — հէնց որ ես երեւում եմ երկնակամարի երեսին, իսկոյն բոլորը նկատում ու ճանաչում են ինձ. գազաններն ու թռչունները աչք չեն հեռացնում ինձանից. հովիւների քունն անգամ աչքերից փախչում է։ Ահա այդպէս բոլորը՝ թէ մեծ եւ թէ փոքր, լաւ ճանաչում են ինձ։

— Եյո՛ւ, ճանաչում են, որովհետեւ վախենում են քեզանից, — ասաց մեղուն։

ԳՐԸԻՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

37. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ աւելացրէք **ո ո շ ի չ** (յատկացուցիչ) բառեր եւ նրանց տակ գեծ քաշեցէք։

Հպարտ արծիւը խօսեց համեստ մեղունի հետ։ սարդը ցանց է հիւսում։ աղուէսը հաւ փախցրեց։ Գայլը կենդանի է։ նապաստակը խոտ է արածում։ Կովն կենդանի է։ Աստուած պատժում է մարդկանց։

38. Արտագրեցէք եւ պատկանեցէ՛ք թիւն ցոյց տուող որոշիչ (յատկացուցիչ) բառերի տակ գեծ քաշեցէք։

Իմ (ո՞ւմ) հայրը իւր (ո՞ւմ) ծին ծախեց։ Վարդի (ի՞նչի) հոտն ախորժելի է։ Իշի (ո՞ւմ) աղանջներն նրկար են։ Նրա (ո՞ւմ) եղբայրը մեր (ո՞ւմ) հարնանի (ո՞ւմ) տանն է։ Արծիւը իւր (ո՞ւմ) քունը հիւսում է ըարձր ժայռերի (ի՞նչի) կատարին։ Մեր (ո՞ւմ) տան (ի՞նչի) կտուրը հողով է ծածկուած։

39. Գրեցէք մի քանի նախադասութիւն լրացուցիչ եւ որոշիչ (յատկացուցիչ) բառերով։

58. Մ Ա Ր Դ Ը Ե Ի Օ Ձ Ը

(Հ ե ր ի տ թ)

Ա.

Մի ձիաւոր, երկար նիզակը ձեռին, կամաց-կամաց առաջ էր գնում դաշտի միջով։ Ծանապարհից ոչ հեռու նա նկատեց մի խարոյկ. այնտեղ թէև կրակ արդէն չկար, բայց տաք ածուխների վրայ կծկուած թշշում էր մի ահագին օձ։ Օձը տեսաւ մարդուն եւ ազաչեց։

— Մարդ Աստուծոյ, օգնիր, ազատիր ինձ մահից։

Մարդը խղճաց օձին եւ իւր երկար նիզակը մեկնեց դէպի խարոյկը. օձը նրա վրայով վեր բարձրացաւ թէ չէ, փաթաթուեց նրա պարանոցով եւ սկսեց սաստիկ սեղմել։

— Ի՞նչ ես անում, — հաղիւ շշնջաց մարդը։

— Մի՛թէ չես զգում, թէ ինչ եմ անում, — պատասխանեց օձը. — ես կամենում եմ քեզ խեղդել։

— Ի՜նչ, ողորմած Աստուած: 2է որ ես քեզ մահից փրկեցի:

— Ճիշտ է, բայց աշխատումս միշտ լաւութեան դէմ վատութիւն են գործում, ես էլ այդպէս պէտք է անեմ:

— 2է, օձ, — վրայ բերեց մարդը. — այդ ճշմարիտ չէ, բոլորն այդպէս չեն, միայն դու ես այդպիսի անարդար բան բռնում:

— 2է, միայն ես չեմ, բոլորն էլ այդպէս են, — Փշշաց օձը և աւելի պինդ փաթաթուեց նրա պարանոցով:

— Աղաչում եմ, բաց թող կոկորդս, — խնդրեց մարդը, — լսիր, թէ ինչ եմ ասում:

Օձը մի քիչ թոյլ թողեց:

— Երեք հոգու հարցնենք, եթէ ասածդ ճիշտ է, այն ժամանակ ինչ ուզում ես, արա, — ասաց մարդը:

— Դէ՛հ, լաւ, տեսնենք, — համաձայնուեց օձը:

Բ.

Առաջ գնացին: Օձն այնպէս պինդ էր փաթաթուել մարդու պարանոցով, որ խեղճը դժուարութեամբ էր շունչ քաշում: Մօտեցան մի առուակի և կանգ առան:

— Լսիր, այ մաքուր առուակ, — ասաց մարդը. — ես կրակից ազատեցի այս օձին, իսկ սա՛ փոխանակ շնորհակալ լինելու՝ կամենում է ինձ խեղդել: Ասում է, թէ աշխարհիս մէջ միշտ լաւութեան դէմ վատութիւն են անում: Ճշմարիտ է:

— Ճշմարիտ է, — պատասխանեց առուակը. — ահա, տես, որքան վճիռ ու մաքուր է իմ ջուրը: Գալիս են ինձ մօտ մարդիկ իրանց ձիերով, ուղտերով, և ես նրանց բոլորին թարմ, մաքուր ջուր եմ տալիս: Եթէ ես չլինիմ, նրանք ծարաւից կը մեռնեն այս ամառի դաշտում: Բայց գիտես, նրանք ինչպէս են դուրս գալիս իմ լաւութեան տակից: Հեռանալիս՝ ամեն տեսակ աղբ ու կեղտով ջուրս կեղտոտում, փչացնում են:

Այս որ լսեց օձը, սկսեց աւելի պինդ սեղմել մարդու կոկորդը: Առաջ գնացին:

Գ.

Ահա նրանք հասան մի բարձր ծառի և կանգ առան: Մարդը պատմեց նրան, թէ գործն ինչու՞մն է: Ծառն ասաց.

— Ճշմարիտ է ասում օձը: Եւ ահա, թէ ինչու: Դու ինքդ էլ լաւ գիտես, որ այս դաշտում ճանապարհորդները, բացի իմ ստուերից, ուրիշ տեղ չունին հանգստանալու: Բայց նրանք հանգստանալուց և իմ պտուղներս վայելելուց յետոյ՝ տերեւներս պոկոտում, ճղներս կտրատում, կեղեւ քերթում են և իրանց համար կրակ անում: Մի օր ինձ էլ, միւս քոյրերիս նման, պէտք է արմատիցս կտրեն, գետնին տապալեն: Ահա այս է նրանց վարմունքը իմ լաւութեան դէմ:

Օձն աւելի պինդ սեղմեց մարդու կոկորդը: Խեղճն այլևս ոչ կարող էր խօսել, ոչ շունչ քաշել, այլ միայն խռխռոացնում էր: Յանկարծ նա նկատեց, որ հեռուից մի գայլ է վազում: Մարդը ձեռքով նշան արաւ օձին: Օձը քիչ բաց թողեց նրա կոկորդը:

— Սպասիր, գայլ, — կանչեց մարդը. — քեզ բան ունիմ ասելու:

— Լաւ, ասա, միայն ինձ շատ մի մօտենալ, — ասաց վախկոտ գայլը և կանգ առաւ:

Դ.

Մարդն ու օձը մօտեցան գայլին և պատմեցին բոլորը:

— Ուրեմն դու օձին կրակից ազատել ես, — հարցրեց գայլը մարդուն: — Դա մի քիչ դժուար հաւատարու բան է:

Մարդն սկսեց մէկ-մէկ պատմել, թէ ինչպէս էր եղել:

— Ո՛չ, ոչ, — պատասխանեց նրան գայլը. — պատմելն աւելորդ է. աւելի լաւ է՝ ցոյց տո՛ւր, թէ ինչպէս արիր այդ:

Մարդը նիզակը մեկնեց դէպի գետին և օձը նրա վրայով ցած սողաց:

— Դէ՛հ, այժմ ինչ կասես, — հարցրեց գայլին:

— Թշնամիդ ոտներիդ տակ է և դու դեռ հարցնում ես, թէ ինչ պէտք է անես: Սպանիր նրան նիզակովդ, — ասաց գայլը մարդուն:

— Ո՛չ, — պատասխանեց մարդը. — միայն զազաններն են այդպէս վարւում, իսկ մեզ Աստուած պատուիրում է սիրել մեր թշնամիներին և ներել նրանց: Մնաս բարեւ, օձ, ողջ կաց և միտդ պահիր այս: — Ասաց մարդը և փախաւ, օձի ձեռքից ազատուեց:

59. Մ Ա Ր Դ Ը

(Ա ռ ա ի)

Չգիտեմ ինչպէս, որ մի մարդու ծոց
Մի անգամ մտաւ մի դաժան չար օձ:
Չուլալուեց դէպ վեր, փաթաթուեց վզին,
Գլուխն ականջի մօտ՝ պոչը դրեց ուսին:

Միայն օձի տեսքն սարսուռ է բերում,
Ուր մնաց զգալն նրա մահառիթ թոյն:
Օձը սուլում էր թոյնը բերանին,
Մարդը դողում էր մահուան եզերքին:

Մօտիկ, ոչ հեռու, նիհար, պառաւ ձի
Հագիւ շարժում էր գլուխն ու ազի.
Մի կողմից ճանճերն, միւս կողմից բօռերն
Ծծում էին ձիու վերջին ուժերն:

«Ձի, պատուական ձի,
Ինձ մահից փրկի», —

Ասում էր մարդը լալագին ձայնով
Իւր օրհասական վիճակը ցոյց տալով:
Ձին մտիկ արեց, գլուխը շարժեց,
Իւր դժբաղդութիւնն պատմել սկսեց.

«Երբ ջահել էի, ոյժս տեղն էր,
Աշխատում էի ցերեկ ու գիշեր,
Մարդիկ խնամում, ինձ պահում էին,
Ան ժամանակ ես ունէի մեծ զին:
Եկաւ ժամանակ, ծերութիւնն յաղթեց,
Ոտներիս ուժը, աչքիս լոյս պակսեց՝
Գոմից, ախոռից ինձ դուրս քաշեցին
Եւ սպասում են մահուանս օրին,
Որ կաշիս քերթեն, սմբակներս տանեն
Եւ շուկաներում վաճառքի հանեն:

Ես քեզ օգնելու չունիմ ոյժ ու սիրտ,
Այդու ապերախտ և անխիղճ մարդ բիրտ:
Թող ուրեմն օձը քանի ոյժ ունի՝
Գեղ չխնայի, վրէժս հանի»:

Քիչ հեռու ընկած անխնամ, անտէր
Մի մատակ գոմէջ ծանր տնքում էր:

«Մատակ, գոնէ դու
Եղիր ձեռնատու», —

Ասում էր մարդը լալագին ձայնով,
Իւր օրհասական վիճակն ցոյց տալով:

«Բնաւ, քաւ լիցի, որ ես մի մարդու
Աշխարհիս միջին լինիմ ձեռնատու:
Երբ ջահել էի և տարին մի ձագ
Տալիս էի ես ամեն ժամանակ՝
Իրիկուն, առաւօտ սիրուն տանտիկին
Գալիս էր մօտս կովկիթը ձեռքին:
Ձագուկս առողջ, կաթս իւղալի
Մարդկանց սրտերին դիւր էին գալի.
Կար պարարտ արօտ, խնամք սիրառատ,
Իսկ ձմեռները և՛ յարգ, և՛ խոտ շատ:
Այդ երանելի ժամանակն անցաւ,
Մոռացաւ բոլորն տէրս անիրաւ,
Ինձ դուրս քշեցին գոմից և բակից,
Ծերութեանս էլ չեն բնաւ կարեկից.
Այժմ ծերացած, այս դաշտի միջին՝
Սպասում եմ ես սև օրիս վերջին.
Մահուանս ժամին մէկ էլ կրիւմբուեն՝
Որ անգութ ձեռքով իմ կաշին քերթեն»:

«Ես քեզ օգնելու չունիմ ոյժ ու սիրտ,
Այդու ապերախտ և անխիղճ մարդ բիրտ»:

«Թող ուրեմն օձը քանի ոյժ ունի՝
Քեզ չխնայի, վրէժս հանի»:

Գնում է մարդը փաթոյթը վզին՝
Մահուան տագնապի օրհասի միջին.
Ահա մի աղուէս անցնում է դանդաղ,
Մտածում գտնել մի լաւ վառէկ չաղ:

Դիւր եկաւ մարդուն աղուէսի մորթին,
Ազահ է միշտ, միշտ մեր աղամորդին:

«Բարեկամ, հոգիս, աղուէս, այ աղուէս,
Գթութիւն արա՛, մի ճար ունիս՝ տես»:

Աղուէսը խղճաց թշուառի վրայ,
Ուզեցաւ օգնել՝ որքան հնար կայ:
Անկասկած օձը շատ իմաստուն է,
Բայց աղուէսն էլ նրանից պակաս չէ.
Խորամանկութիւն ուզեց բանացնել
Եւ մեր չար օձին լաւ սառցի քաշել:

«Այս խեղճ օձին դու, այ անիրաւ մարդ,
Փաթաթել ես վիզդ՝ որպէս մի լաւ զարդ.
Դեռ գանգատուում ես, օգնութիւն խնդրում,
Օձի գլխի տակ փափուկ բաժը դնում:
Ես չեմ հաւատում, որ օձն ինքն իրան
Բարձրանար, հասնէր քո վզի վրան.
Եթէ ասածդ ճիշտ է ու իրաւ՝
Թող օձն արձակուի, այ դու անիրաւ,
Եւ աչքիս առաջ նորից բարձրանայ,
Եւ նորից վիզդ պինդ փաթաթուի նա»:

Ասաց աղուէսը, հեգնութեամբ նայեց,
Եւ խելօք օձին շոյել սկսեց:
Օձը կամեցաւ շնորհքը ցոյց տալ,
Աղուէսի գովքին արժանի դառնալ.
Մի վայրկեանի մէջ ոլորքն յետ տուեց,

Եւ մարդու վզից վար, գետին ցատկեց:
Ազատուած մարդը միջոց չտուեց
Եւ օձի գլուխն իսկոյն ջախջախեց:
Աղուէսի մորթին նա չմոռացաւ,
Հանել այդ մորթին եղաւ նրա ցաւ:

«Աղուէս, սիրելիս, դու ինձ կեանք տուիր,
Ինձ ապերախտ մարդ, խնդրեմ, մի՛ կարծիր.
Կաց այստեղ մի քիչ, փոքր ինչ համբերիր,
Մի փոքրիկ նուէր ինձնից ընդունիր.
Գնամ տուն, բերեմ քեզ վառէկ սիրուն.
Քոնն է այսուհետ իմ ողջ հաւաքուն»:

Ասաց մարդն և շուտ դէպ տուն շտապեց,
Թազի, թուլայով նորից զաշտ վազեց:
Գլխին գալիքը աղուէսն երբ տեսաւ՝
Փախաւ մտաւ բունն, այնտեղ շունչ առաւ.
Խոր հոգոց հանեց, արածը փռմանեց,
Մարդուն «սպերաստ» մակդիրը կնքեց.
Անէճք ու նզով կարգաց ամենին,
Ով որ լաւութիւն կանի մարդերին:

60. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆՆ ՈՒ ԻՒՐ ՈՐԴԻՔԸ

Մի ծերունի պարտիզպան շարունակ խրատում էր իւր որդոյը, որ աշխատասէր լինին, բայց որդիքը ականջ չէին դնում նրան: Երբ ծերունին զգաց, որ մահը մօտ է, կանչեց որդոյն ու ասաց նրանց.

— Սիրելի գաւակներս, իմ ունեցած-չունեցածս այս տունն ու պարտէզն է: Ուրիշ բան չունիմ, որ ձեզ թողնեմ: Բայց պարտիզում գտնւում կայ թաղած: Փորեցէք և անշուշտ կրդտնէք:

Ծերունու մահից յետոյ որդիքն սկսեցին փոքրիկ պարտէզը: Փորեցին, փորեցին, ոչինչ չգտան. բայց հետեւալ տարին

պարտիզի ծառերն առատ պտուղ տուին: Այդ ժամանակ միայն նրանք հասկացան, թէ ինչ գանձի մասին էր ասում հայրը, և այնուհետև սկսեցին ջանասիրութեամբ աշխատել ու շուտով ամեծ հարստութեան տէր դարձան:

61. ԲՈՍՏԱՆՉԻ

Ամառն է: Կարծես կրակ է բարձրանում
Գետնի երեսից, այրում, տապալում.
Ո՛չ շունն է հաչում, ո՛չ ճիճին երգում,
Գորտն էլ է լռել, էլ չի կրկնում:

Ամենքն էլ փախել, հով տեղ են գտել,
Իրանց բներում լռուել, պապանձուել.
Միայն մի հատիկ մարդ է երևում
Խորընկած դաշտում, առուի եզերքում:

Կանգնած է մարդը արևի տակին,
Ոտն ու ծունկը բաց, բահը դրած ուսին.
Մի շապիկ միայն ունի նա հագին
Եւ մի սպիտակ թասակ կայ գլխին:

— Բայց ի՞նչ մարդ է նա և ի՞նչ է շինում,
Արևի տակին ինչո՞ւ է այրում:

— Նա բոստանի է, բոստան է ջրում,
Սեխն ու ձմերուկը նա է հասցնում:

62. ԾԱՌԵՐԻ ՎԷՃԸ

Ծառերը վիճեցին միմեանց հետ, թէ իրանից ո՞րն է լաւը:
Կաղնին ասաց.

— Ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ. իմ արմատս շատ խորն
է թաղուած գետնի մէջ, բունս հաստ է, գազաթս մինչև երկինք
է հասնում. իմ տերևները շատ գեղեցիկ են, իսկ ճղներս կարծես
երկաթից ձուլած լինին: Ես փոթորիկների առաջ չեմ խոնարհ-
ւում, մրրկի առաջ չեմ թերւում:

Խնձորերին լսեց կաղնու խօսքերն ու ասաց.

— Չատ էլ մի պարծենար, սիրելի կաղնի, որ դու այդքան
մեծ ես և հաստ. դու այս ասան, թէ քո պտուղներն ո՞վ է գործ
ածում՝ բացի խոզերից. իսկ իմ կարմիր խնձորն արքայական
սեղանների վրայ անգամ տեղ ունի:

Լսում է մայրին, շարժում է իւր փշոտ գլուխը և ասում.

— Սպասեցէք մի քիչ, շուտով կրգայ ձմեռը և դուք երկուսդ
էլ կըմբերկանաք, իսկ ինձ վրայ այնուամենայնիւ կըմնան իմ կա-
նաչ փշերը: Առանց ինձ ցուրտ երկրներում ապրել անկարելի է.
Ինձանով մարդիկ բնակարաններ են շինում և իրանց վառարան-
ները վառում:

ԳՐԱԴՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

40. Արտագրեցէք և տեղ ցոյց տուող պարագայական բառերէ
տակ գիծ քաշեցէք:

Աշակերտը գնում է (ո՞ւր) ուսումնարան: Պարտիզում
(ո՞րտեղ) գեղեցիկ ծառեր կան: Աստղերը փայլում են (ո՞րտեղ)
երկնքում: Եղբայրս եկաւ (ո՞րտեղից) Տփլիսից: Հայրս գնաց (ո՞ւր)
եկեղեցի: Աշակերտները վերադառնում են (ո՞րտեղից) դպրոցից:
Ձկները լողում են (ո՞րտեղ) ջրում: Շոգենաւը լողում է (ո՞րտեղ)
ծովի երեսին:

41. Արտագրեցէք և հարցերին համապատասխան տեղ ցոյց տուող
պարագայական բառեր աւելացրէք:

Գիտացիները աշխատում են (ո՞րտեղ) Մարդիկ ընակում

են (ո՞րտեղ) Մեղունները թռչում են (ո՞րտեղից) (ո՞ւր)
 Գարմիր արևուր ըարձրացաւ (ո՞ւր) (որտեղ) շատ թռչուն-
 ներ են ընկալում: (որտեղ) մարդիկ աղօթում են Աստծուն:

42. Հարցերն նայելով լրացրէք հետեւեալ համառօտ նախադասու-
 թիւները:

Ես գրեցի:— Ի՞նչ: Ի՞նչպիսի: Ո՞ւմ: Ո՞րտեղ:

Քոյրս գնաց:— Ո՞ւմ քոյրը: Ի՞նչ: Ի՞նչպիսի: Ո՞ւմ համար:

Հայրը գնաց:— Ո՞ւմ հայրը: Ո՞ւմ հետ: Ո՞րտեղից: Ո՞ւր:

Ուսուցիչը հարցնում է: Ո՞ւմ ուսուցիչը: Ի՞նչ: Ո՞ւմ: Ո՞րտեղ:

Մանուկը խաղում է:— Ո՞րտեղ: Ո՞ւմ հետ:

Օրինակ:— Դպրոցում ես երկար նամակ գրեցի քրոջս:

43. Արտագրեցէք և ժամանակ ցոյց տուող պարագայական բա-
 ռերի տակ գեծ քաշեցէք:

Զմեռն (ե՞րբ) սաստիկ ձիւնը ծածկում է երկրի երեսը: Գիշեր-
 ները (ե՞րբ) մարդիկ հանգստանում են ցերեկուայ աշխատանքից:
 Օրը տևում է (ո՞րքան ժամանակ) քսանութուորս ժամ: Ամառն (ե՞րբ)
 պուստից մինչև երեկոյ (ո՞ր ժամանակից մինչև ե՞րբ) գեղազիւ
 աշխատում են դաշտում:

44. Գրեցէք հինգ նախադասութիւն տեղ ցոյց տուող պարագայական
 բառերով: Ստորագեւալի և պարագայական բառի մէջ *ո՞ւր*, *ո՞րտեղ*, *ո՞ր-
 տեղից* հարցերն աւելացրէք:

45. Գրեցէք հինգ նախադասութիւն ժամանակ ցոյց տուող պարա-
 գայական բառերով: Ստորագեւալի և պարագայական բառի մէջ *ե՞րբ*, *ո՞ր-
 քան ժամանակ*, *ո՞ր ժամանակից մինչև ե՞րբ* հարցերն աւե-
 լացրէք:

63. ԾԱՌԵՐՆ ՈՒ ԿԱՅԻՆԸ

Ծառերն անտառում, երբ շատ նեղացան
 Կացնի ձեռիցը և էլ չիմացան,
 Ինչ անեն, որ իրանց գլուխը պահեն,
 Խորհուրդ արին, որ մի հնար գտնեն:
 — Կացինն հով է, որ մեզ կարողանայ
 «Զօռ անել, յաղթել, ի՞նչ մեծ բան է նա.

Այսպէս ձայն տուեց ծառերից մէկը.—

«Մենք որ կոթ չտանք, կացինն ինչ է, որ
 «Յանդգնի անել մեզ կտոր-կտոր:

«Թող իմացողն ինքն իմանայ

«Եւ իզուր տեղը կացնից չնեղանայ.

«Ով որ կոթ կտայ պողպատէ կացնին,

«Թող հոգոցն ասէ առաջ իւր անձին»:

64. ԵՐԿՈՒ ԽՆՁՈՐԵՆԻ

Մի պարտիզապան երկու որդի ունէր: Մայիս ամսին հայրը
 նրանց մի-մի խնձորենի ընծայեց: Երկու ծառերն էլ միաչափ
 և միատեսակ էին, միայն իրարից մի քիչ հեռու էին տնկած պար-
 տիզում:

Մեծ որդին, որ մի աշխատասէր պատանի էր, սաստիկ ու-
 ըրախացաւ հօր պարգևի վրայ և իսկոյն սկսեց ամեն աշխատու-
 թիւն ու խնամք գործ գնել, որ ծառը լաւ աճէ, պօրանայ. նա
 ծառի վրայից թրթուրները հեռացրեց, չորս կողմի հողը լաւ
 փափկացրեց, որ օդն ու խոնաւութիւնը մինչև նրա արմատներն
 հասնեն:

Իսկ կրտսեր որդին, որ սաստիկ ծուլ էր և անուշադիր, բո-
 լորովին մոռացաւ իւր խնձորենին և սեպտեմբեր ամսին միայն,
 երբ բոլորն էլ արդէն սկսել էին խնձորները ժողովել, նրա միտն
 ընկաւ ծառը: Բայց որքան զարմացաւ նա, երբ ծառին մօտե-
 նալով, ոչ մի խնձոր չգտաւ նրա վրայ. պտուղների մի մասը
 դեռ խափ ժամանակ թրթուրներն էին կերել, իսկ միւս մասը
 բամբին էր թափել, փչացրել, այնինչ եղբօր խնձորենու վրայ
 կարմիր, գեղեցիկ պտուղները հեռուից անգամ երևում էին: Ար-
 տասուքն աչքերին մանուկը վազեց հօր մօտ և զանգատուեց,
 թէ ինչո՞ւ էր նա իրան վատ և անպտուղ ծառ ընծայել, իսկ
 եղբօրը—լաւ և պտղատուն:

— 2եզ երկսիզ էլ ես միևնոյն տեսակ խնձորենի էի նուիրել,—պատասխանեց հայրը,—բայց քո եղբայրը ոչ մի աշխատութիւն և խնամք չխնայեց իւր ծառի համար, այնինչ դու ծուլացար և ամենևին ուշադրութիւն չդարձրիր քոնի վրայ:

65. ԽՈՉԸ ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԻ ՏԱԿ

Խոզը՝ հաստարմատ կաղնու տակ կանգնած,
Կերաւ կաղինը, գլուխը կախած՝
Մինչև կոկորդը կերաւ, լցուեցաւ,
Ապա կաղնու տակ հանգիստ քնեցաւ:

Յետոյ զարթնելով՝ բացաւ աչքերը
Եւ բռնեց կնճիթով սկսաւ փորել
Այն կաղնի ծառի հաստ արմատները,
Որից այդ ժամին սնունդ էր առել:

— 2^է որ այդ բանը ծառին փնտս է,—
Նրան վերեւից ազդաւը կասէ.
«Եթէ այդպիսով արմատը բանաս,
«Նա կը չորանայ, այդ լաւ իմանաս»:

— Իսկ ինձ ի՞նչ փնտս, թէ կը չորանայ,—
Յածից ասում է նրան խոզն ազահ.
«Ես զրա մասին բնաւ չեմ ցաւում,
«Կաղինն է իմս, նա է գիրացնում»:

Ծառը բարձրիցը՝ «Ապերախտ,—ասաց,
«Ուստի՞ ես թափւում կաղինները ցած.
«Գէթ կարենայիր մի վերև նայել
«Եւ կոյր աչքովդ այդ բանն ստուգել»:

66. ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Մի ամառամ Աղբիան կայսրը զրօմեղիս պատահեց մի զառամեալ ծերունու, որ մի մատուղ թղենի էր տնկում, և ասաց նրան.

— Եթէ դու երիտասարդութիւնդ անգործ անցկացրած չի—
նէիր, այժմ ստիպուած չէիր լինիլ այդ զառամեալ հասակումդ
աշխատել:

— Մանկութիւնիցս սկսած՝ ես ծոյլ չեմ եղել, տէր թագա—
ւոր,—պատասխանեց ծերունին,—և անձ մինչև ծերութիւնս էլ
աշխատում եմ, ինչքան որ կարող եմ: Աստուած սիրում է աշ—
խատանքը:

— Քանի տարեկան ես,—հարցրեց կայսրը:

— Մօտ հարիւր,—պատասխանեց նա:

— Ի՞նչ,—բացագանչեց կայսրը,—և այդ հասակումդ դեռ
ծառեր ես տնկում: Միթէ միտք ունիս զբանց պտուղները վայելել:

— Յոյս ունիմ,—պատասխանեց ծերունին:—Իսկ եթէ Աս—
տուած այդ չկամենայ, գոնէ ուրիշները կը վայելեն և շնոհակալ
կըլինին ինձանից. չէ որ ես էլ իմ հայրերի աշխատանքն եմ
վայելել:

Այս պատասխանը դիւր եկաւ կայսրը:

— Լաւ,—ասաց նա.—եթէ դու բաղդ կունենաս այդ ծառի
պտուղները քաղելու, իմաց տուր ինձ:

Բ.

Անցաւ մի քանի տարի: Ծերունին դեռ ապրում էր և շարու—
նակում խնամել իւր պարտէզը: Ծառը մեծացաւ, ծածկուեց ծա—
ղիկներով և վերջապէս զարդարուեց պտուղներով:

ծերունին քաղեց պտուղները, ընտրեց նրանցից ամենալավերը, դարսեց կողովի մէջ և տարաւ պալատը:

Կայսրը հեռուից նկատեց ծերունուն և հրամայեց ներս կանչել:

— Ի՞նչ ես կամենում, — հարցրեց նա:

— Միքանի տարի սրանից առաջ, — ասաց ծերունին, — եթէ մտաբերում է ձերդ մեծութիւնը, դուք տեսաք մի ծերունու, որ իւր պարտիզում մի մատաղ ծառ էր տնկում: Դուք այն ժամանակ ցանկութիւն յայտնեցիր, որ եթէ այդ ծերունուն յաջողութիւն քաղել այդ ծառի պտուղները, ձեզ իմաց տրուի: Ես այն ծերունին եմ և ահա իմ աշխատանքի պտուղը:

Կայսրը սիրով ընդունեց պտուղները և մեծարեց ծերունուն:

ԳՐԸՆՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

46. Հատեալ նախադասութիւնների մէջ հարցերն համապատասխան որոշիչ (յատկացուցիչ), լրացուցիչ և պարագայական բառեր աւելացրէք:

Վայրենի այծը արածում է (ո՞րտեղ) Ես (ե՞րբ) կըգամ (ո՞ր) ... (ի՞նչպիսի) մանուկները արժանի են (ի՞նչի): (ե՞րբ) մեզ մօտ հիւրեր կըլինին: Քոյրս (ե՞րբ) (ո՞րտեղ) գնաց մի (ի՞նչ) Մեր դպրոցում պարապմունքները տեւում են (ո՞ր ժամանակից) մինչեւ (ե՞րբ) ծիծեռնակները (ե՞րբ) հեռանում են (դէպի ո՞ր):

47. Հետեալ նախադասութիւններից արտագրեցէք ստորոգեալներն ու գործողութեան կերպը ցոյց տուող պարագայական բառերը իրանց հարցերով:

Աշխատասէր մանուկը միշտ իւր դասերը լաւ (ի՞նչպէս) է պատրաստում: Երուանդը քարձր ձայնով (ի՞նչպէս) գերք է կարդում: Ուսուցիչը խիստ կերպով (ի՞նչպէս) պատժում է ծոյլ աշակերտին: Աստուած ամենիմաստ կերպով (ի՞նչ կերպով) կարգադրել է ամեն բան: Խելօք երեխան ուշադրութեամբ (ի՞նչպէս) լսում է մեծերի խրատները:

Օրինակ: — Պատրաստում է (ի՞նչպէս) լաւ:

67. Ա Ռ Ո Ի Ա Կ

Լերկ քարաժայռից մի վճիտ առուակ Բղխում է մեղմիկ՝ խոխոջ հանելով:

Խոր ձորերով անցնում են արագ Փրփրած ալիքներն արծաթի փայլով:

Յառաջ է վազում քաղցր շշուկով,
Դաշտեր, արօտներ և մարգեր մտնում
Ու քչքչալով, վեր-վար ոստնելով՝
Գարնան կենսատու զալուստն աւետում:

68. ԱՆՏԱՌԸ ԵՒ ԱՌՈՒԱԿԸ

Փոքրիկ առուակը, որ խոխոջելով հոսում էր խիտ անտառի միջից, մի օր սկսեց տրտնջալ իւր վիճակի վրայ:

— Ի՞նչ դժբաղդն եմ ես, — ասում էր նա. — այս կղզուկի անտառը ծածկում է ինձանից պարզ երկինքը և Մթոյլ չի տալիս,

որ արեգակի պայծառ ճառագայթներն ու զովաշար քամին ազատ խաղան ջրերին հետ: Ա՛խ, ո՛ւր էր, թէ մարդիկ կտրատէին, ոչնչացնէին այս զգուելի անտառը:

— Սիրելի գաւակս, — հանդարտ պատասխանեց անտառը, — դու դեռ փոքր ես և չես հասկանում, որ իմ ստուերը պաշտպանում է քեզ արեգակից և քամուց. եթէ իմ այս պաշտպանութիւնը չլինէր, դու արդէն չորացած կըլինէիր նրանց ներգործութիւնից: Դեռ սպասիր, զօրացիր իմ ստուերի տակ և երբ որ կըմեծանաս, այն ժամանակ հոսիր դէպի ընդարձակ դաշտը և աներկիւղ խաղս փայլուն արեգակի և զօրեղ քամու հետ:

69. Բ Ա Ր Ի Գ Ո Ր Ծ

Մարի լանջում, ժայռի տակ,
Ջուր էր բղխում սառնորակ
Եւ ցրուելով խոտերում,
Իգուր ճահիճ էր դառնում:

Նրա առջև մի խոր գոռոշ
Չինեց հովին ու տարաւ,
Խաղ ասելով նա անուշ,
Ջրեց հօտը իւր ծարաւ:

Պախրէն անցաւ այն սարից,
Ջողից հանած չոր լեզուն,
Կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրից,
Ապա նայեց Աստըծուն:

Անցուորն եկաւ տօթակէզ,
Սառն աղբիւրը որ տեսաւ,
Գլխարկն առաւ ու չոքեց,
Խմեց, սիրտը հովացաւ:

Ապա թէ իւր օրհնանքը
Մաղթեց մարդը այն բարի.
— Քո շինողիդ օր-կեանքը
Ջրի նման երկարի:

70. ՔԱՄԻՆ ԵՒ ԱՐԵՒԸ

Մի անգամ արեգակն ու հիւսիսային զօրեղ քամին վէճ բաց արին, թէ նրանցից որն է ուժեղ: Երկար վիճելուց յետոյ, նրանք վերջապէս վճռեցին իրանց ոյժը փորձել այն ճանապարհորդի

վրայ, որը նոյն ժամին ձիով անցնում էր մօտից: — «Նայիր, թէ ինչպէս կըյարձակուեմ նրա վրայ, — ասաց քամին, — և մի ակնթարթում կըխլում նրա վերարկուն»: — Այս ասաց թէ չէ, սկսեց փչել՝ որքան ոյժը կտրում էր. բայց որքան շատ էր աշխատում քամին, այնքան աւելի պինդ էր փաթաթւում ճանապարհորդը վերարկուի մէջ և աւելի շտապով շարունակում իւր ճանապարհը: Քամին բարկացաւ, կատաղեցաւ և անձրև ու ձիւն թափեց ճանապարհորդի վրայ: Անիծելով քամուն՝ նա վերարկուի թևերը հագաւ, վրայից էլ գօտին կապեց: Նոր հասկացաւ քամին, որ էլ չի կարող նրա վերարկուն խլել: Տեսնելով իւր հակառակորդի անգործութիւնը, արեգակը ժպտաց, դուրս նայեց ամպերի յետևից, տաքացրեց երկիրը, դրա հետ էլ մեր խեղճ, սառած ճանապարհորդին: Արեգակի ճառագայթներից տաքացած՝ նա սիրտ առաւ, օրհնեց արեգակը, հանեց վերարկուն, ծալեց ու կապեց թամբին:

— Տեսնում ես, — ասաց այն ժամանակ հեզիկ արևը բարկացկոտ քամուն. — քաղցրութեամբ և բարութեամբ աւելի բան կարելի է անել, քան թէ բարկութեամբ:

71. Ք Ո Յ Ր Ե Ի Ե Ղ Բ Ա Յ Ր

(Առանդոտքիւն)

— Սիրուն արև, դու իմ քույրս ես,
Մեր մէջ չկայ խորթ-մօրի,
Դու թեկ ունիս, ասեղ ունիս,
Եկ, ինձ համար շոր կարի:

Քո խնամքը տալածել ես
Արար աշխարհի վրայ,
Բայց մինուճար բո եղբայրն ես
Դու մոռացել աշկարայ:

Գիշերները ես մըսում եմ,
Քոյրիկ, մերկ եմ, ամօթ է.
Էլ ո՞վ ունիմ, որ բան ասեմ,
Ո՞վ քեզանից ինձ մօտ է:

— Անոյշ եղբայր, անոյշ լուսին,
Հոգիս դուրս դայ քեզ համար.
Դու կարծում ես, թէ քո մասին
Չեմ մտածում անդադար:

Ես կուգէի, որ քո բօյին
Չոր կարէի խշխշան.
Որ դու երկնի վառ աստղերին
Չերևայիր աննշան:

Ծիածանի վառ զոյններից
Չեէի քեզ պատմուճան
Եւ ոսկեթել իմ մագերից
Կարէի այն, եղբայր ջան:

Իմ շնորհքը և իմ սէրը
Ցոյց տայի քեզ, իմ լուսին,
Որ թէ մարդը, թէ աստղերը
Զարմանային միասին:

Բայց ինչ անեմ, հասակ չունիս,
Բոյզ չափի տակ չի գալ:
Մէկ տեսնում եմ-դանկի մէջք ես,
Մէկ էլ տեսար—դարձար կալ:

Կերպարանքդ միշտ փոխում ես,
Հրումդ առնում և նորում,
Կէսդ կորցրած՝ երևում ես
Գիշերային խաւարում:

Գնա, եղբայր, մի ամաչիր,
Մերկ են նոյնպէս աստղերը:
Եւ ոչ որի մի գանգատուիր,
Որ շոր չարեց քո քոյրը:

Գ Ր Ը Ի Ո Ր Վ Ե Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ի Ր

48. Լուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները:

Բարի Սիմէօնը երէկ դաշտ էր գնացել: Արամն այսօր անտառից շոր ցախ քերեց: Մեր ուսուցիչը դասի ժամանակ մանրամասն պատմեց երկրի մասին:

Օրինակ:—Բարի Սիմէօնը երէկ դաշտն էր գնացել—սա մի ընդարձակ նախադասութիւն է: Ո՞վ էր գնացել: Սիմէօնը—ննջակայ է: Սիմէօնը ի՞նչ էր արել: Գնացել էր—ստորոգեալ է, նայլն:

49. Արտադրեցէք և գործողութեան պատճառն ու նպատակը ցոյց տուող պարագայական բառերի տակ գեծ քաշեցէք:

Ձիւնը հալուում է (ինչի՞ց) տաքութիւնից: Մոմը հալուում է (ինչի՞ց) կրակից: Բերանս պապակում է (ինչի՞ց) ծարսուից: Գրքերը տպում են (ինչո՞ւ համար) կարդալու համար: Ես այսօր տանից դուրս չեկայ (ի՞նչ պատճառով) հիւանդութեան պատճառով: Ես կարմրեցայ (ինչի՞ց) ամօթից: Շատ քաղաքներ ամայի են դառնում (ինչի՞ց) ժանդախտից:

50. Լրացեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները:

Հօրեղբայրս վերադարձաւ—Ո՞ւմ հօրեղբայրը: Ե՞րբ: Ո՞րտեղից, ինչո՞վ: ինչո՞ւ համար:

Շուներ խաղում է:—Ի՞նչպիսի շուներ, ի՞նչպէս, Ո՞րտեղ: Ո՞ւմ հետ:

51. Լուծեցէք ձեր կազմած նախադասութիւնները:

72. Կ Ր Ա Կ

Սիմէօնը գնաց դաշտը: Չատ ցուրտ էր և անձրև էր գալիս: Նա դողդողում էր ամբողջ մարմնով: Սիմէօնը մտաւ անտառը, չոր ցախ հաւաքեց, գրպանից հանեց լուցկին և կրակ արաւ: Այնտեղ նա տաքացաւ, շորերը շորացրեց և հետը վերցրած հացը կերաւ, կշտացաւ:

Կրակի առաջ նստած՝ Սիմէօնը մտածում էր:

—Ի՞նչ լաւ բան է կրակը. առանց նրան ոչ կերակուր կարելի է եփել, ոչ տաքանալ: Տես, թէ որքան գործ է շինում դարբնանոցում և գործարաններում: Եթէ կրակը չլինէր, մենք երկաթից ինչպէս պէտք է պայտեր, խոփ, կացին և ուրիշ շատ բաներ չիւնէինք: Ճշմարիտ է, թէև երբեմն մենք կրակից վնաս ենք ստանում, բայց այդ էլ մեր անդգուշութիւնից, մեր յիմար անհոգութիւնից է պատահում:

73. Դ Ա Ր Բ Ի Ն

Կուանը ձեռքին, գնդանն առաջին,
Քիթ, երես մրոտ, գարբնոցի միջին
Կաշուէ գոգնոցը առաջը կապած՝
Լուիկ կանգնած է մեր խաչօ դարբին:

Փուքսը փոհ-հա-փոհ փչում է, փչում,
Կայծեր ու մոխիր դէսուղէն փռում:
Երկաթի մի շերտ հնոցը կոխած՝
Սաստիկ տաքիցը վառւում, կարմրում:

Խաչօն հանում է երկաթի շերտը,
Զնդանի վրայ կռանով ծեծում,
Շինում նրանից պայտ մեխ ու կացին
Եւ խսկոյն ջրի տաշտակը կոխում:

Թըշշում է երկաթը ցուրտ ջրի միջին,
Ամպի պէս փռում տաք-տաք գոլորշին,

Կրկին պնդանում, կրկին փափկանում,
Մինչև պատրաստուած շարտուում գետին:

Այսպէս ամբողջ օր մեր դարբին խաչօն՝
Կրակի առաջ, այն կեղտ ու մուրում,
Մի կտոր չոր հաց ճարելու համար,
Կուչ-ձիգ անելով՝ իւր կեանքն է մաշում:

74. Ե Ր Կ ՈՒ Խ Ո Փ

Միննոյն երկաթի կտորից և միննոյն արհեստանոցում շին-
ուած էին երկու խոփ: Նրանցից մէկը գնեց մի երկրագործ և
սկսեց գործածել նրան, իսկ միւսը երկար ժամանակ բոլորովին
անօգուտ ընկած էր վաճառականի խանութում: Պատահեցաւ, որ
միքանի ժանանակից յետոյ երկու ընկերները դարձեալ տեսան
իրար: Երկրագործի մօտ եղած խոփն արծաթի պէս պսպղում
էր և առաջուանից աւելի գեղեցկացել էր, իսկ միւսը սևացել
էր ու ժանգոտել:

— Ասա, խնդրեմ, — հարցրեց ժանգոտած խոփը իւր ընկե-
րին. — այդ ինչիցն է, որ դու այդպէս փայլում ես, իսկ ես այս-
պէս սևացել եմ ու ժանգոտել:

— Աշխատելուց, սիրելիս, — պատասխանեց միւսը. — իսկ դու
որ ժանգոտել և առաջուանից աւելի վատացել ես, այդ էլ նրա-
նից է, որ այսքան ժամանակ կողքիդ ընկած՝ ոչինչ չես արել:

75. Ե Ր Կ ՈՒ Ք Ո Յ Ր

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հոգով դեռ արի, գլխով ալեւոր.
Մեծ ծով էր պատել նրա աշխարհը.
«Ոսկի» ասացին գիտունք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատաղհաս աղջիկ,
Մինը խիստ տգեղ, միւսը գեղեցիկ:

Մի օր տգեղը ասում է միւսին.
«Երթանք ծովի ափ, քոյրիկ, միասին:

Սիրունը գնաց առաջից տրտում,
Տգեղը յետնից ոխ պահած սրտում.
Հագիւ թէ ծովի ափին էր հասած,
Իւր սիրուն քոջ գլորեց նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրից.
— Քոյրիկ, իմ քոյրիկ, փրկէ ինձ մահից.
«Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
Մ'ու, էն քեզ լինի, պարգևէ ինձ կեանք»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ.
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի յուսալ»:
— Քոյրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,
Կըտամ քեզ ոսկի պսակ պատուական»:

— Էն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ.
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի յուսալ»:

— Քոյրիկ, մի՛ թողնիլ դու ինձ անտէրունջ,
Քեզ սիրուն փեսաս կըտամ անտրտունջ»:
Տգեղի սիրտը դառել էր ժեռ քար,
Քրոջ խնդիրքը թողեց անկատար:

Ձկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան,
Ջրիցը հանեց, դրեց ափի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ:
Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջկան,
Լացեց ու առաւ, դրեց ուտի վրան,
Տարաւ իրա տուն այդ անգին գիւտը,
Չորացրեց նրա մարմնի ողջ հիւթը:
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկրերից,
Քաղցրաձայն լարեր հիւսեց մագերից:

Երբ որ ամեն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց արքունիք, տաւիղը ձեռքին:

Երբ մտաւ դահլիճ շքեղ զարդարած,
Տեսաւ տգեղին փեսի մօտ կանգնած.
Բացեց բերանը, լարերին խփեց,
Հիւրերի առջև բաղցրաձայն երգեց.

«Հնչէ, իմ տաւիղ, հնչէ համարձակ,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ պսակ.
«Լսէ, իմ ծնող, լսէ, սիրական,
«Հարազատ քոյրս խլեց իմ փեսան.
«Լսէ, ժողովուրդ, լսէ անխոռով,
«Հարազատ քոյրս գլորեց ինձ ծով»:

Միւս օրը դահլիճը խարոյկ շինեցին,
Մահապարտ քրոջ մէջը գլորեցին.
Հուրը պրկւաւ, աղջիկը կանչեց.
Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց»:

ԳՐԱԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐՈՒՄՆԵՐ

52. Հետեւեալ նախադասութիւններէն արտագրեցէք բոլոր ստորագեալները պարագայական բառերի հետ. Ստորագեալի և պարագայական բառերի մէջ հարցեր աւելացրէք:

Մանուկները սովորում են ուսումնարանում: Գարնանը տաք երկրներից երգող թռչունները վերադառնում են իրանց ընտրել: Գարնանից մինչև աշուն գետնից դաշտային աշխատանքով են պարապում: Արտադրողները առատօտներն ու երեկոները քարճրաձայն կանչում են:

Օրինակ. — Սովորում են (ո՞րտեղ) ուսումնարանում:

53. Դրեցէք ձեզանից հինգ ընդարձակ նախադասութիւն լրացուցել, որոշել, յատկացուցել և պարագայական բառերով:

54. Արտագրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և կոչական բառերի տակ գիծ քաշեցէք:

Երթանք ծովի ափ, քոյրի՛կ, միասին: Քոյրի՛կ, մի թողնի՛ւ
դու ինձ անտերունջ: Հնչէ՛, իմ տաւիղ, հնչէ՛ համարձակ: Լսէ՛, իմ
ծնող, լսէ՛, սիրական, հարազատ քոյրս խլեց իմ փեսան: Լսէ՛,
ժողովուրդ, լսէ՛ անխոռով, հարազատ քոյրս գլորեց ինձ ծով:

76. ՄԱՐԴԸ ԵՒ ՀՐԷՇԸ

(Հեքիաթ)

Ա.

Շատ տարի առաջ, հին ժամանակը,
Երբ հրաշքներով լի էր աշխարհքը՝
Իւր ամուսինով և զաւակներով
Ապրում էր մի մարդ իւր առուտուրով:
Ուրախ ու զուարթ էր նրա կեանքը,
Պատճառ՝ միշտ ոսկով լի էր քսակը.
Բայց յանկարծ բաղդը երեսը դարձրեց,
Եւ մեր խեղճ մարդը բոլորը կորցրեց.
Ուրախ կեանք, և՛ փառք, և՛ հարստութիւն,
Եւ նրանց հետ էլ քաղցր առողջութիւն.
Ընկաւ անկողին, խիստ հիւանդացաւ,
Ոյժ ու զօրութիւն նրանից հեռացաւ.
Չէր կարողանում ոտի վրայ կանգնել,
Մինչև որ նրան իւր կինը չօգնէր:

Դժբախտ, տարաբախտ նրա խեղճ կինը
Ստիպուեց կերակրել այժմ իւր տունը.
Գիշեր ու ցերեկ պէտք է աշխատէր,
Որ իւր որդիքը սովից ազատէր:
Ամիս ամսի վրայ այսպէս անցկացաւ,
Վերջապէս կինը խալած ձանձրացաւ:
«Ի՞նչ ես վայր ընկել, — ասում էր մարդուն, —
Գլխիս ցաւ դառել, խլել ես իմ քուն.
Մինչև երբ պէտք է այսպէս չարչարուեմ,
Կեանքս մաշելով ես քեզ կերակրեմ.

Վեր կաց, մարդ ես, գնա, գլուխդ քարին տուր,
Եւ որդոցդ համար ճարէ կերակուր»:

Պատասխան տուեց խեղճ հիւանդ մարդը.

— Բաւական է ինձ իմ դառը վիշտը.
Քանի ունէի, երբ բան խնայեցի,
Առողջ ժամանակ երբ ծոյլ մնացի.
Իսկ այժմ աղքատ եմ և մարմնով տկար,
Խղճա, մի՛ տանջիր դու ինձ անդադար:
Բայց կիրն երկար էլ չհամբերեց
Եւ հիւանդ մարդուն տանից դուրս արեց.
«Գնա, ուր կուգես, գլխիցս հեռացիր.
Դու իմ խեղճ անձը լաւ չարչարեցիր.
Ինչքան էլ կուգէ լաւ ու աղաչես,
Էլ տուն չեմ թողնի՝ քանի աղքատ ես»:
— Լաւ, — ասաց մարդը ձայնով տխրագին, —
Կերթամ, կըկորչեմ, ո՛վ դու անգութ կին.
Կտոր հաց գոնէ տուր հետս առնեմ,
Որ ճանապարհին քաղցած չմեռնեմ:

Բ.

Կիրն դուրս բերեց, տուեց երկու հաց,
Եւ մեր խեղճ մարդը հեռացաւ, գնաց,
Իւր չար բաղդիցը գանգատ անելով,
Թողեց իւր տունը անհաստատ քայլով:
Ինքն էլ չգիտէր, թէ ուր էր գնում,
Միայն միշտ առաջ քայլում էր տրտում.
Վերջը դադրելով մի քարի վրայ
Նստեց, որ սակաւ մի հանգստանայ:
Այնտեղ նկատեց, որ ճանապարհին
Նրանից ոչ հեռու ընկած էր գետնին
Մի մագից հիւսած երկար սև պարան,
Որ նա վեր առաւ՝ ասելով այս բան.
«Սա ինքն ըստ ինքեան մի չնչին բան է,
Բայց խեղճիս համար շատ թանկագին է»:

Այսպէս ասելով պարանը փաթաթեց
Եւ իբրև թանկ բան ծոցումը պահեց:
Յետոյ՝ սակաւ ինչ հացով ու ջրով
Իւր տկար մարմնին զօրութիւն տալով
Նորից վեր կացաւ, կամացուկ քայլով
Առաջ ընթացաւ նոյն ճանապարհով:

Այդպիսով անցաւ նա բաւական տեղ,
Մինչև որ հասաւ մի աղքատիկ գեղ,
Ուր անցկենալիս՝ տեսաւ շատ հաւեր:
Հաւերից մինը հանդարտ նստած էր
Կիտած աղբի վրայ ու ձու էր ածում:
Եւ մեր խեղճ մարդը դրեց իւր մտքում,
Որ բռնէ նրան ու հետը տանէ,
Միքանի շահով քաղաքում ծախէ:
Ահա այս մտքով նա կամաց-կամաց,
Չու ածող հաւին զգոյշ մօտ գնաց,
Բայց հէնց որ այն կողմ իւր ձեռքը մեկնեց,
Վեր թռաւ հաւը և մէկ ձու թողեց:
Իսկոյն վեր առաւ թողած ձուն մարդը,
Դրեց զրպանը, օրհնեց իւր բաղդը.
— Էհ, փառք Աստուծոյ, ասաց ինքն իրան,
Այս մէկ հաւի ձուն, սա էլ է մէկ բան:
Էլի առաջ գնաց մի կարճ ժամանակ,
Վերջապէս տեսաւ մի փոքրիկ գետակ,
Որ դուրս էր բխում մօտիկ անտառից,
Մերթ հանդարտ գնալով մերթ փրփրալից:
Յոգնած, վաստակած՝ մեր մեղաւորը
Շատ ուրախացաւ՝ երբ տեսաւ ջուրը.
Իսկոյն մօտ գնաց, որ պարզ ցուրտ ջրով
Փոքր ինչ հովանայ, մէջ լողնալով:
Զրի աւագոտ ափերի վրայ,
Նստոտած էին միքանի կրիայ.
Մօտեցող մարդուն երբ նրանք տեսան՝
Շտապով վազեցին, ջուրը թափուեցան:

Միւսները պէս շուտ հասնել ջրին
 Չյաջողուեցաւ նրանցից մէկին:
 Մարդը մօտ գնաց, վեր առաւ նրան,
 Իւր գրպանի մէջ տուեց բնակարան:
 Ինքն էլ լողացաւ, հագաւ շորերը,
 Եւ յետոյ գնաց դէպի անտառը,
 Որ շատ հեռու չէր, և մի ժամի մէջ
 Արդէն գնում էր խիտ անտառի մէջ:

Գ.

Շատ գնաց թէ քիչ՝ վերջապէս նստեց
 Մի աղբիւրի մօտ և շատ մտածեց,
 Թէ ինչպէս անէ, որ իւր խղճալի,
 Անբաղդ դրութիւնը ուղղէ մի կերպի:
 Յանկարծ դրդաց բոլոր անտառը,
 Թնդաց, որոտաց հովիտ ու լեռներ,
 Եւ հանդէպ լեռան սև ու մութ այրից
 Դուրս եկաւ մի հրէշ, որ հին դարերից
 Բնակւում էր այնտեղ և սպանում, լափում՝
 Ով այրի մօտով անցնել չէր վախում...
 Ահա այդ հրէշը դուրս եկաւ այրից
 Ու խեղճ մարդու վրայ գոռաց հեռուից.
 «Բարով քեզ, բարով, դու համեղ կտոր,
 Որին կընդունէ իմ պատուական փոր.
 Արդէն կըլինի մի ամբողջ ամիս,
 Որ ես չեմ կերել մարդու անուշ միս»:
 —Այդ ի՞նչ խօսքեր են, գարշելի՜ գազան,
 Դու յանդգնում ես ասել ինձ այդ բան.
 Ապա այդտեղ կաց և դու կըտեսնես,
 Ո՞ւր կըշարտեմ մարմնիդ երկու կէս:
 Ասաց ու անվախ մօտ գնաց հրէշին
 Եւ խիստ բարկացած նայեց երեսին:
 «Ոչ որ մինչև այժմ,—գոչեց գազանը,—

Չէ համարձակուել ասել այդ բանը
 Ինձ, որի ձեռքից դեռ մինչև այսօր
 Ազատ չէ մնացել ոչ մէկ մեղաւոր:
 Բայց որովհետև մեծ-մեծ բրդում ես՝
 Արի մեր ոյժը փորձենք դու և ես.
 Ե՛կ, գօտեմարտենք, և ով որ յաղթուի՝
 Թող նա յաղթողին կերակուր լինի»:
 —Թէպէտ այդ բանում ես քեզ կըյաղթեմ
 Եւ մինչև վիզդ գետին կըխրեմ,
 Բայց քեզ կարող եմ ես դեռ աւելի
 Հասարակ կերպով յաղթել, գարշելի:
 «Լաւ, համաձայն եմ, ցոյց տուր շնորհքդ
 Եւ իսկոյն և եթ կատարէ խօսքդ»:
 —Ի՞նչ ես շտապում, ասաց նրան մարդը,
 Երեք բան կանեմ, թէ կանես հատը՝
 Ես այն ժամանակ քեզնից յաղթուած եմ,
 Իսկ եթէ չանես՝ գլուխդ կըշարդեմ.
 Մէկ մազ ես հանեմ, մէկը դու հանէ,
 Չափենք ու տեսնենք, ում մազն երկայն է,
 Եւ ով աւելի երկայն մազ ունի՝
 Թող նա մեր մէջ յաղթողը լինի:
 Թէ որ կարենաս ինձ պէս չոր քարից
 Գոյն-գոյն ջուր քամել՝ դու յաղթել ես ինձ:
 Եւ ում մարմնի վրայ մեծ միջատ լինի՝
 Թող որ նա միւսի գլուխը ջարդի:
 «Լաւ», ասաց հրէշը ու մի մազ հանեց
 Եւ ուրախ-ուրախ մարդուն դէմ արեց:
 —Ա՛յդ է,—ասաց սա,—և ծոցից հանեց
 Փտած պարանը հիւսած սև մազից:
 Հրէշն, երբ տեսաւ հիւսած պարանը՝
 Ահից, զարմանքից բաց մնաց բերանը,
 Բայց իսկոյն և եթ նորից սիրտ առաւ
 Ու խիստ կատաղած մի քար վեր առաւ
 Եւ երկու ձեռքով այնպէս պինդ սեղմեց,

Որ աւագի պէս նրան փշրտեց:
Մարդն էլ իւր կողմից մէկ քար վերցրեց
Ու հրէշից ծածուկ գրպանից հանեց
Հաւից խլած ձուկն և հէնց որ սեղմեց՝
Իսկոյն երկու գոյն հիւթը դուրս ծորեց:
«Այդ երկու փորձով, — կանչեց հրէշը, —
Դու ինձ յաղթեցիր. ցոյց տուր ուրիշը»:
Մարդը դուրս հանեց գրպանից կրիան.
— Ահա միջատս, — ասաց. — գարշ գազան,
Ցոյց տուր ինձ իսկոյն սրա հատը տեսնեմ,
Թէ չէ՝ յիմար գլուխդ երկու կէս կանեմ...
Ուր ես փախչում, էյ, չէ, կաց, սիրելի...
Կաց, որ ընդունես մահ սարսափելի...
Բայց լաւ իմացիր, ուր կուզէ գնաս՝
Երբէք ինձանից չես մնայ անփաս:

Դ.

Իբրաւ որ՝ հրէշը սաստիկ զարմացած
Մարդու արարքից՝ իսկոյն փախաւ, գնաց:
Սա էլ այն կուզէր: Ուրախ մտաւ այրը,
Անցաւ մի ծայրից մինչև միւս ծայրը,
Տեսաւ լի արկղներ ոսկով, արծաթով,
Գոյն-գոյն ակներով, մարգարիտներով.
Ախոռների մէջ սիրուն ձիաններ
Պատրաստ էին նրա տանել հարուստ բեռ:
Նա էլ ժամանակը գուր չկորցրեց,
Գտած գանձերը ձիերին բարձեց,
Դուրս եկաւ այրից, փառք տուեց Աստծուն.
Եւ պատրաստուեմ էր դառնալ դէպի տուն,
Երբ յանկարծ տեսաւ հեռուից հրէշին
Վազելիս դէպ այր, մի աղուէս ուսին:

Ե.

Բայց թող դեռ պատմեմ, թէ ինչպէս եղաւ,
Որ հրէշը յանկարծ կրկին յետ դառաւ:
Մարդուց փախչելով՝ կարճ միջոցի մէջ
Հասաւ հեալով մինչ անտառի վերջ,
Ուր մի կաղ աղուէս պատահեց նրան
Ու գլուխ տալով ասաց նա այս բան.
«Բարով քեզ, բարով, իշխան ահաւոր,
Դու մեր անտառի հօր թագաւոր.
Բայց ինչի՞, ասա, այդպէս տրտում ես,
Խնդրում եմ վիշտդ ծառայիդ յայտնես.
Գուցէ կարող եմ մէկ բանով պէտք գալ
Եւ քո տրտումներն շուտով փախճան տալ:
Հրէշը կարճ կերպով, միքանի խօսքով
Պատմեց աղուէսին, թէ ինչ փորձանքով
Ստիպուած է փախչել, թողնել տուն ու տեղ,
Յաղթուած մի մարդուց՝ իրանից զօրեղ:
«Այդ ինչ եմ լսում, — կանչեց աղուէսը. —
Թոյլ, անգոր մարդուց ո՞նց պիտ քեզպէսը
Փախչի, փախենայ, թողնէ տունը, գնայ:
Ասա, ի՞նչ կասէ, ով այդ իմանայ:
Հաւատա՞ ինձ տէր, նա քեզ խաբել է,
Իւր հնարքներով աչքդ կապել է.
Ե՛կ, դու ինձ լսիր, իսկոյն յետ դարձիր,
Ձեռք ընկած որսը գուր մի կորցնիր.
Քանի դեռ ուշ չէ՝ շուտ արա՛, գնանք,
Գիտեմ, պատուական ընթրիք կունենանք.
Շատ ցանկանում եմ մարդու միս ուտել,
Պատճառ՝ այս ոտս մարդիկ են կոտրել»:
Աղուէսի խօսքերն հրէշը լսելով՝
Իսկոյն յետ դարձաւ, արագ քայլերով
Վազեց դէպի այր: Բայց ճանապարհին
Աղուէսն յետ մնաց և խնդրեց հրէշին,

Որ յետ չթողնէ իւր կող ծառային,
Շատ ծանր բեռ չէ, շալակէ ուսին:
Այդպէս շալակած, ինչպէս փոքր առաջ
Արդէն ասացի, հրէշը քաջ-քաջ
Եւ արագաքայլ դէպ այրն էր վազում,
Ուր մարդը կանգնած նրան էր սպասում:
Սա մի բռնակում իւր կտրուկ խելքով
Արդէն որոշեց թէ ինչ հնարքով
Այս երկրորդ անգամ ազատուի հրէշից,
Եւ այս պատճառով գոչեց հեռուից.
— Ա՛յ, դու խաբեբայ, անպիտան աղուէս,
Այսօր ինձանից անշուշտ մահ կառնես.
Հաւանոցումս քեզ որ բռնեցի՝
Այն պայմանով միայն կեանքդ խնայեցի,
Որ դու ինձ համար երկու հրէշ բերես.
Դու էլ խոստացար: Այժմ, սեւերես,
Այսքան սպասեցի, միայն մէկն ես բերում.
Դա առանց քեզ էլ ինձ էր պատկանում»:
Հրէշն երբ լսեց մարդու խօսքերը՝
Բիզ-բիզ կանգնեցան նրա մագերը.
«Մորամանկ աղուէս, — որոտաց, — մեռի՛ր,
Դու միայն անց մտքով ինձ այստեղ բերի՛ր,
Որ երկրորդ անգամ սրա ձեռքը մատնես,
Որից մէկ անգամ հազիւ պրծայ ես»:
Ասաց ու բռնեց աղուէսի ոտից
Եւ սաստիկ ոյժով նետեց իրանից,
Իսկ ինքը փախաւ: Մարդը ազատորեց,
Ծունկ չոքեց իսկոյն, Տիրոջ փառք տուեց:
Յետոյ վեր կացաւ այնպէս ուրախ-գուլարի,
Կարծես թէ երբէք չէր ցաւել մի մատ.
Բարձած ձիաններն գտած գանձերով
Իրարու կապեց և ուրախ սրտով
Հեծաւ ձիու վրայ ու կամաց-կամաց
Առաջ քշելով դէպի տուն գնաց...

ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

77. Ձ Ի Ի Ն

— Ա՛խ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կըգայ պաղ ձիւնը,
Նորից ամիսներ պիտ' մնամ տանը,
Տեսնելու չեմ ես կանաչ ծառ, արօտ,
Հոտոտ ծաղիկին պիտ' մնամ կարօտ:

— Ձիւնը որ կըգայ երկնքէն ի վար,
Իմացիր — մեծ բաղդ է մարդուս համար.
Վերմակի պէս տաք կըծածկէ գետին,
Որ բոյսի արմատն դիմանայ ցրտին:
Նա հողին կըտայ հիւթ, պարարտութիւն,
Դաշտին ու արտին մեծ առատութիւն.
Մի տրտնջալ, մարդ, դու բնութենէն.
Թէ տաք և թէ ցուրտ մեզ միշտ օգուտ են:

78. Ձ Մ Ե Ռ Ը

Ձմեռը արեգակը երկար չի մնում երկնակամարի վրայ և շատ քիչ էլ տաքացնում է, այդ պատճառով ձմրան օրերը կարճ են լինում և ցուրտ: Մարդիկ վառում են վառարանները, որ իրանց բնակարանները տաքացնեն, իսկ տանից դուրս գալիս՝ տաք հա-

գուտներ են հագնում: Գետինը ծածկում է ձիւնով, իսկ գետերը, առուակներն ու լճերը—սառուցով: Գետերի սառույցը երբեմն այնքան հաստ է լինում, որ նրա վրայով անց ու դարձ են անում մարդիկ և սահնակներ: Ծառերն ու թփերը մերկացած են լինում իրանց տերևներից, թռչուններից շատերը հեռանում, գնում են տաք երկիրներ, գազանները քաշում են իրանց բները, իսկ միջատների հոտը կտրում է բոլորովին:

79. Ձ Մ Ե Ռ

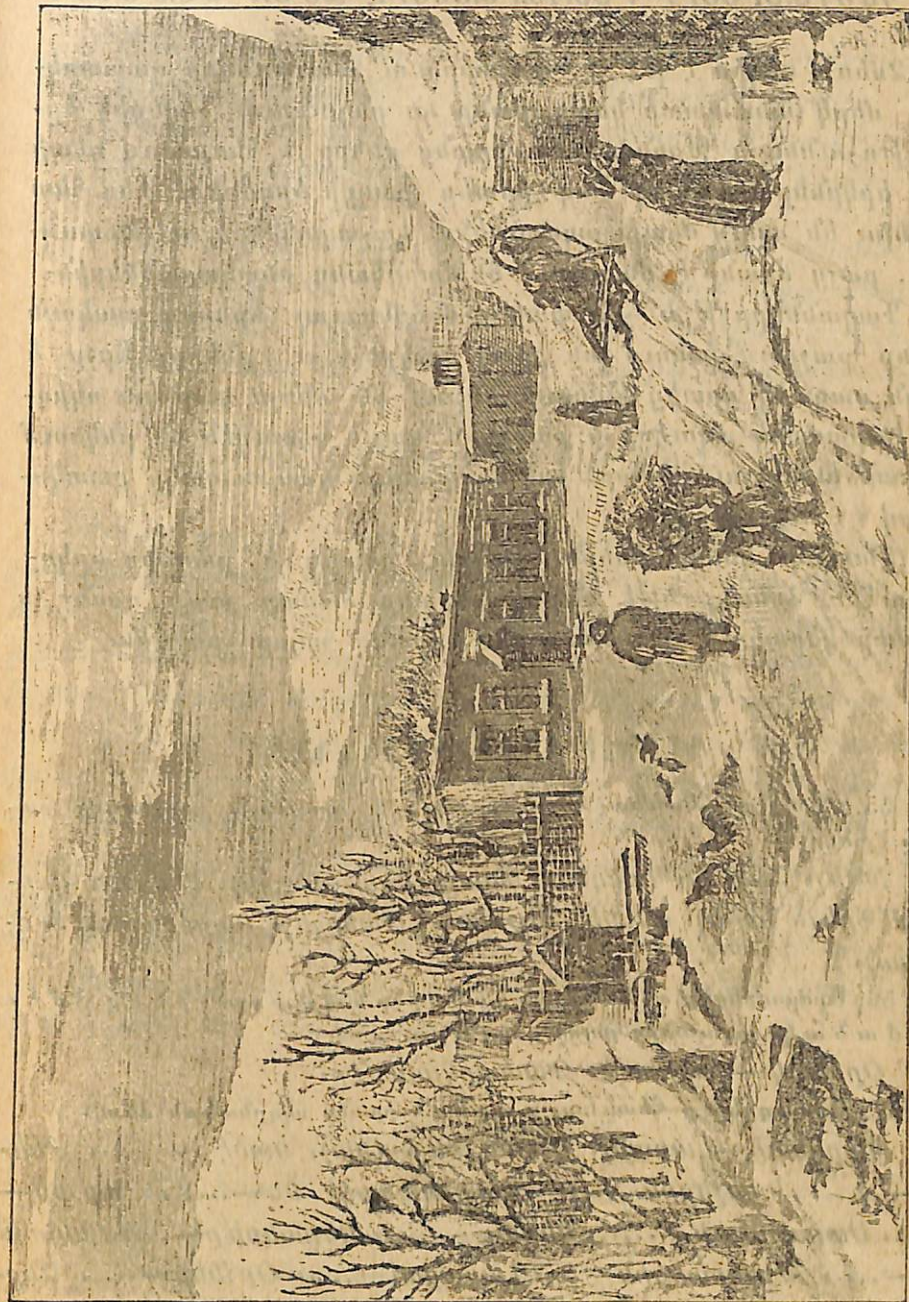
Ձմեռը եկաւ՝ սաստիկ եղանակ,
Ալևոր ծերուկ՝ մազերով ճերմակ.
Դաշտեր ու ձորեր ծածկեց սաւանով,
Գետեր, առուներ պատեց սառուցով:

Է՛լ չեն երևում ծիծառ ու սոխակ,
Չուել է, փախել ամեն մի թռչնակ.
Բոլոր գազաններ որջերը մտել,
Ամենքն ապահով տեղ են ծուլարել:

Շատերին, այո, անգունդ գլորեց,
Համակ աշխարհը ամուր շղթայեց.
Է՛լ առաջուայ պէս գործօն զիւղացիք
Դաշտում, արտերում չեն թափում քրտինք:

Ահա ձիւնապատ թափանցիկ անտառ,
Ինչպէս մի մանուկ աշխոյժ ու կայտառ՝
Քօղի տակ ծածկուած ոյժ է կազդուրում,
Կենսաբեր գարնան գալուն սպասում:

Երեք ամսից յետ կարթնանայ պարտէզ,
Թռչունները կրգան կրկին նոր հանդէս.
Ուրախ կըզարկի սիրտը մարդկութեան,
Կրժպտայ համեստ մանուշակ բնութեան:

80. ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ՁՄԵՌ ԺԱՄԱՆԱԿ

Զմեռը գալիս է թէ չէ, դաշտերն ու անտառները դատարկում, մերկ անապատի կերպարանք են ընդունում: Գեղեցիկ երգող թռչունները թողնում են իրանց բները և հեռանում դէպի տաք երկրներ, զրկելով մեզ իրանց քաղցր երգերից: Մեզ հետ ձմերելու են մնում միայն ագռաւները, կաշաղակներն ու ճնճողուկները, բայց նրանք էլ մօտենում են մարդկանց բնակարաններին:

Գազանները թէև չեն փախչում ձմեռուայ երեսից, սակայն նրանք քաշում-մտնում են իրան որջերն ու բները: Արջը և ոգնին սաստիկ ցրտից թմրում, ննջում են մինչև գարնան սկիզբը: Խորամանկ աղուէսը և քաղցած գայլը դէսուղէն են ընկնում մի բան ճանկելու համար, իսկ մոխրագոյն նապաստակը ցատկոտելով է տաքանում:

Ընտանի կենդանիներն, իհարկէ, ցրտից և քաղցից կրկնապատուէին ձմեռը, եթէ մարդիկ նրանց համար տաք գոմեր և յարմար կերակուր չպատրաստէին, նրանց հոգսը չքաշէին:

ԳՐԵՒՈՐ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

55. Գրեցէք հետևեալ գործողութիւն և դրութիւն ցոյց տուող բաները (բայ):

Խմել: Հագնել: Կանգնել: Գնալ: Մնալ: Նստել: Խաղալ: Կարդալ: Գրել: Նայել: Տեսնել: Ուշանալ: Շտապել: Բարձրանալ: Մօտենալ:

56. Արտագրեցէք «Կ ե ն դ ա ն ի ն ե ռ ի բ ն ա կ ա ռ ա ն ն ե ռ ը ձ մ ե ո ժ ա մ ա ն ա կ յ յօդուածից բոլոր բայերը:

Օրինակ:—Գալիս է: Դատարկում էր:

57. Արտագրեցէք հետևեալ բայերն իրանց սկզբնական ձևով:

Կարդացի—կարդալ: Մնում եմ—մնալ: Կածէ — Զննցի—.....: Կանչեցին Պատրաստում ես—.....: Կրքշեմ—.....: Ստիպում են—.....: Կերայ—.....: Կերակրի՛ր—.....: Ընկնում էր—.....: Թռչկոտեցին—...: Լուսացաւ—.....: Օրհնեց—.....: Անցնում էր—.....: Կըթրմի—.....

81. Մ Շ Ա Կ

Բեռը թիկունքին,
Մէջքից կռացած՝
Գնում է մշակը
Թուբը ցամաքած:

Ծլլում է քրտինքը
Փոշոտ երեսից,
Չռուել են աչքերը
Խիստ ծանր բեռից:

Դողում են ոտքերը,
Ոյժ չկայ վրան.
Կոտրւում է մէջքը,
Ոյժ տուէք նրան:

—Էհ, թող կոտրուի,
Ի՞նչ եմ հոգս անում.
Չէ՞ որ հինգ կոպէկ
Վարձ եմ վճարում:

82. Ա Ղ Ք Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Զմեռը բոլորն էլ տաք և կուշտ չեն լինում: Գիւղերում և քաղաքներում շատ աղքատներ կան, որոնք ոչ տաք բնակարան ունին և ոչ էլ ուտելու չոր հացի կտոր: Յուրտն ու քաղցածութիւնը ստիպում են աղքատին դուրս գալ տանից. թափառում է թշուառ ծերունին փողոցից-փողոց, տանից-տուն՝ Գրիստոսի սիրուն մի կտոր հաց մուրալու: Խեղճը չունի տաք հագուստ, նրա վերարկուն պատառոտած է, տրեխները ծակծկուած: Յուրտն անխնայ անցնում է նրա ոսկորները, ձայնը դողդողում է, աչքերից արտասուքի կաթիլներ են գլորւում, ձեռներն ու ոտները ցրտից սառել, փետացել են... Ողորմեցէք այդ թշուառին: Թոյլ մի տաք, որ նա այդ ծեր հասակում մեռնի սովատանջ մահով: Տաքացրէք, կերակրեցէք, ողորմութիւն տուէք նրան և նա միշտ կ'օրհնէ ձեզ՝ ձեր բարերարութեան համար:

83. Թ Ռ Չ Ո Ւ Ն

Մի ձմրան օր էր, փչում էր քամին,
Չիւնի քուէքը ամեն տեղ ծածկում.
Մարդ և անասուն ցրտի երեսից
Փախչում են, մտնում, տան մէջը փակւում:

Իմ պատուհանին, որ պինդ փակուած էր,
Յանկարծ մօտեցաւ մի փոքրիկ թռչուն.
Նա դողողոյցում էր, թեւերը շարժում
եւ իւր կտուցով խփում ապակուն:

Տեսնելով թռչնի այս դառն վիճակ,
Յուզուեց իմ սիրտը, գլխացի վրան.
2[թողի երկար տանջուել այն ցրտում,
Իսկոյն սենեակս առայ ես նրան:

Դադարեց ձիւնը, հանգարտուեց քամին,
Իմ սիրուն թռչնակը նորից ոյժ առաւ,
Ուղղեց թեւերը, սաւառնեց օդում
եւ մի քաղցր երգ երգել սկսաւ:

Անուշ էր երգը, մեղմ ու զրաւիչ,
Նա շարժեց իմ սիրտ, ազդեց իմ հոգուն.
Բռնեցի նրան, զրի վանդակում,
Որ զօճ չգնայ կատաղի քամուն:

Բայց մի ժամ չանցած, նա տխուր-տրտում
Գլուխը կախեց, արձակեց մի ճիչ.
Մօտեցայ նրան, նա յետ-յետ քաշուեց,
Կասես՝ ես նրան լինէի դահիճ:

— Այո՛, դժուար է, — ասացի նրան, —
«Աննաման երգիչ, սիրելի թռչնակ,
«Ընկերից զատուած, քո բնից հեռու
«Վարել քեզ տյսպէս բանդարկեալի կեանք:

«Ահա կըբանամ քո բանդի դուռը,
«Թռի՛ր գէպի դաշտ եւ կամ խոր անտառ,
«Գտի՛ր բնկերիդ, սիրէ՛ քո բունը.
«Մահ ու գերութիւն մի է քեզ համար»:

84. ԳԱՐՆԱՆ ՍԿԶԲԻՆ

Հրաշալի եղանակ է այսօր: Դուրսը տաք է եւ պարզ, արե-
զակը ուրախ-զուարթ խաղում է հալած ձեան հետ, ջրի կաթիլ-
ները պսպղում են նրա ճառագայթների տակ. խոնաւ գետնի
երեսից զոլորշի է բարձրանում: Փոքրիկ ճնճողւկները զգուածի
նման աղմկում են կտուրի վրայ... Ահա այնտեղ թռչկոտում է
նրանցից մէկը. նա աղաղակում է, — նրա ձայնի ամեն մի հնչիւ-
նը, նրա փոքրիկ մարմնի ամեն մի անդամն առողջութիւն եւ ոյժ
է արտաշնչում:

85. ՀՐԱԻԷՐ ԳԱՐՆԱՆ

Կարօտ ենք տեսքիդ, աննաման գարուն,
Շուտ արի, մեզի բեր ծաղիկ սիրուն.
Բեր պայծառ արեւ, բեր մեզ տաք օրեր,
Ճըռվըռոյ թռչուն, բեր կանաչ դաշտեր:

Բաց մեր դռները, բաց մեր պատուհան,
Թող բացուեն, ծաղկեն վարդ, մեխակ, շուշան.
Փակուած սենեակից ելնենք, ազատուենք,
Կանաչ դաշտ երթանք, խաղանք, գլորուենք:

ԳՐԱԴԱՐՈՒ ՎԵՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

58. Արտագրեցէք «Գարնան սկզբին» յօդուածից բոլոր բայերը:

59. Գրեցէք նոյն բառերը երանց սկզբնական ձևով:

60. Արտագրեցէք հետևեալ դարձութիւնը:

Ներկայ ժամանակ

(Այժմ)

եզ. թ. Ես կարդում եմ:

Յոգ. թ. Մենք կարդում ենք:

Դու կարդում ես:

Դուք կարդում էք:

Նա կարդում է:

Նրանք կարդում են:

61. Գրեցէք միևնոյն ձևով գրել, կանգնել եւ խօսել բայերը:

86. Կ Ա Յ Ծ Ա Կ

— Հայրիկ, կայծակ է լինելու. նայիր, տես, սև-սև ամպերն ինչպիսի արագութեամբ գալիս են:

— Այո, սիրելիս, պիտի սպասել կայծակի, — ասաց հայրը. — դու երեւի կայծակից վախենում ես, Աշխէն:

— Վախենում եմ, հայրիկ, երբ կայծակը փայլում է և ամպերը գոռգոռում են, կարծում եմ, թէ ահա մեզ կըսպանէ:

— Իզուր ես վախենում, հոգեակս. հագարից մի անգամ կայծակը խփում է մի ուրիշ և է առարկայի, իսկ մեր տանը շանթար-գել էլ է շինած, — ուրեմն վախենալդ բոլորովին իզուր է:

— Բայց ինչո՞ւ համար է կայծակը, հայրիկ, միայն վախեցնում է, ուրիշ ոչինչ:

— Կայծակից յետոյ օդը մաքրւում է և թէ մարդիկ, թէ անասուններ, աւելի հեշտութեամբ են շնչում:

Երկինքն այդ միջոցին պատեց սև-սև ամպերով, սկսեց հեղեղի պէս անձրև գալ, փայլեց կայծակն ու ամպը սաստիկ որոտաց, որից Աշխէնի մագերը փշաքաղուեցին:

Դադարեց անձրևը: Ամպերի յետևից ժպտաց գարնանային արեգակը, որի լոյսից շողշողում էին աղամանդների նման անձրևի կաթիլները ծառերի տերևների վրայ:

— Գնանք այգի, Աշխէն, — ասաց հայրը:

— Ա՛խ, որքան գեղեցիկ է, հայրիկ, որքան մաքուր է օդը, ինչպէս գեղեցիկ են երգում թռչունները, իսկ վարդենիները բուրում են մի առանձին թարմութեամբ և անուահոտութեամբ:

87. ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱԻ

Չատիկն էլ եկաւ, յարեալ Քրիստոս,
Իրան յարութեամբ մեղի կեանք տուաւ.
Մի տեղ բնութիւն, միւս տեղ մարդկութիւն
Շունչ-ոգի առած՝ նոր կեանք սկսաւ:

88. Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ը

Մարտի իննին ցերեկն ու գիշերը իրար հաւասար են լինում, իսկ յետոյ ցերեկն հետզհետէ սկսում է երկարիլ, գիշերը կարճանալ: Չինն ու սառույցը հալւում են արեգակի ներգործութիւնից. գետերը լցւում, բարձրանում են և, դուրս գալով ամբերից, չորս կողմը ջրով ծածկում են: Դաշտերում և մարգագետիններում, անտառներում և պարտէզներում կանաչ խոտն է սկսում դուրս գալ և գլուխ են բարձրացնում գարնան առաջին ծաղիկները — ձնծաղիկն ու մանուշակը: Թռչունները խումբ-խումբ վերադառնում են հեռու երկրներից, այստեղ-այնտեղ սկսում են երեւալ և միջատները: Հովիւր իւր հօտը դուրս է տանում դէպի արօտ: Դարնան գալով՝ սկսւում է և գիւղացու դաշտային աշխատանքը: Նա պէտք է արտերը վարէ, ցանէ, որ իւր դատարկուած ամբարներն աշնանը նորից լցնէ հացահատիկներով:

89. ՀԱՍՕՅԻ ԵՐԳԸ

Ահա ծագեց կարմիր արև,
Տաք և պայծառ է օրը.
Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
Յառա՛ջ տարէք արօրը:
Վարը վարենք, աղօս փորենք,
Խոր աղօսներ հողի մէջ.
Սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
Յորեն դիզենք կալի մէջ:

Կրգայ ձմեռ,—մենք վախ չունինք,—
 Ուրախ կանցնի մեր օրը.
 Ուտելու միշտ պաշար ունինք,
 Լի և կուշտ է մեր փորը:
 Դէհ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
 Շուտով վարենք արտերը.
 Թող չասեն մեր զրացիքը՝
 «Ծոյլ են Հասօյի եզները»:

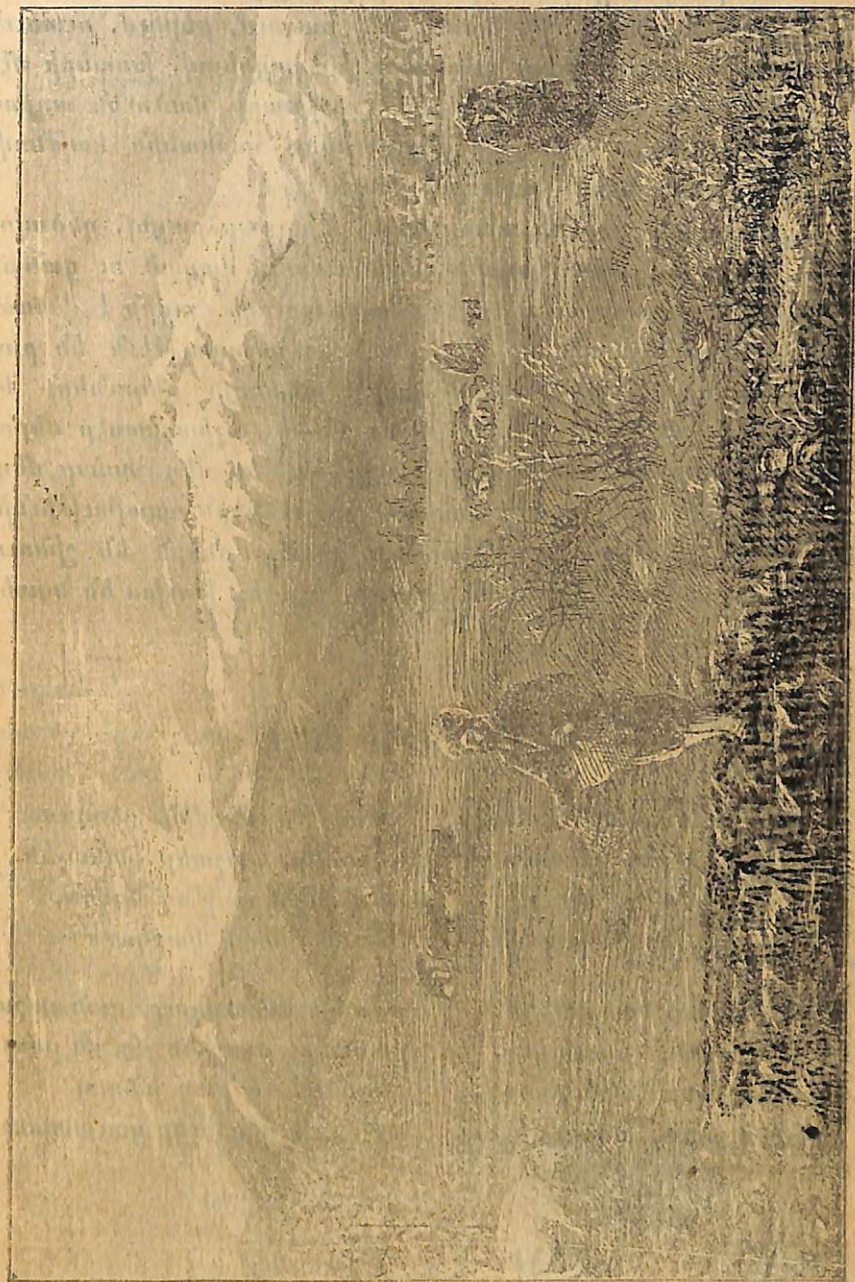
90. Ա Պ Ր Ի Լ

Մեր Ազամ նախահայրն իւր կեանքում առաջին անգամ տեսած ձմեռուայ ցրտիցն ազատուեց. դարունքուայ կարմրաշող արեւից նրա մրսած մարմինը տաքացաւ. նրա կեանքի անբաժան ընկերը, մեր Նւա տատը, մի փունջ ծաղիկ ձեռքին՝ ուրախ-ուրախ տուն ընկաւ: Կարծես մի ծանր բեռ վեր ընկաւ Ազամի սրբտից: Ծաղիկը ձեռքիցն առաւ, հոտ քաշեց, Աստծուն փառք տուեց ու ասաց.— «Թող այսօրուանից սկսած այս ամսի ամուսնը Ապրիլ կոչուի. ես վախենում էի, թէ ձմեռը մի օր մեզ ցրտատար կանի, կրսառեցնի, կրմեռցնի. բայց հիմի հաւատում եմ, որ այսուհետեւ մենք ցրտից երկիւղ չունինք, կապրենք ու կեանք կըրաշենք»:

Ապրիլ, իրաւ որ ապրիլ: Ի՞նչ զրոյթեան էին միջանի օր առաջ չքաւորները, ինչպէս են այսօր՝ Ապրիլ ամսին: Նրանք աշունքուան դառը քրտինքով ձեռք բերած ապրուստի պաշարը ձմեռուայ սկզբին կերել-վերջացրել էին:

Հայր թուրքին, թուրքը հային պատահելիս՝ յունվարին հարցնում էր՝ «ալիւր ունիս», փետրուարին հարցնում էին՝ «փայտ ուրիս», մարտին էլ իրար սիրտ էին տալիս, որ բաջ լինին, միջանի օր էլ համբերեն:

Դնացին, կորան ձմեռուան ձիւնն ու սառույցը, ցուրտն ու սառնամանիքը: Անցկացաւ զիժ մարտը, անց կացան բուքն, ու քամիքը, եկաւ ապրիլը, ապրեցրեց ամենքին:

Կատարեալ ապրելու ամիս է. դաշտը լիքն է տեսակ-տեսակ բանջարներով. փողով չէ, գնում են, քաղում, բերում, ուտում: Ոչխարը ծնել է. գառները, դմակները խաղացնելով, խոտերի մէջ թռչկոտում են. կաթը ջրից առատ է. ոչխարի մածունն աղքատից խնայել չկայ, հարուստն իւր չունեւոր հարեանին կաթնով, մածնով, նոր պանրով, կարագով լիացնում է:

Աշնանավար ցորենի արտը երկու թիզ բարձրացել, ցնծալով ցնծին է տալիս. նրա կողքին մարտ ամսում վարած ու ցայնած գարնանավար արտը նոր ծլել է, մտիկ տուողի հոգին է փառաւորում: Ծառերն արդէն ծաղկել են, անուշահոտութիւն են բուրում: Ծառերի վրայ ծաղկից-ծաղիկ ոսկեգոյն մեղուններն են թռչկոտում. ամեն մի ծաղկի վրայ մի-մի աշխատասէր մերձանձ է նստել. նա ծաղիկների քաղցը հիւթից մեզ համար մեղր է շինում: Չմեռուայ ցրտից փախած թռչուններն օտարութիւնից յետ են եկել: Դրանցից միքանիսը իրանց բներն են շինում, ոմանք ձու ածում, միքանիսն էլ ածել, պրծել, թուխս են նստել:

91. ԳԵՂՋՈՒԿԻ ԵՐԳԸ

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, մութ ամպեր,
Պարզիր, երկինք կապուտակ.
Անհետացէ՛ք մէզ, մշուշ,
Թող փայլի վառ արեգակ:

Չմրան ճնշող կապանքից
Թող ազատուի բնութիւն,
Արար-աշխարհ արթնանայ,
Չքանայ քուն, թմրութիւն:

Թող փչէ մեղմիկ գեփիւռ,
Լեռներ, դաշտեր կանաչե՛ն.
Սոխակները թող երգեն,
Առու, վտակ կարկաչեն:

Հովիւ, հոտաղ դուրս գան դաշտ
Հօտերն ծածկեն լեռան լայճ.
Այսուհետեւ թող խնդայ
Խղճուկ գեղճուկը ցաւատա՛յ:

ԳՐԸԻՈՐ ՎՃՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

62. Արտագրեցէ՛ք հետեւեալ վարժութիւնը:
Անցեալ ժամանակ
(Առաջ)

Եզ. թ. Ես կարդում էի:	Եզ. թ. Ես կարդացի:
Դու կարդում էիր:	Դու կարդացիր:
Նա կարդում էր:	Նա կարդաց:
Յոգ. թ. Մենք կարդում էինք:	Յոգ. թ. Մենք կարդացինք:
Դուք կարդում էիք:	Դուք կարդացիք:
Նրանք կարդում էին:	Նրանք կարդացին:

63. Փոփոխեցէ՛ք միւսնոյն ձեռով մնալ, խնդալ և երեւալ բայերը:

64. Գրեցէ՛ք հետեւեալ բայերը ներկայ ժամանակով:
Մըսել: Տեսնել: Բաղել:

95. ՀՈՎՈՒԻ ԵՐԳԸ ԳԱՐՆԱՆԸ

Մարտն եկաւ յուշիկ-յուշիկ,
Ծաղկեց ծիրան ու նուշիկ.
Երթամ, հանեմ կանաչ արօտ
Իմ նաշխուն իմ խորոտիկ հօտ:

Անձրեն եկաւ արօտ-կարօտ,
Երկինք կապեց կարմիր նարօտ.
Հուշան ծաղիկ շողով շողաց,
Եաղուտ, երնէկ քո տեսողաց:

Կանաչ կապեց արդէն ուռը,
Բացուեց գոմիս փակ դուռը.
Երթամ, հանեմ շուտով իմ հօտ,
Քաշեմ դէպի մախմուռ արօտ:

Մարիս ու այծ քար-թփի տակ,
Ծաղկի. պէս ալ ու սպիտակ,
Ծնեն գառն ու ուլ չալիկ-մալիկ,
Ես ժողովեմ Աստծու բարիք:

Առաջին գառն իմ նորածին
Կանաչ կարմիր սուրբ կիրակին
Մատաղ տանեմ սուրբ Խաչին,
Հօտս փրկէ ցաւ-չօռէն:

93. Յ Ա Ր Դ Ա Գ Ո Ղ

Երեխաները պապի չորս կողմը կտրեցին և քունը խանգարեցին:
— Պապի ջան, պապի, ասա՛ տեսնենք՝ այն ի՞նչ խորդ ու բորդ տեղ է երկնքումը, կարծես մեր վերին արտի քարքարոտ ճանապարհը լինի. մանր ու մեծ աստղեր անկարգ, անկանոն ցրուած են:
— Այն մեր ուլերն են կրծոտել:

— Ո՞րտեղից բարձրացան:

— Մի ձմեռ շատ ձիւն էր եկել, խոտ չկար, որ ոչխարն արածէր. մեր ուլերը ձիւնի վրայով բարձրացան, կրծոտեցին:

— Հապա երէկ ասում էիր, թէ յարդագողի ճանապարհն է, — ասաց երեխաներից մէկը:

— Եթէ գիտէք, էլ ինչո՞ւ էք հողիս հանում, թողէք, քնե՛մ, — ասաց պապը և երեսը ուզում էր միւս կողմը շրջել: Բայց հարպիկ երեխաներից մէկն իսկոյն լուր տուեց, անցաւ պապի կնձքի վրայից, միւս կողմը պառկեց և շարունակեց.

— Պապի ջան, պապի, միայն այս մէկը, միայն այս մէկը պատմիր, էլ գլուխդ չենք ցաւցնիլ:

— Հա, յարդագողի ճանապարհն է, — ճարահատեալ սկսեց պապը: — Մի գիշեր շար Բարշամը եկել է, մեր Վահագնի մարագից մի թոռ լիքը դարման գողացել, շալակն առել ու փախել: Զանս քեզ մատաղ, քաջ Վահագն, շներին քսի է տուել յետիւց, ինքն էլ մի բարձր բլրի գլխին կանգնել ու նայում է: Բարձրաւոր յարկը շող տալով փախչում էր: Մեր խելօք թագաւորը հէնչ որ տեսաւ, թէ շները չկարողացան հասնել և գող Բարշամը դիպացի սարի յետնն է ուզում անցնել ու ազատուել, այն բոպէին գազուկիսանոց, կռանս պէս հաստ նետը դէմ դրեց աղեղի լարին, աչքեց ու լարը գցեց: Նետը սը՛լ...լ...լ, գնաց, այդ գող ու աւազակին ծակեց ու վզալով անց կացաւ, հինգ օրուայ ճանապարհ հեռու վայր ընկաւ:

— Յետոյ ի՞նչ է անում Բարշամը:

— Ի՞նչ պէտք է անէր, յարդի թոռը մէջքիցը գլորուեց, փաշածն էլ այնտեղ շող անցաւ, երկնքի երեսը բռնեց: Ինքս էլ թաւալուեց, սարի գլխից գլորուեց, ձորն ընկաւ:

94. Հ Ա Տ Ի Կ

Լոյսը բացուում է. շուտ արտը գնամ,
Պատռեմ սուր խոփով ես կռւրծքը հողի.
Ի՛մ սիրուն հատիկ, քեզ նրան պահ տամ,
Մինչև օրերը ամբասն արևի:

Թաղեմ քեզ, հատիկ, և դարդս քեզ հետ.
Թէ Աստուած ուզեց, դու կանչեցիր,
Թող դարդս մեռնի գետնի տակ անհետ,
Դու ինձ միսիթար կրկին տուն դարձիր:

Եւ ջերմ աղօթքով՝ Տիրամօր առջև
Ես մոմ կը վառեմ, ես խունկ կը ծխեմ,
Որ քեզ պարգևէ մի առատ անձրև,
Որ քեզ միշտ սիրով նայէ խնդադէմ:

Բայց թէ այդ շնորհին մեղքերիս համար
Արժանի չլինիմ, ծով կը դարձնեմ
Ես տաք քրտինքը ճակագիս արևառ,
Որ քեզ, իմ հատիկ, ծարաւ չթողնեմ:

Ծլիր, կանաչիր, ոսկէ սաւանով
Ծածկիր իմ արտը ողջ ալէժածան.
Նոր այն ժամանակ անուշ շշիւնով
Տուր ջարդուած սրտիս մի քուն հանգստեան:

95. Մ Ա Յ Ի Ս

Ահա հասաւ մայիսը, մեղրակաթ ամիսը, տառներկու եղբայրների մէջ ամենագեղեցիկը: Մեր հայրենիքում այս ամիսը հեզիկ նազիկ պարում է բլուրներում ու հովիտներում: Նրա ձեռքնէլու ծոցը, գլուխն ու գոտին լցուած են փունջ-փունջ, գոյն-գոյն ծաղիկներով: Մայիսուայ գալովը փրփրաւորուած աղբիւրները կանչում, քչքչում են. քնքշափետուր թռչնիկները երգում, պարում

են. Թեթևթաթիկ ուլերն ու դառնուկները ցատչում, վազվզում են: Անուշահոտ հովերն ու զով գեփիւնները տարածում են ամեն կողմեր զարնան անուշահոտութիւնը, երբ բլրէ բլուր ցատքելով անցնում, վազում է գեղեցիկ Մայիսը: Նրա շաղակաթ շնչից ծաղիկները վառ վառ շողշողում են, պտուղները խայծ խայծ կարմրում:

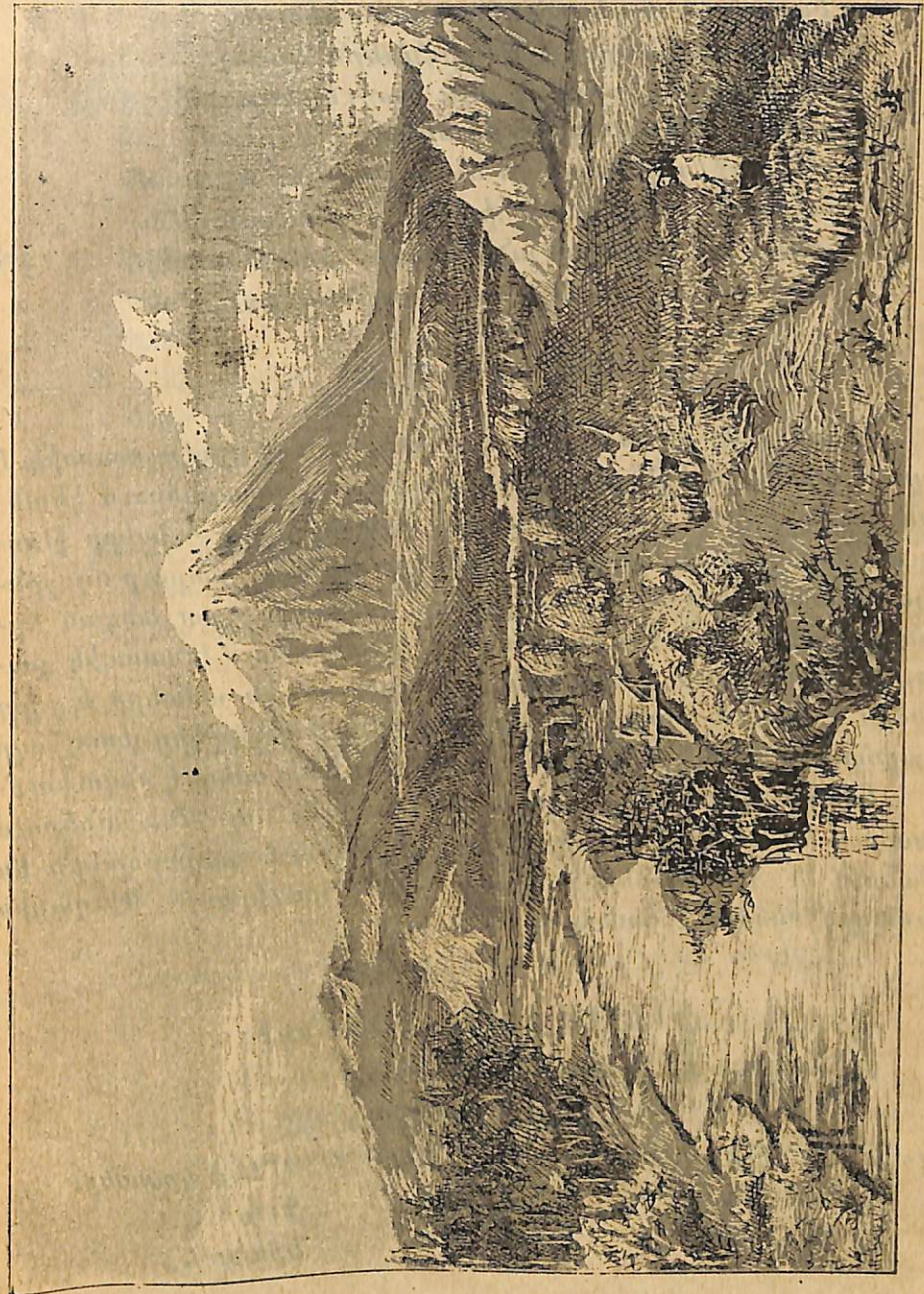
96. ՄԱՅԻՍՈՒԱՅ ԱՌԱՒՈՏԸ

Ինչպէս թարմ և գեղեցիկ է մայիսուայ առաւօտը: Դաշտերը ծածկուած են կանաչ խոտերով ու ծաղիկներով: Կարծես բնութիւնն օրէցօր աւելի բազմապատկւում է և զարնանային մէզի միջից ժպտում է ամառը:

Երբ ես գնում եմ անտառ, այնտեղ, խոտերի ստուերների տակ, ծաղկապատ հովիտներում, փռուած եմ տեսնում մայիսուայ որդին — սպիտակ և անուշահոտ շուշանը: Ամեն կողմ աչքիդ առաջ կանաչ գորգեր են փռուած, որոնց վրայ առաւօտեան ցօղը ցանել է իւր մարգարտեայ կաթիլները: Արևի առաջին ճառագայթներն, ընկնելով ծառերի տերևներից և խոտերի թերթիկներից կախուած այդ կաթիլների վրայ, փայլեցնում են նրանց, ինչպէս աղամանդեայ ակներ: Թռչունները ծրվրլում են չորս կողմից. իսկ այնտեղ, վարդի կիսաբաց կոկոններով ծածկուած թփերի մէջ, լսում է սոխակի գմայլելի ձայնը. նա երգում է, սպասելով վարդի սիրուն կոկոնների բացուելուն:

97. Ա Մ Ա Ռ

Ստեղծողն իւր առատ ձեռքը բաց արեց,
Արտեր, անտառներ հարստացրեց.
Ծառեր ու թփեր զարդով ծածկուեցան,
Ամենայն կողմում ծաղկունք փայլեցան:
Ազատ շրջում են հօտերը դաշտում,
Ազատ լողում են ձկները ծովում.
Այգում պտուղները դեղնիլ սկսան,

Արտերում հարուստ ցանքսերը հասան:
Դաշտերում գերանդին սկսաւ փայլել
Եւ անտառներում թռչուններն երգել:
«Ի՜նչքան սիրուն է այս ստուերներում:
«Ե՛կ, հանգստացիր, մանկիկ, հովերում:
«Ականջ դիր, ինչպէս մենք երգ ենք երգում,
«Առատ ամառուան փառք վերընծայում»:
—Ո՛չ թէ ամառուան, ասաց, փառք տուէք,
«Ով ամառ տուեց, նրան օրհնեցէք»:

97. Ա Մ Ա Ռ

Որքան երկար են ամառուայ օրերը և ինչպէս սաստիկ է
այրում արեգակը երկնքից: Տօթից և փոշուց քաղաքներում կեան-
քըն անտանելի է, այդ պատճառով բնակիչներից շատերը թող-
նում, հեռանում են գիւղերն ու ամառանոցները՝ մաքուր օդ շն-
չելու համար: Ամառուայ այս շոգերի ժամանակ շատ անգամ եր-
կինքը ծածկում է թուխ ամպերով, բարձրանում է սաստիկ բա-
մի, փայլատակում է կայծակը, գոռգոռում են ամպերը և յորդ
անձրև է սկսում տեղալ: Սովորաբար այսպիսի մրրկից յետոյ օդը
թարմանում է, ամեն ինչ զուարթանում, ուրախ տեսք է ընդունում:

Ամառը պտուղները սկսում են հասունանալ: Անտառներում
հասնում են հատապտուղները, իսկ դաշտերում հացարոյսերն են
դեղնում և հնձուրներին իրանց մօտ հրաւիրում: Գիւղացին
եռանդով սկսում է հունձը:

ԳՐԵԻՐ ՎԵՐԹՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

66. Արտաքերեցէք հետեւեալ վարժութիւնը:

Ապառնի ժամանակ

Եզ. թ. Ես կըտամ:
Դու
Նա

Յոգ. թ. Մենք կըտանք:
Դուք
Նրանք

67. Փոփոխեցէք միևնոյն ձևով լողաւ, հասնել և թռչել բայերը:
Տ ա լ .

Ներկայ ժամանակ

Եզ. թ. Ես տալիս եմ:
Դու
Նա

Յոգ. թ. Մենք տալիս ենք:
Դուք
Նրանք....

Անցեալ ժամանակ

Եզ. թ. Ես տալիս էի:
Դու
Նա

Եզ. թ. Ես տուեցի:
Դու
Նա

Յոգ. թ. Մենք տալիս էինք:
Դուք
Նրանք....

Յոգ. թ. Մենք տուեցինք:
Դուք
Նրանք....

Ապառնի ժամանակ

Եզ. թ. Ես կըկարդամ:
Դու կըկարդաս:
Նա կըկարդայ:

Յոգ. թ. Մենք կըկարդանք:
Դուք կըկարդաք:
Նրանք կըկարդան:

99. ԱՆՁՐԵԻԻ ԿԱԹԻԼ

Փայլուն կաթիլը գարնան անձրևի
Մի օր հարց տուեց իւր ընկերներին.
— Ինչո՞ւ մենք այս հին, աղքատ խրճիթի
Լուսամուտն այսպէս բաղխում ենք ուժգին»:

Կաթիլներն իսկոյն տուին պատասխան.
— Այստեղ երկրագործ մշակն է ապրում.
«Քաղցր աւետիք տալիս ենք նրան,
«Որ, արտում ցորենն աճում է, ծաղկում»:

100. ԵՐԱՇՏ ԵՒ ԱՆՁՐԵՒ

Ամառը չորային էր: Արեգակն օրէցօր բարձրանում էր պարզ երկնքի վրայ: Փոշին ամպի պէս կանգնած էր ճանապարհներին: Գետինը քարի նման պնդացել էր և սկսել էր ճաքճքոտել: Առուները ցամաքել էին, ծաղիկները տխրութեամբ կախել էին գլուխները, խոտը դեղնել էր, դեռահաս ցորենը թառամել էր: Երկրագործը վշտալի սրտով նայում է իւր արտին և մտածում. — «Աստուած իմ, ինչ որ ինձանից էր կախուած, արեցի, արտս խոր վարեցի, ընտիր սերմով սերմեցի և լաւ ցաքանեցի, — այժմ թող լինի Քո սուրբ կամբը:

Պայծառ երկնքի վրայ ամպեր երևացին. հետզհետէ նրանք թանձրացան և ծածկեցին երկնակամարը, իսկ երեկոյեան զովարար անձրևը ջրեց մարգագետիններն ու արտերը: Դաշտային թառամած բոյսերը զուարթացան. նրանք անտեսանելի կերպով իրանց բարակ արմատների օգնութեամբ ծծեցին թաց հողի սննդաբար հիւթը: Խոտը կանաչեց, ծաղիկները բարձրացրին իրանց գլխիկները, ծառերի փայլուն տերևներն ազահաբար ներս ծծեցին խոնաւ օդը: Ուրախ-զուարթ տատանուիլ սկսան վարսակի, գարու և ցորենի արտերը և արագ-արագ լցրին իրանց քրտալի հասկերի հատիկները:

101. ՀՈՒՆՁ

Ահա բանուորներն շարէշար կանգնած, Գերանդին ձեռքին, գոգնոցը կապած, Մինչև գոտկատեղ բարձրացող արտում, Ժպիտն երեսին՝ ցորեն են հնձում:

Ընդարձակ դաշտը, որն ամիսուկէս Մեղմ քամու դիմաց, կապոյտ ծովի պէս, ձկոււմ, թեքոււմ էր ու հօրանց գնում, Նորից յետ դառնում, իւր տեղն էր բռնում,

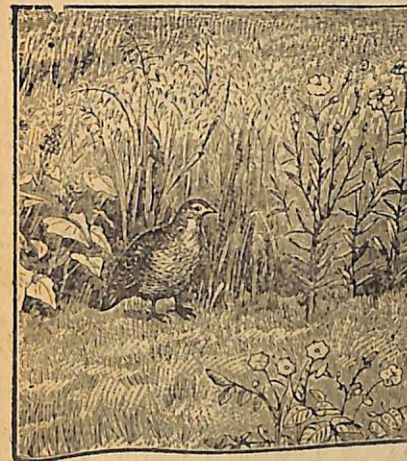
Այժմ բաց դեղին ոսկու գոյն առած, Տիրոջ օգնութեամբ հասկերը լցրած, Արևի դիմաց փայլում է, խաղում, Ամբողջ հովիտը հուր ու ծով շինում:

Կարծես հրեշտակը տիրոջ հրամանով Ծիծաղ է սփռել իւր առատ ձեռքով. Ուրախ ու քրքիշ, խինդ ու բերկութիւն Դաշտը բռնած է կարծես օրնիրուն:

Ահա բանուորներն շարէշար կանգնած, Գերանդին ձեռքին, գոգնոցը կապած, Հնձում են ցորեն ու խուրձեր կապում, Կապած խուրձերից տասնեակներ կազմում:

102. ՕՏԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Լորը բուն էր դրել գիւղացու արտում և ձագեր հանել: Հրնձի ժամանակ էր: Մի օր արտատէրը իւր կնոջ հետ եկաւ, արտի գլխին կանգնեց և ասաց. — Արդէն ժամանակն է հնձելու — հատիկները թափւում են. վաղը ես կըխնդրեմ հարևաններիս, որ զան, ինձ օգնեն»:

ձուտիկները լսեցին այս խօսքերը և սաստիկ վախեցան: «Հեռանանք այստեղից», — ասացին նրանք իրանց Մօրը: Բայց մայրը պատասխանեց. — «Մի վախենաք, փտանգը դեռ այնքան էլ մօտ չէ»: Դիւղացին գնաց հարեւաններին խնդրելու. նրանք խոստացան առաւօտը գալ, բայց խաբեցին ու չեկան:

Միւս օրը երեկոյեան գիւղացին դարձեալ եկաւ արտը և ասաց. — «Վաղը իմ ազգականներին կըկանչեմ աշխատելու. նրանք

անշուշտ ինձ չեն խաբիլ և կրգան»։ Ճուտիկներն այս անգամ աւելի ևս վախեցան.— «Գնանք, գնանք շուտով», — կանչեցին միաբերան։ Բայց փորձուած մարին ասաց նրանց.— «մի վախենաք, դեռ տեղափոխուելու ժամանակը չէ հասել»։ Գիւղացու ազգականներն էլ չեկան նրան օգնելու։ Վերջապէս գիւղացին ասում է կնոջը.— «Ուրիշ ճար չկայ. մնում է, որ մենք ինքներս անենք մեր գործը։ Աստուծոյ օգնութեամբ մենք էլ կարող ենք հնձել մեր արտը»։ Լորն այս խօսքերը որ լսեց, իսկոյն ձայն տուեց իւր ճուտերին.— «Ջաւակներս, այժմ ան աշտեղից հեռանալու ժամանակն է. քանի դեռ գիւղացին իւր յոյսն օտարների վրայ էր դրել, ես չէի վախենում. իսկ այժմ, երբ նա վճռել է անձամբ կատարել իւր գործը, հաւանական է, որ շատ շուտով արտը հնձուի»։

Այս ասաց ու ձագերին առաւ, արտից հեռացաւ։

ԳՐԸԻՐ ՎԵՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

68. Լրացրէք հետեւեալ վարժութիւնը։

Եզակի թ.	Յոգնակի թ.	Եզակի թ.	Յոգնակի թ.
Աստ'	Ասացէ՛ք	Բարձրացի՛ր	...
Կանգնի՛ր	Կանգնեցէ՛ք	Ապրի՛ր	...
....	Գնացէ՛ք		Հնձեցէ՛ք
Խօսի՛ր		Հեռացի՛ր	
Կարդա՛		Գցի՛ր	
....	Խաղացէ՛ք		Կտրեցէ՛ք

69. Արտագրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և թուական առումներէ տակ գիծ քաշեցէք։

Գիւղացին երեք կով եւ եօթը եղ ունի։ Տարին ունի տասներկու ամիս, ամիսը չորս շաբաթ եւ շաբաթը եօթն օր։ Առաջին ամսի անունն է յունուար, երկրորդինը— փետրուար, երրորդինը— մարտ, իսկ վերջինինը— դեկտեմբեր։ Յուլիսը տարուայ եօթներորդ ամիսն է։ Հայրս չորս օր առաջ երեք փով զէս կէս իւղ զնեց մեզ համար։

70. Լուծեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները։

Երեկոյեան զովարար անձրեւը ջրեց մարգագետիններն ու արտերը։ Դաշտային թառամած ըոյսերը զուարթացան։ Նրանք անտեսանելի կերպով իրանց քարակ արմատներէ օգնութեամբ ծծեցին թաց հողի մննդարար հիւծը։

71. Գրեցէք հինգ նախադասութիւն կ ո չ ա կ ա ն բառերով։

103. Ա Շ Ո Ի Ն

Աշունը եկաւ, թափուեցաւ սաղարթ,
էլ մի փնտրիր դու մանուշակ ու վարդ.
Բնութիւնը տխուր, պարտէզը արտում,
Զմեռուայ հոգսն է ամենի սրտում։

Երեխան փակուած մենակ սենեակում,
Պատուհանից պարտէզ է նայում.
Միաբը բերում է գարնան օրերը,
Մարգերի վրայ զուարթ խաղերը։

Մի տրամիլ, տղայ, թող անցնի մարտը,
Նորից կրբացուեն նարգիզն ու վարդը.
Նորից սոխակը պիտի գայ հանդէս,
Նորից խաղալու դու կերթաս պարտէզ։

104. Ա Շ Ն Ա Ն Ը

Ամառը վեջանալուն պէս՝ ծառերի կանաչ տերեւներն սկսում են փոքր առ փոքր դեղնիլ, թառամիլ՝ գերանդին ու մանդաղը իրանց գործը վերջացնում են արտերում, սարերի և հովիտների կանաչ ծածկոցները չորանում են, ծառերի և թփերի հասած պտուղները քաղում։

Աշնան նշաններն ամեն կողմից մարդու աչքին են դիպչում. ան աշտեղ, հնձած արտերի տեղ, դեղին ծղօտներ են երևում միայն, այնտեղ, այգիներում, պտուղներից մերկացած ծառերն

են տխրութեամբ շարժում իրանց գլուխները և պատրաստում ձմեռուայ քունը մտնելու: Կալերում արագ-արագ կախում են հնձած հացարոյսերը:

Քանի գնում, օրերն զգալի կերպով կարճանում են, արեգակն արդէն կորցրել է իւր զօրութիւնը, երկինքն յաճախ ծածկում է մոխրագոյն ամպերով և բարակ անձրեւ մաղում է վերեւից: Չուղ թռչունները շարան-շարան հեռանում են ղէպի տար երկրներ: Դպրոցներում, ամառուայ արձակուրդներից յետոյ, ուսումն է սկսում:

105. ՉՀՆՁԱԾ ԱՐՏ

Աշուն է խորին. ծիծառը թռաւ,
Անտառն է դատարկ, դաշտը մերկացաւ.
Միայն դաշտում անհունձ մնացած
Տխուր ու տրտում մի արտ կայ կանգնած:

Կարծես հասկերը ասում են միմեանց.
— Ի՞նչպէս մըսում ենք այս ցրտի տակ.
«Շատ տխրալի է գետին խոնարհել
«Եւ ատօք պտուղդ հողում թաթախել:

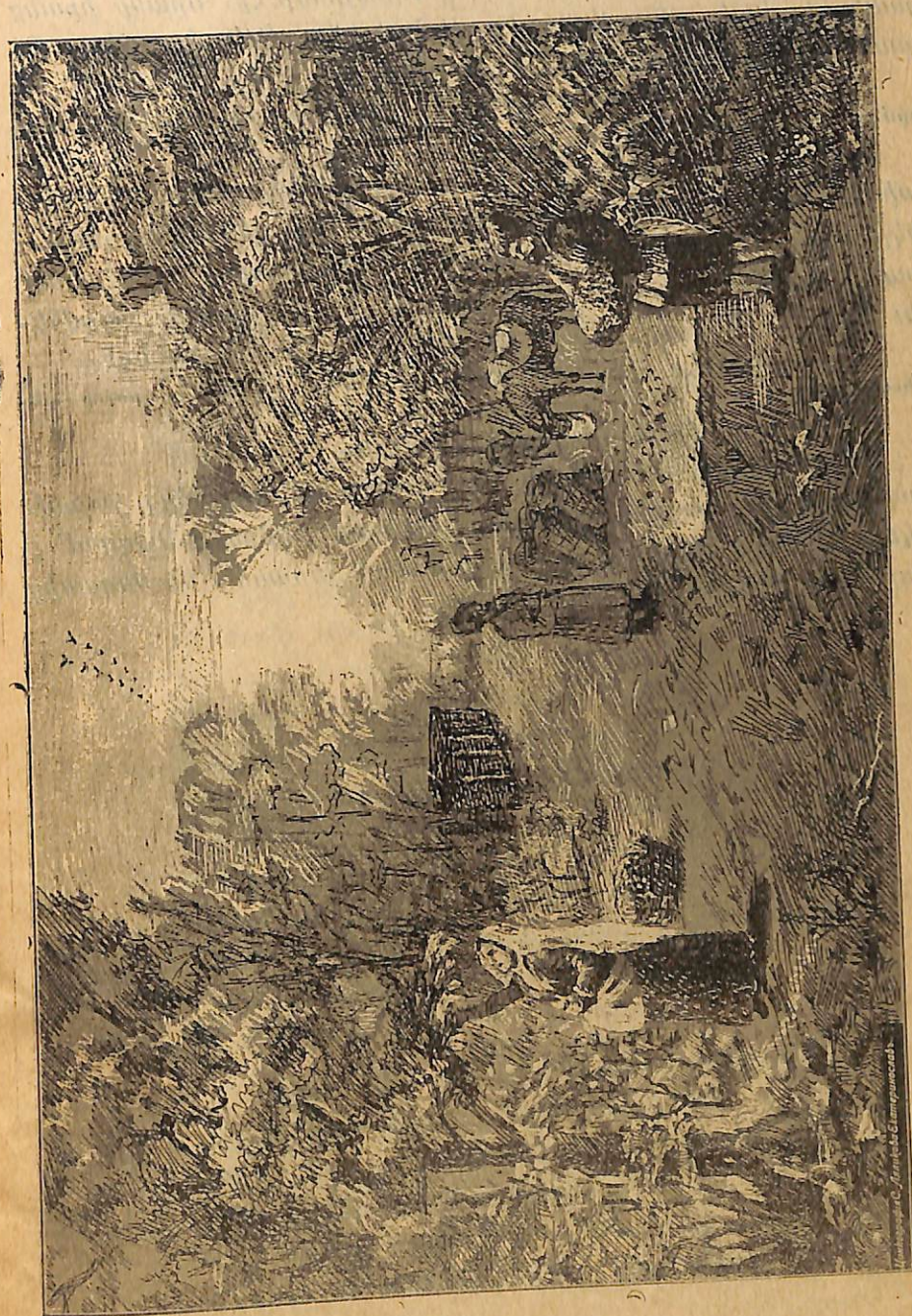
«Ամենայն գիշեր մեզ մօտ իջնում են
«Անցնող թռչուններն ու մեզ ուտում են.
«Գազաններն տրորում, քամին մեզ ծեծում.
«Ո՞ւր է մեր տէրը, ո՞ւմ էր սպասում»:

Քամին տալիս է նրանց վատ համբաւ.
«Մահը ձեր տիրոջ երկրից վեր առաւ»:

ԳՐԵՐՈՐ ՎԵՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

72. Արտադրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնները և դ եր ա ն ու ն ների տակ գիծ քաշեցէք:

Նս այսօր իմ դասը լաւ եմ պատրաստել: Դու չարութիւն ես անում: Նա վեր առաւ գիրքը եւ ինձ տուեց: Մենք այս

ամառ ձեզ մօտ հիւր կըգանք: Դուք եղբայրներ էք: Նրանք իրանց տանն են: Կովը, եզը եւ շունը վիճում էին միմեանց հետ, թէ նրանցից ո՛րին տէրն աւելի է սիրում:

73. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ գոյական անունների տեղ յարմար դերանուններ դրէք:

Հովիւը քշեց իւր նախիրը դէպի դաշտ. հովիւը մինչեւ երեկոյ նախիրն արածացնում էր դաշտում: Աղանին տեսաւ, որ դեղձանիկը ընկել էր թակարոյը եւ աղանին սկսեց ծիծաղել դեղձանիկի վրայ: Արամն ու Գուրգէնն ընկերներից յետ են մնացել, որովհետեւ Արամն ու Գուրգէնը երկար ժամանակ հիւանդ են եղել:

74. Արտագրեցէք «Ս տ ա ը ի օ գ ն ու թ իւ ն ը» յօդուածը բոլոր դերանունները:

75. Լրացրէք հետեւեալ նախադասութիւնները:

Արեգակն արդէն կորցրել է իւր զօրութիւնը. երկինքը յաճախ ծածկում է մոխրագոյն ամպերով: Բարակ անձրեւը մաղում է երկնքից: Չուող թռչունները շարան-շարան հեռանում են մեզանից դէպի տաք երկրներ:

Ո Ս Կ Ի Ջ Կ Ն Ի Կ

Ա.

Մի ծերուկ ձկնորս ե իւր պառաւ կին Բնակւում էին մեծ ծովի ափին. ծերը գնում էր, ձուկ բռնում ծովից, Պառան էլ տանը թել մանում բրդից: Այսպէս միասին մի հին գետնատան երեսուն երեք տարի ապրեցան:

Անա մէկ օր էլ ծերը գնաց ծով, Որ ձուկը որսայ իւր մաշուած ցանցով. Նա ուրախ-ուրախ ցանցը ծով ձգեց, Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց: Երկրորդ անգամը ցանցը ձգեց ծով, Յանցը դուրս եկաւ ծովային խոտով: Իսկ երրորդ անգամ որ ցանցը ձգեց, Ո՞վ կարէ ասել, թէ նա ինչ հանեց. Նա բերաւ իւր հետ մի ոսկի ձկնիկ, Ձկանց արքայի դուստրը գեղեցիկ. Ծերի ցանցն ընկաւ՝ իբրեւ խեղճ գերի՝ Ոսկի աղջիկը ձուկ — թագաւորի:

Խեղճ ոսկի ձկնիկ. ինչպէս է խնդրում, Մարդկային լեզուով ծերին աղաչում.
«Թո՛ղ ինձ, թո՛ղ, ծերուկ, թող ինձ անվտանգ,
«Քեզ կըվճարեմ թանկագին փրկանք.
«Ինչ սիրող ուզի, ինք որ կամենաս,
«Ուղիղն եմ ասում, ինձնից կըստանաս»:

Վախեցաւ ծերը, մնաց զարմացած.
Նա այնքան տարի ձկնորս էր եղած,
Բայց ձկան մասին երբէք չէր լսել,
Թէ նա մարդու պէս կարող է խօսել:

— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, — ասաց ծերունին, —
«Ինձ չէ հարկաւոր փրկանք թանկագին.
«Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով
«Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»:

Բ.

Այս դէպքից յետոյ ծերը տուն դարձաւ,
Պատմեց պառաւին, թէ ինչ բան տեսաւ.
— Այսօր ես ծովից, գիտես ինչ, ա՛ կնիկ,
«Բռնեցի յանկարծ մի ոսկի ձկնիկ.
«Ոսկի եմ ասում և ոչ քո գիտցած,
«Այդպիսի հրաշք ոչով չի տեսած:
«Նա խօսել գիտէր ուղիղ մեր լեզուով,
«Աղաչանք արաւ, որ յետ ձգեմ ծով:
— Թող, ասաց, խնդրեմ, թող ինձ անվտանգ, ի,
«Քեզ կրթմարեմ թանկագին փրկանք»:
«Բայց ես ոչ մի բան չպահանջեցի.
«Ոչինչ չեմ ուզում, գնա՛, ասացի,
«Գնա՛ քեզ համար դու ծիրանի ծով
«Ու այնտեղ ապրիր ազատ, ապահով»...

Պառաւը, երբ որ այս բանը լսեց,
Խեղճ ալևորին խիստ յանդիմանեց,
Թէ ինչո՞ւ ձկնից փրկանք չէ ուզել
Ու այնպէս ձրի յետ ծովն է ձգել:

— Ա՛յ յիմար անմիտ, — հայհոյեց ծերին, —
«Գոնէ կասէիր դու ոսկի ձկին՝

«Մի նոր տաշտակ տուր, տանեմ իմ կնկան,
«Մերը կոտրած է, էլ չէ պէտքական»...

Դարձաւ ծերունին, ծովի ափ գնաց,
(Տեսաւ նա ծովը մեղմիկ ծածանուած).
Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Ձուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:
— Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՞ւկ, — հարցրեց:
Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.
— Ողորմած լինիս, թագուհի ձկնիկ,
«Ինձ նախատում է իմ պառաւ կնիկ.
«Հանգիստ չի թողնում խեղճ ալևորիս,
«Վրաս մըթմըթում, ուշունց է տալիս.
«Մի նոր տաշտակ է հարկաւոր իրան.
«Մերը կոտրած է, էլ չէ պէտքական»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց:
— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, — ասաց. —
«Թող քո պառաւը շատ չնեղանայ,
«Այսօր նա մի նոր տաշտակ կունենայ:

Գ.

Յետ դարձաւ տէրը դէպի իւր տնակ,
Տեսաւ կնկայ մօտ մի սիրուն տաշտակ.
Բայց կինը գոհ չէր. նա այս անգամ էլ
Սկսեց ծերին սաստիկ նախատել.
— Գնացիր, անխելք, տաշտակ ուզեցիր,
«Ինչո՞ւ մի ուրիշ բան չխնդրեցիր.
«Յետ գնա՛ շուտով, անմիտ անասուն,
«Գլուխ տուր նրան և ուզիր մի տուն»:

Ծերունին դարձաւ, ծովի ափ գնաց.
(Այս անգամ տեսաւ ծովը պղտորուած).
Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Ձուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:

— Ի՞նչ ես կամենում, ծերունկ,—հարցրեց՝
ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.

— Ողորմած լինիս, թագունհի ձկնիկ,
«Ինձ շատ նախատեց իմ պառաւ կնիկ.
«Խեղճ արևորիս հանգիստ չի թողնում,
«Հիմա էլ կատղել՝ մէկ տուն է ուզում»:

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց:
— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, ասաց.—
«Թող լինի այնպէս, ինչպէս կամենար,
«Դուք ձեր ցանկացած տունն էլ կունենար»:

Ծերը յետ դարձաւ կրկին դէպի տուն,
էլ նա չգտաւ իւր հին գետնատուն.
Մի նոր տուն տեսաւ լուսամուտներով,
Կտուրից հանած ծխնելոյզներով,
Պատ ու վառարան մաքուր սուղած,
Կրով ու կաւձով սպիտակացրած.
Վարպետի տաշած կաղնի տախտակից
Մեծ գուռն էր կախած լայն բակի կողմից:

Պատուհանի տակ կիսն ուռած նստել,
Իւր չարութիւնից ուզում է տրաքել.
Ի՞նչ անէ՞ծք ասես աշխարհիս տակին՝
Բոլորն էլ թափեց խեղճ մարդի գլխին.
Վերջը, երբ փոքր ինչ բարկութիւնն իջաւ,
Մոռութիւն կախած ծերունուն դարձաւ.
— Անշնորհք ծերունկ, տեսիկ ուզեցիր,
«Երեւի քո մէջ մեծ բան կարծեցիր.
«Յետ դարձիւր, անխելք, յետ դարձիւր, գնա՛,
«Ոսկի ձկնիկին իմ կողմից ասա՛,
«Որ էլ չեմ ուզում մնալ գեղջուկ կին,
«Ուզում եմ լինել գերագնիւ տիկին»:

Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց.
(Այս անգամ տեսաւ ծովը վրդովուած).

Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին.
Չուկը լողալով մօտեցաւ ծերին:

— Ի՞նչ ես կամենում, ծերունկ — հարցրեց՝
ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.
«Ողորմած լինիս, թագունհի-ձկնիկ,
«Հանգիստ չի տալիս ինձ իմ շար կնիկ.
«Էլ չի կամենում մնալ գեղջուկ կին,
«Ուզում է լինել գերագնիւ տիկին:
«Չգիտեմ՝ գլուխն ինչ քամի մտաւ,
«Որ գեղջկութիւնից յանկարծ ձանձրացաւ»:

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց.
— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ, — ասաց.
«Թող քո պառաւը հէնց այսօրուանից
«Ազատ համարուի իւր գեղջկութիւնից»:

Յետ դարձաւ ծերը և ինչ է տեսնում.
(Կարծեց՝ ցնորք է աչքին երևում).
Մի տուն հոյակապ. վերնասրահում
Պառաւն է կանգնած՝ ինչպէս նոր խանում.
Հագին սամուրէ բաճկոնակ սիրուն,
Գլխին դիպակէ չարդաթ գոյնգոյն,
Վիզը վարդաբաժ մարգարիտներով,
Մատներին մատնիք, անգին քարերով.
Մաշիկներն ինչպէս կաս-կարմիր որդան,
Միւս հագուստներն էլ մետաքս պատուական.
Ծառաներ ունի միքանի տասնեակ,
Բոլորն էլ իրան հլու հպատակ:

Մարդին որ տեսաւ՝ պառաւը կատղեց,
Խեղճ ծառաներին ծեծել սկսեց.

(Երևի ուզեց ցոյց տալ իւր մարդին,
Որ այժմ ինքն է գերագնիւ տիկին)。
Հայհոյանք թափեց ամենքի վրայ,
Տեղի-անտեղի քօթկեց անխնայ,
Մէկի մագերից բռնեց, քաշքշեց,
Միւսին էլ մի լաւ ապտակներ դարկեց։

Ծերը մօտեցաւ գող-գող քայլերով,
Ասաց պառաւին՝ խոր գլուխ տալով。
— Բարով գերագնիւ խանութ խաթունիս。
«Հիմա խօսմ գո՛հ ես, հանգիստ կըլինիս»։

Պառաւ տիկինը այնպէս բղաւեց,
Որ խեղճ ծերունու լեղին պատառեց。
Նրան հրամայեց, որ իսկոյն գնայ,
Գոմն աւել, քերէ ու այնտեղ մնայ։

Ե.

Մէկ երկու շաբաթ հազիւ անցկացաւ,
Պառաւ խանութը նորից կատղեցաւ։
— Զուտ կանես, կերթաս,—ասում է մարդին,—
«Ու իմ կողմանէ կասես ձկնիկին,
«Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
«Ուզում եմ ազատ թագունհի լինել»։

Այս խօսքի վրայ ծերունին սոսկաց
Եւ ազաչելով պառաւին ասաց。
— Գժուել ես, ա՛ կնիկ, ես չեմ հասկանում。
«Արդեօք դու գիտես, ինչ ես ցանկանում。
«Մէկ նայիր վրադ, շէնքիդ ու շնորհքիդ,
«Լըբլըբան լեզուիդ, ծուռումուռ քայլքիդ,
«Ախր ինչ ունիս թագունու վայել,
«Որ խելքիդ այդպէս քամի է փչել։
«Արի, լսիր ինձ, մի անիր այդպէս,
«Ամբողջ աշխարհին կըծիծաղացնես»։

Էլ չհամբերեց մեր պառաւ տատը,
Որ վերջացնէր մարդն իւր խրատը。
Նա այնպէս գոռաց, այնպէս որոտաց,
Որ ամբողջ տունը հիմնովին թնդաց։
— Ի՞նչպէս թէ այդպէս, յանդուգն ստահակ,—
Գոչեց ու զարկեց մի ուժին ապտակ。
«Համարձակւում ես, գռնհիկ անգէտ,
«Վիճել ինձ նման ագնիւ տիկնոջ հետ
«Քեզ հրամայում եմ պատուաւոր խօսքով,
«Որ իսկոյն գնաս քո յօժար կամքով。
«Եթէ ո՛չ՝ ահա ժողովուած կշտիդ,
«Սրանք կըտանեն, խփելով վզիդ»։

Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց。
(Այս անգամ տեսաւ ծովը սևացած)。
Սկսեց կանչել ոսկի ձկնիկին。
Ծուկը լողալով մօտեցաւ ծերին։
— Ի՞նչ ես կամենում, ծերուկ,—հարցրեց。
Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց。
— Ողորմած լինիս, թագունհի-ձկնիկ,
«Էլի է կուում իմ պառաւ կնիկ。
«Ներիր ինձ, խնդրեմ, ես ամաչում եմ,
«Որ չար պառաւիս նոր ուղածն ասեմ。
«Բայց ո՞ր ջուրն ընկնեմ, հանգիստ չի թողնում,
«Վրակն է ձգել, այրում, խորովում。
«Գնա՛, ասում է,—ախ, նզովեալ կին,—
«Զուտ գնա՛, ասա ոսկի ձկնիկին,
«Որ էլ չեմ ուզում տիկնութիւն անել,
«Ուզում եմ ազատ թագունհի լինել»...

Ոսկի ձկնիկը ծերունուն խղճաց。
— Գնա՛, Տէր ընդ քեզ, մի տխրիլ,—ասաց。
«Թող քո պառաւի ուղածը լինի,
«Թող գնայ, դառնայ ազատ թագունհի»։

9.

Ո՛վ կարէ պատմել, թէ ծերն ինչ տեսաւ,
 երբ ձկան մօտից տուն վերադարձաւ.
 Էլ ինչ տուն, ինչ բան... դու արքայական
 Ապարանք աստ կամ հսկայական
 Մեծ-մեծ պալատներ շարիշար կանգնած,
 Բարձր բուրգերով չորս կողմը պատած.
 Զքեղ դահլիճներ, անթիւ սենեակներ,
 Մարդ կը շրջակուէր, եթէ մէջն ընկնէր:
 Ծերը բարձրացաւ մարմար սանդուխքով,
 Մի դահլիճ մտաւ խիստ պատկառանքով.
 Առջեր բացուեց մի նոր տեսարան,
 Երբ այնտեղ գտաւ իւր պառաւ կնկան.
 Նա հիմա ազատ թագուհի դառած՝
 Առօր ու փառօր ճաշի է նստած.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
 Ոտի են կանգնած՝ որպէս ծառաներ.
 Թագուհու համար գինի են ածում
 Եւ ահուկողով աշք-ունքին նայում.
 Զէմքում կանգնել են ահեղ զինուորներ,
 Ուտերին բռնած կացնաձև սրեր.
 Մենակ պառաւն էր սեղանին բազմել.
 Ո՛վ կըյանդգնէր նրա հետ նստել.
 Բայց կերակուրներն այնքան շատ էին,
 Որ հարիւր հոգի կը կշտացնէին:
 Եւ քանի տեսակ անձանօթ բաներ,
 Ի՛նչ անուշեղէն, ի՛նչ տապականեր...
 Պառաւն ուտում էր մեծ ախորժակով
 Ու գինին դատարկում լիքը բաժակով.
 Վերջն էլ մեղրահաց կերաւ բաւական,
 Որ քաղցրացնէ շրթունք ու բերան:
 Ծերն այս տեսնելով՝ մնաց շփոթուած,
 Ընկաւ պառաւի ոտներն ու ասաց.

— Բարձր քեզ, բարձր, ահեղ թագուհի,
 «Քո մեծութիւնը յաւիտեան լինի»:
 Այս խօսքից յետոյ կամաց շնչեց
 Ու փսփսարով պառաւին հարցրեց.
 — Հիմա որ բաղդի վերին ծայրումն ես,
 Խօսմ բաւական ես, ա՛ կնիկ, ի՛նչ կասես»:

Թագուհի՛ դառած պառաւն այս անգամ
 Մարդու երեսին չնայեց անգամ.
 Հրաման մոմոաց նա քթի տակին,
 Որ դուրս վռնգեն մեր անկոշ հիւրին:
 Հէնց որ լսուեց թագուհու հրաման,
 Հնազանդ երեւալ ամենքն ուզեցան.
 Մեծ-մեծ իշխաններ, խաներ ու բէգեր,
 Ինչպէս որսորդի արնախում շներ,
 Խփելով ծերի շինքակոթին,
 Զքեղ դահլիճից դուրս վռնեցին.
 Զէմքումը կանգնած պահապաններն էլ
 Իրանց կացիններն էին պատրաստել.
 Վրայ վազեցին ամենքը մէկէն
 Ու քիչ մնաց, որ խեղճին խողխողեն:

Ինչպէս որ եղաւ՝ մի կերպ դուրս պրծաւ,
 Դուրսն էլ ամբոխի ծաղրի տակն ընկաւ,
 Որ կարծես նրան լինէր սպասում
 Անձրեւի տակին, ցեխոտ փողոցում:
 — «Ա՛յ թէ լաւ արին, ծերուկ դու անգէտ,
 «Ո՛ւմ հետ ես մեկնում անճոռնի ոտներդ.
 «Թող այս քեզ համար լինի լաւ խրատ,
 «Որ էլ չցանես մանր կտաւատ»:
 է.

Այս դէպքից յետոյ շատ օրեր շանցան,
 Պառաւի այծերն էլի մօտ եկան.
 Ուղարկում է նա իւր իշխաններին,
 Որ գտնեն, բերեն արսորուած ծերին:

Եկաւ ծերունին՝ պառաւն սկսեց.
 — Դու պէտք է գնաս ձկան մօտ, — ասեց.
 «Կերթաս, խոր գլուխ կրտաս դու նրան
 «Ու իմ փափագը կըյայտնես իրան.
 «Կասես՝ չեմ ուզում մնալ թագուհի,
 «Ուզում եմ լինել ծովի տիրուհի.
 «Ուզում եմ ովկիան ծովումը կենալ,
 «Ոսկի ձկնիկին ծառայ ունենալ,
 «Որ իմ հրամանին միշտ պատրաստ լինի
 «Եւ ինչ ուզենամ, իսկոյն կատարի»:

Պառաւին լսեց ծերը լուռ ու մունջ,
 Առանց յայտնելու որ և տրտունջ:
 Ծերունին դարձեալ ծովի ափ գնաց.
 (Այս անգամ ծովը խիստ էր փոթորկուած.
 Փրփրած ալիքներ սարեր դառնալով,
 Իրար են զարկում անեղ գոռալով):
 Ողբաձայն կանչեց ոսկի ձկնիկին.
 Զուլը լողալով մօտեցաւ ծերին:
 — Ի՞նչ ես կամենում, ծերո՛ւկ, — հարցրեց:
 Ծերը գլուխ տուաւ ու պատասխանեց.
 — Ողորմած լինիս, թագուհի-ձկնիկ,
 «Իսպառ դժուել է իմ պառաւ կնիկ.
 «Ի՞նչ անեմ արդեօք այդ նզովեալին,
 «Մինչ երբ տանջուեմ քաւթառի ձեռին.
 «Էլ չի կամենում թագուհի լինել,
 «Այլ, տես, անիծուածն ինչ է միտք արել.
 «Իշխել է ուզում բոլոր ջրերին
 «Եւ իշխանուհի դառնալ ծովային.
 «Ուզում է ովկիան՝ ծովումը կենալ,
 «Ոսկի ձկանդ ծառայ ունենալ,
 «Որ իւր հրամանին միշտ պատրաստ կենաս
 «Եւ ինչ ուզենայ, շուտ կատարում տաս»...

Ոսկի ձկնիկը լուռ ու մունջ լսեց,
 Բայց էլ ծերունուն չպատասխանեց.
 Զրի երեսին շրմփաց՝ պոչով
 Ու անցաւ, գնաց դէպի խորին ծով...

Հատ մնաց ծերը և շատ նայեցաւ,
 Բայց ոսկի ձկնիկն էլ չերևեցաւ.
 Դարձաւ գլխակոր, որ պատմէ կնկան,
 Թէ ինչ փորձանքի մէջ ձգեց իրան:
 Եւ գնաց տեսաւ... (բայց ի՞նչ տեսնի լաւ,
 Որ արդար լինի և ո՛չ անիրաւ).
 Հին խուղի շէմքում պառաւը նստած,
 Կոտրած տաշտակը առաջնն ընկած...

Վ Ե Ր Զ

Յ Ա Ն Կ

№№	Երես	№№	Երես
1. Մոյլ աշակերտը	3	24. *Մուկն ու կատուն. Խ. Աբո- վեան	24
2. *Տխուր երեխայ. Գ. Քաթիպա	4	25. Որտոքն ու կաքաւը. «Աղ- բիւր»	25
3. Զանաւէր մանուկը	—	26. Թութակն ու սոխակը. Ղ. Աղայեան	26
4. *Ժրաջան տղայ. Գ. Քաթիպա	5	27. *Գերի թութակը. Բաֆֆի	27
5. Հայրը և որդիքը	6	28. Թութակն ու հարուստը. Մ. Մամուրեան	—
6. *Գիւղի գրադէտը	7	29. Ամեն բան իւր ժամանակին	28
7. Եղբայրներ. Լ. Տօլստոյ	—	30. Զին և էջը	29
8. *Որբի պահանջը. Մ. Մամիկո- նեան	8	31. Ելն առիւծի մորթով	30
9. *Մայրիկս, Մ. Մամուրեան	9	32. Կթու կով	31
10. Վատ ընկեր	10	33. *Կթել և հարել. Ղ. Աղայեան	—
11. *Գեր. Մ. Մամիկոնեան	11	34. *Գառը գայլի մորթով. Կռիւով	32
12. Որդեկան սէր	—	35. Ագռաւ	33
13. *Օրորոցի երգ. Գ. Քաթիպա	12	36. Փիղ. Լ. Տօլստոյ	34
14. Երջանիկ մարդ	13	37. *Փիղն ու քոթոթը. Կռիւով	—
15. *Մօր օրորը. Կ. Կ. Մեյլ-Շահն	14	38. Անգաւակ եղնիկը. Մ. Մա- մուրեան	35
16. Մեծեր և փոքեր	—	39. Ոչխարներն ու գայլերը	36
17. Արդար վճիռ. Լ. Մեյլ-Ագամ	15	40. Աղուէսն ու գայլը. Աթ. Խըն- կոյեան	37
18. *Շունն ու կատուն. Յովհ. Թու- մանեան	16	41. *Կաքաւն ու աղուէսը. Յար. Թումանեան	38
19. Միծեռնակներն ու ճնճղուկը	19	42. Պառան ու գայլը	39
20. Միծեռնակի պահանջը, Աթ. Խնկոյեան	20	43. Մերացած գայլը, Գ. Բալա- սեան	40
21. *Միծեռնակը պահապան. «Հաս- կեր»	22		
22. *Միծեռնակի չիղողութիւնը. Ղ. Աղայեան	23		
23. Առիւծը և մուկը. Լ. Տօլստոյ	—		

№№	Երես	№№	Երես
44. Արագել. Պ. Պառչեան	43	71. *Բոյրը և եղբայրը. Աթ. Խնկ. 75	
45. *«Պօղոս Պետրոս». Յովհ. Թու- մանեան	45	72. Կրակ	77
46. Գայլն ու արագելը	48	73. *Գարբին. Կ. Կ. Մեյլ-Շահն	—
47. *Պանդուխտ սրտանու երգը. Գողոթեան	49	74. Երկու խոփ	78
48. Դայլը և շունը	—	75. *Երկու քոր. Գ. Քաթիպա	—
49. *Լուսնահաշ. Ղ. Աղայեան	50	76. Մարդը և հէջը. Գ. Բարխուդ. 81	
50. Դայլը և սկիւռը	51	77. *Զին. Գ. Քաթիպա	89
51. Ագահ աղուէսը. Կ. Կ. Մեյլ- Շահնազար.	52	78. Զմեռը	—
52. Պահպանեցէք ձեր բարեկամ- ներին	53	79. *Զմեռ. Գ. Բալասեան	90
53. *Մեղուն և արջը. Կ. Կ. Մեյլ- Շահնազ.	—	80. Կենդ. բնակ. ձմեռ ժամանակ	92
54. Սարդն ու շերամը. Ժոխ. Ղ. Աղայեան	55	81. *Մշակ. Կ. Կ. Մեյլ-Շահնազ. 93	
55. *Շերամի որդը. Կ. Կ. Մեյլ- Շահնազարեան	—	82. Աղքատութիւն	—
56. Մըջիւններ. Մ. Տէր-Սարգսեան	57	83. *Թռչուն. Բարկաս	—
57. Մեղուն և արծիւը	58	84. Գարնան սկզբին. Տուրգենև	95
58. Մարդը և օձը	59	85. *Հրաւիր դարնան. Գ. Քաթիպա	—
59. *Մարդը. Հասո	62	86. Կոյժակ «Հասկեր»	96
60. Պարտիզպանն ու իւր որդիքը	65	87. *Քրիստոս յարեաւ Կ. Կ. Մեյլ-Շահնազարեան	—
61. *Բոստանչի. Գ. Քաթիպա	66	88. Կարնանը	97
62. Ծառերի վէճը	67	89. *Հասօյի երգը. Բաֆֆի	—
63. Ծառերն ու կացինը Խ. Աբովեան	68	90. Ապրիլ Պ Պառչեան	98
64. Երկու լնձորենի	69	91. *Գեղջուկի երգը Յ. Ղազար. 100	
65. *Խողը կաղնի ծառի տակ Կռիւով	70	92. *Հովուի երգը գարնանը. Մ. Տ-Ա.	101
66. Աշխատասիրութիւն Թ. Բ. Սերովեան	71	93. Յարգագող. Պ. Պառչեան	102
67. *Առուակ. Զօլ	73	94. *Հատիկ. Յ. Յովհաննիսեան	103
68. Անտառը և առուակը	—	95. Մալիս. Ալիշան	104
69. *Բարի գործ. Յովհ. Թումա- նեան	74	96. Մալիսուայ առաւօտը	104
70. Քամին և արեւը	—	97. *Ամառ	—
		98. Ամառ	106
		99. *Անձրեւի կաթիլ. " Մատ. 107	
		100. Երաշտ և անձրեւ	108
		101. *Հունձ	—
		102. Օտարի օգնութիւնը	109
		103. *Աշուն. Գ. Քաթիպա	111
		104. Աշնանը	—
		105. *Զհնձած արտ.	112
		Ոսկի ձկնիկ. Ղ. Աղայեան	115

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0242019

1. ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՉՈՒ ա. տարի (պատ.) 25 կոպ.
2. ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՉՈՒ բ. տարի (պատ.) 30 կոպ.
3. ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵՉՈՒ գ. տարի (պատ.) 40 կոպ.

Պ Ա Յ Մ Ա Ն Ն Ե Ր Ը

1. Գրքերն ուղարկում են կանխիկ փողով կամ վերադիր վճարով:
2. Պատուէրները կատարւում են ստացուած օրը:
3. Ճանապարհածախսը գնողների վրայ է:
4. Գումարով գնողներին լինում է սովորական զիջումն:
5. Մեծ քանակութեամբ գնողներին աւելի ձեռնառն արգմաններ:
6. Ցանկացողներին գրքերն ուղարկւում են և կազմած, իւրաքանչիւր կազմի համար հաշուելով ուժը կապէր:

Գ Լ Խ Ա Ի Ո Ր Պ Ա Հ Ե Ս Ց Ն Ե Ր Ը

Ալեքսանդրապոլում՝ հեղինակի մօտ:

(Александрополь, О. А. Арабаджияну).

Տփլիսում՝ «Գուտաներերգ» գրափաճառանոցում:

(Тифлисе, Книж. магазинъ „Гутенбергъ“).

Բաքում՝ «Ստորոգների» Գրափաճառանոցում:

(Баку, Книж. магазинъ „Сотрудникъ“).

Կարսում՝ պ. Յոսէփ Արարեանի մօտ:

Վաճառում են նաև նկատուեալ գրափաճառանոցներում.

Ախալքալակ՝ Տ. Տօնականեանի

Բազում՝ Ս. Յարութիւնեանի

Երևան՝ «Արարատ»

» Գ. Յովհաննիսեանի

Կարսում՝ Եղր. Մկրտումեանների

«Կուլտուրան»

Նոր-Նախիջևան՝ Ս. Աւագեանի

Տփլիս՝ «Կենդրոնական»

» Զ. Գրիգորեանի

և ուրիշ քաղաքների յայտնի գրափաճառանոցներում: